

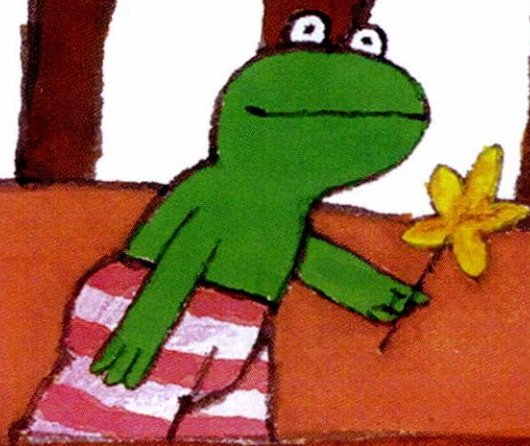
de

HUMANIST

ONAFHANKELIJK OPINIETIJDSCRIFT Nr 2 | 2005 € 5,50

Herinneringen
aan Max Velthuijs

Humanistisch opvoeden

Dilemma's van de zachte dood

Deze maand is het drie jaar geleden dat, gadeslagen door de wereld, de euthanasiewet in Nederland van kracht werd. Feitelijk veranderde daarmee alleen, dat meldingen van euthanasie niet meer automatisch in handen van justitie kwamen. Maar belangrijk was het momentum, de werking die er van uit ging voor de discussie in andere landen, en het feit dat sindsdien een solide wettelijke basis bestaat op grond waarvan artsen vrijuit tegemoet kunnen komen aan een verzoek om euthanasie. Zij maken daar ook gebruik van, waardoor veel patiënten een voor hen onaanvaardbaar lijden wordt bespaard. Toch is het werk van de Nederlandse Vereniging voor een vrijwillig Levenseinde (NVVE) daarmee niet afgerond. Hoe waardevol de wet moge zijn, Nederland is niet verlost van de dilemma's rond het zelfgewilde levenseinde. Wanneer mag een arts wel of niet ingaan op een verzoek? Moet de ziekte waaraan iemand lijdt beslist dodelijk zijn? Is ondraaglijk 'lijden aan het leven' ook een legitieme reden voor euthanasie? Is de wilsverklaring die iemand op zijn zestigste heeft ondertekend nog geldig als hij deze, in nood gekomen door bijvoorbeeld een diepe dementie, op zijn zeventigste niet meer mondeling kan bevestigen? Naast dergelijke vragen, die er intens toe doen, zijn er problemen met toepassing van de wet bij mensen die in andere situaties verkeeren als waar de wet primair in voorziet.

Er is meer. De NVVE heeft in februari van dit jaar het eerste exemplaar van het boek 'Euthanasie, de praktijk anders be-

keken' aangeboden aan voormalig minister Els Borst-Eilders, onder wier bewind de euthanasiewet tot stand kwam. Dat boek is een indrukwekkend document, waarin naast van overleden en die om euthanasie hadden gevraagd indringend over hun ervaringen - positief en negatief - vertellen. Een aantal van hen behoort tot de groep van maar liefst tweederde van de gevallen waarin euthanasie wel is gevraagd, maar niet verleend. Zij getuigen schrijnend van getalm of onkunde van artsen, van gebroken beloften, wisselende toezeggingen, eindeloos uitstel, en van artsen die weigeren om ondraaglijk lijden als zodanig te bevestigen, vaak tegen de diagnose van de SCEN-arts in. In een bescheiden nawoord stelt NVVE-voorzitter Jacob Kohnstamm terecht, dat met deze getuigenissen het patiëntenperspectief bij de evaluatie van de euthanasiewet uitdrukkelijk betrokken zal moeten worden. Niet alleen zal onderzocht moeten worden waarom artsen euthanasie wél doen, maar ook waarom ze het zo vaak níet doen, ondanks uitdrukkelijke verzoeken van patiënt en naasten. Als de indruk juist blijkt, dat nog voor te velen, in uitzichtloze situaties van als ondraaglijk ervaren pijn, de zachte dood onbereikbaar is, dan moeten wij ons beraden of de beslissing voor een waardig sterven wel zo sterk in handen mag blijven van de huisarts.

Boudewijn Chorus

Hans van Dam, Euthanasie - de praktijk anders bekeken. Interviews met nabestaanden. Libra & Libris, Veghel. 215 blz. € 17,50.

Als nalaten u een zorg is

Na een overlijden moet er in korte tijd veel geregeld worden. Dat gaat gemakkelijker als u zelf al maatregelen heeft genomen. Veel mensen vinden het moeilijk of onaan- genaam om daar over na te denken. Toch is het belangrijk dat op tijd te doen, want het geeft veel rust als deze zaken van te voren goed geregeld zijn.

U kunt de Stichting Steunfonds Humanisme benoemen als executeur-testamentair. Het Steunfonds heeft deskundige mensen in dienst die uw laatste wens kunnen uitvoeren. Een jarenlange ervaring met deze vorm van dienstverlening staat borg voor zorg- vuldigheid en integriteit.

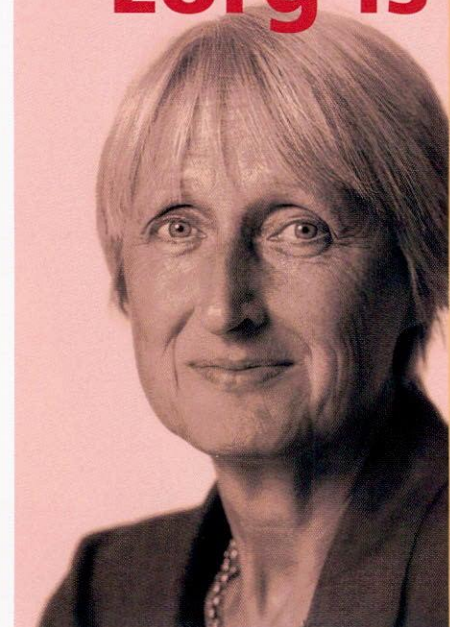
Het Steunfonds Humanisme is opgericht door het Humanistisch Verbond. Het Humanistisch Verbond zet zich in voor een humane, tolerante samenleving. Vraag gerust meer informatie, telefonisch via nummer **020 521 90 36** of met behulp van de bon. U kunt ook kijken op: www.humanistischverbond.nl/steunfonds.

Stuur de bon in een envelop zonder postzegel naar:
**Steunfonds Humanisme,
Antwoordnummer 10938,
1000 RA Amsterdam**

JA ik wil meer informatie over een executeur-testamentair van het Steunfonds Humanisme

naam	m/v
adres	
pc/woonplaats	
telefoon	H

de HUMANIST
Onafhankelijk opinietijdschrift
Verschijnt 6x per jaar
58e jaargang

Postbus 257, 1000 AG Amsterdam
Nieuwe Keizersgracht 45
Tel. (020) 330 72 00

Hoofdredactie
Boudewijn Chorus

Redactie (redactie@humanist.nl)
Martine Harsema, Piet Winkelaar

Medewerkers aan dit nummer
Ivonne van Akkeren, Anna Boterman,
Arne Braaksmā, Alice Broeksmā, André
de Bruin, Carrie, Ad van Dun, Johan
Holleman, Stan van Houcke, Kees
Kaldenbach, Katja Kreukels, José Krijnen,
Peter van der Mark, Max Pam, Bas
Pennings, Ahmed al-Rubaieh, Rob van
Stek, Michel Vandenbroeck, Hilde van
Vlaanderen, Esther Wit, Rixt Zijlstra,
Yanaika Zomer.

Correspondenten
Saskia Dassel (Humanistisch Verbond),
Koen Goei (Hivos), Marco Oostdijk
(Humanistische Alliantie),
Rudy Schreijnders (Humanitas).

Uitgever
Paul Roosenstein/Uitgeverij SWP
Vormgeving Lotte Peters,
Plots grafische vormgeving
Druk Geers Offset, Oostakker (B)
Administratie Marga Ineke

Abonnementsprijzen
Per jaar € 29,75. Leden Humanistisch
Verbond en Humanitas € 24,75.
Studenten € 22,00. Toeslag buiten
Nederland € 11,50. Los nummer € 5,50

Aanmelden abonnement
SWP, Postbus 257,
1000 AG Amsterdam
Fax (020) 330 80 40, admi@swpbook.com
Abonnementen worden berekend per
kalenderjaar en gaan in met de eerstvol-
gende editie. U ontvangt een factuur of
acceptgiro voor de resterende periode van
het lopende jaar. Abonnementen worden
automatisch verlengd tenzij uiterlijk vóór
1 december schriftelijk is opgezegd.

Advertentie-acquisitie
Ton de Hoop, Ron de Graaf

Advertenties
All-Round, Lorentzkade 344, 2014 CJ
Haarlem. Telefoon: (023) 524 53 36. Fax:
(023) 524 80 43. E-mail: amedia@xs4all.nl

Verschijningsdata
De Humanist verschijnt tweemaandelijks.
De komende verschijningsdata in 2005
zijn: 8 juni, 14 september, 2 november en
21 december.

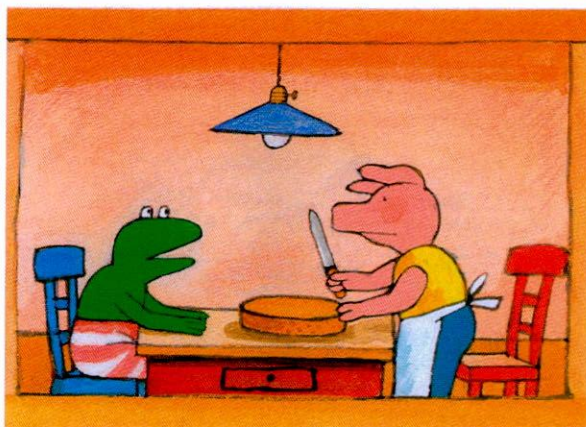
Illustratie omslag
Max Velthuijs

© 2005 Uitgeverij SWP, Amsterdam. Alle
rechten voorbehouden.
ISSN 0025-9489

INHOUD

Herinneringen aan Max Velthuijs

(p.8)

Nr. 2 | 2005

REPORTAGE & ACHTERGROND

- 4 Stamcellen en de ethiek
Als de mens voor God wil spelen
- 8 Herinneringen aan Max Velthuijs
'Een mens met fantasie heeft veel vrijheid'
- 12 Humanisme en opvoeding
'Bildung' is nog altijd relevant

INTERVIEW

- 24 Dierenarts Margot Kampert
'De dood van een patiënt maakt het werk dierbaarder'

OPINIE & ANALYSE

- 2 Boudewijn Chorus: Dilemma's van de zachte dood
- 7 Michose: Hersenen hier inleveren
- 23 Carrie: Vrouwwijandig taalgebruik in de media
- 26 Max Pam: En garde! Beveiligingsbusiness
- 29 Stan van Houcke: De opkomst van Syrië

ESSAY

- 36 Piet Winkelaar: Secularisatie in de tweede macht

RUBRIEKEN

20 Werk in Uitvoering: Hivos en Irak	35 Ondertussen op het internet
22 Repleik	40 Zoom
27 Sprekend	44 Vers van de pers
33 De Bezieling: Annemarie Geelhoed	46 Agenda
34 Doordenker	

Kopieën van Hitler of Marilyn Monroe. Wilde gedachten komen op als het gaat over stamcellen of kloneren. Doemdenkers waarschuwen voor de gevolgen als de mens voor God wil spelen. Nu de wetenschap steeds minder proeven op dieren doet, preken ze hel en verdoemenis, omdat in laboratoria 'onschuldige' embryo's worden gebruikt voor wetenschappelijke celonderzoeken. Reactionaire impulsen of oprechte zorgen over ethische dilemma's?

Stamcellen en de ethiek

Als de mens voor God wil spelen

RIXT ZIJLSTRA

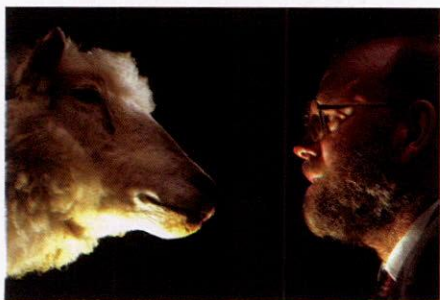
Stamcelonderzoek kan niet zonder cellen uit ongeboren vruchten. Met name de stamcellen uit vruchten, minder dan vijf dagen oud, zijn 'supercellen'. Ze kunnen tot elk type cel ontwikkelen; een zenuwcel, huidcel, niercel, noem maar op.

De wetenschap verwacht grote resultaten van onderzoeken met stamcellen. Zeker nu is gebleken dat ook volwassen mensen in bijna alle organen een voorraadje stamcellen hebben. In dat geval zouden geen embryonale stamcellen meer gebruikt hoeven worden. Dat zou een geruststellende gedachte kunnen zijn voor alle mensen die acute buikpijn

krijgen van het idee dat in laboratoria pril leven uit elkaar wordt gepriegeld alsof het kikkerdril is. Het wantrouwen is nog groot. Is dat wel terecht en wat weten we er eigenlijk van af?

Om hierover een oordeel te kunnen vormen is het nodig om te weten wat er precies wordt bedoeld met stamcellen. De breedste en simpelste definitie is: een cel die nog in staat is te veranderen (differentiëren) naar één of meer weefseltypes. Verreweg de meeste cellen zijn 'klaar'. Ze kunnen zich niet meer delen en verder differentiëren. Zenuwcellen, niercellen en hartspiercellen zijn daar voorbeelden van. Als in een orgaan dergelijke cellen beschadigd raken, worden ze niet meer aangevuld en dat leidt tot vermindering van de functie van dat orgaan. Als artsen de beschikking zou-

Dr. Ian Wilmut, de vader van kloonschaap Dolly, oog in oog met zijn schepping. Dolly is bijna zeven jaar geworden, en staat sinds april 2003 in het Nationaal Museum in Edinburgh, Schotland.

den hebben over cellen die nog wel in staat zijn om de beschadigde cellen te vervangen, kunnen heel wat patiënten, die nu maar ten dele zijn te helpen, helemaal worden opgelapt. Stamcellen kunnen daar wel eens een grote rol in gaan spelen.

Een nieuw hart kweken

Het gebruik van stamcellen is niet nieuw. Ze worden al meer dan veertig jaar toegediend bij beenmergtransplantaties. Daarbij worden stamcellen uit beenmerg in het lichaam van de patiënt gespoten. Vervolgens vinden de stamcellen hun weg naar het bot van de patiënt, waar ze nieuwe bloedlichaampjes aanmaken. Op ethisch gebied bestond hier weinig discussie over, omdat deze stamcellen afkomstig zijn van de patiënt zelf. Maar het stamcelonderzoek ging verder. Er kwamen experimenten met stamcellen uit ongeboren vruchten. Deze cellen bleken van grote waarde vanwege hun flexibiliteit. Met name de stamcellen van hele jonge embryo's zijn tot elke

Activisten van Greenpeace demonstreren in München, december 1999, tegen het verlenen van patent op gekloonde dieren.

die uit het hart van de patiënt zelf komen, Mummery doet hetzelfde onderzoek met embryonale stamcellen. Door de resultaten van Pieter Doevendans met die van Christine Mummery te vergelijken, wordt duidelijk of voor het repareren van de hartfunctie stamcellen, afkomstig van de patiënt zelf, gebruikt kunnen worden of dat ze toch zijn aangewezen op embryonale stamcellen.

Dit is van belang, omdat het gebruik van embryonale stamcellen, vooral in landen met een christelijke cultuur, gevoelig ligt. Volgens christelijke leerstellingen begint het leven meteen na de bevruchting. De joodse leer, en ook de islam, gaan er van uit dat eerst veertig dagen na de conceptie van leven kan worden gesproken. Vandaar ook dat in Israël veel onderzoek wordt gedaan met embryonale stamcellen.

Toch wordt ook in christelijke kringen redelijk vrijzinnig tegen het stamcelonderzoek aangekeken. Onder zekere voorwaarden is stamcelonderzoek in de meeste westerse landen toegestaan, ook al is dit bijvoorbeeld niet overeenkomstig de conservatieve opvatting van de katholieke kerk.

Embryo's kweken mag niet

In ons land is stamcelonderzoek geregeld in de embryowet. In tegenstelling tot bijvoorbeeld Duitsland of Frankrijk zijn er maar enkele wettelijke belemmeringen om gebruik te maken van embryonale stamcellen. In de embryowet staat dat het verboden is om buiten het lichaam zaadcellen en eicellen te versmelten om daarmee een embryo te kweken. Het mag alleen als daarmee een zwangerschap wordt bewerkstelligd. Het is wel toegestaan om met het restmateriaal, dat bijvoorbeeld bij een

celtype te ontwikkelen. Zo kun je met deze cellen zelfs een heel nieuw hart of een nieuwe lever kweken. Maar doordat stamcellen van embryo's werden gebruikt kwam het stamcelonderzoek wél een stuk gevoeliger te liggen. Regelmatig was te horen dat het niet juist is om jong beginnend leven te offeren

Doevendans onderzoekt zij of door een bepaalde kweek van stamcellen een beschadigd menselijk hart is te repareren. Op dit moment verloopt het onderzoek succesvol. Er zijn stamcellen in het hart van een muis gespoten. Nu blijkt dat ze daar kunnen overleven, hebben de onderzoekers goede hoop gekregen dat

'Zodra we cellen kunnen vervangen gloort voor heel wat patiënten weer hoop'

voor de gezondheid van andere mensen, ook al kwam een deel van de stamcellen uit restmateriaal van in vitro fertilisatie (IVF, bevruchting in glas, i.c. in een reageerbuis).

Toch is het voor een steeds grotere groep patiënten van groot belang om onderzoek te doen naar de werking van stamcellen uit ongeboren vruchten. Christine Mummery van het Hubrecht laboratorium in Utrecht, het laboratorium van Ronald Plasterk, is hier al jaren mee bezig. Samen met cardioloog Pieter

deze stamcellen in het muizenhart tot nieuwe hartspiercellen zullen ontwikkelen. Het onderzoek is in volle gang, maar ook als de resultaten positief zullen blijven, zal het zeker nog drie of vier jaar duren, voordat er ook patiënten mee geholpen kunnen worden.

Eigen stamcellen of embryonale

Doevendans en Mummery doen twee parallel lopende onderzoeken. Doevendans houdt zich bezig met stamcellen

Machine in het Wetenschapsmuseum te Londen, die de Rael-beweging claimt te hebben gebruikt bij het scheppen van de eerste kloonmens. Deze 'Eve', gekloonde dochter van een 31-jarige Amerikaanse, zou nu een kleuter zijn. De Raelians zeggen haar privacy te willen beschermen. De machine maakt deel uit van een collectie voorwerpen die door het museum als hoogst discutabel worden gepresenteerd.

IVF-behandeling overblijft, onder voorwaarden wetenschappelijk onderzoek te doen.

Onder de paarse kabinetten is de embryowet verruimd. Door toedoen van D66 is een artikel toegevoegd, waarin wordt bepaald dat het verbod van 'embryoproductie' in 2007 komt te vervallen, tenzij voor die tijd daartegen bezwaar is aangetekend. Dit betekent dat, als niemand iets onderneemt, vanaf september 2007 geen beperkingen meer bestaan voor de productie van embryo's. Het CDA is hier bezorgd over. Tweede Kamerlid Ormel van het CDA vindt dat het verbod onverkort in stand moet blijven. Het onbeperkt produceren van embryocellen is voor hem onaanvaardbaar. Het CDA wil respect en beschermwaardigheid van prill leven. Maar ethicus Guido de Wert, van de universiteit van Maastricht, vraagt zich af hoe lang het CDA dit standpunt kan handhaven. Volgens hem wordt dit verbod helemaal niet gestaafd met ethische argumenten, maar berust het voornamelijk op emotionele gezichtspunten. Hij vraagt zich ook af hoe je dit kunt verkopen als Nederland met een algemeen verbod op embryonaal onderzoek in de toekomst wel gaat profiteren van de resultaten uit embryonaal onderzoek in het buitenland. Hoe dan ook, als deze regering de rit uitzit, wordt de zomer van 2007 nog spannend. Het ethisch debat zal nog flink oplaaien.

Taboe op kloneren

In onze embryowet is ook elke vorm van kloneren verboden. Kloneren verschilt van het stamcelonderzoek, omdat het hier niet gaat om de ontwikkeling van

nieuw weefsel, maar om reproductie, het kopiëren van cellen. 'Schaap Dolly' is daar een voorbeeld van. Aan kloneren kleven nogal eens ongefundeerde verhalen, waarin wordt voorgesteld dat zieke geesten vooral zichzelf willen kopiëren. Meestal gaat het bij kloneren om therapeutische doelen, waarbij door het kloneren van cellen afstoting van nieuw weefsel bij de patiënt wordt verkleind. Daar zit vooralsnog niets griezeligs bij. Maar al staat de wetenschap nog heel erg ver af van de mogelijkheid om een mens te kopiëren, we zijn er voor alle zekerheid heel terughoudend in. Het CDA steunt het verbod op kloneren van harte. 'Kloneren is voor ons echt een brug te ver', zegt Ormel. 'De waardigheid van de mens staat voor het CDA centraal. Ook bij kloneren heb je het

of er eigenlijk wel een doorslaggevend ethisch verschil is tussen het doen van onderzoek met restembryo's en het produceren van embryo's uitsluitend voor wetenschappelijk onderzoek. De Wert vindt het opvallend dat het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, dat het tijdelijk verbod wil omzetten in een definitief verbod, geen duidelijk antwoord geeft op deze vraag. Redenerend vanuit de status van het embryo zou je denken dat er geen verschil is. Want de embryo's, of het nu gaat om restembryo's of niet, hebben dezelfde morele status. Bovendien worden ze in beide gevallen volledig instrumenteel gebruikt.

Ook op international niveau is de ethische discussie over stamcelonderzoek in volle gang. Tot nog geen half jaar

'Als deze regering de rit uitzit, wordt de zomer van 2007 nog spannend'

nog steeds over het produceren van een embryo zonder een beoogde zwangerschap. Het gaat puur om de wetenschap of om een genezingsproces voor een patiënt. Nobeles doelen, maar bij ons staat het respect voor het individu, hoe pril dan ook, voorop. Wij vinden dat pril leven niet in dienst mag staan van een ander leven. Het mag hoogstens - onder voorwaarden - een bijdrage leveren. Dat laatste is in onze ogen het geval bij het gebruik van restmateriaal uit een IVF behandeling.

Morele status van een restembryo

Ethicus Guido de Wert vraagt zich af

geleden zaten de Verenigde Naties, mede door de invloed van Rome, in een patstelling als het ging over stamcelonderzoek en kloneren. Maar inmiddels zijn de conservatieve tegenstanders in de minderheid. Wellicht is daardoor de mogelijkheid geschapen om met elkaar afspraken te maken. Dat kan nuttig zijn om een signaal af te geven aan landen zoals China en Noord Korea, die op dit gebied een volstrekt andere moraal hanteren. Als er al ooit een gekloonde baby zou komen, dan komt hij hoogstwaarschijnlijk uit dit deel van de wereld. De gevolgen zullen groot zijn en dan is schaap Dolly opeens maar een onschuldig lammetje.

Hersenen hier afgeven

Ik zeg het niet graag, maar hij heeft gelijk, Balkenende. Rechters moeten iemand tijdelijk of permanent het recht op vrije meningsuiting kunnen ontnemen. Toegegeven, als ik zijn foto vier kolommen breed in mijn ochtendkrant ontdek, bij het ontbijt, dan is mijn dag om zeep. Maar als het Vleesgeworden Bidprentje gelijk heeft, dan moeten wij dat ootmoedig toegeven. Dan vraag ik me meteen ook af: waar haalt zo'n man dat schitterend idee vandaan? Het is duidelijk dat hij met de helm geboren is, geen kapper die daar wat kan aan veranderen. Deze man, wiens gedachten ouder zijn dan hij ooit zal worden, die doorgaans hooguit de wereld verzuurt met kleffe spinsels van zijn bitterballenmoraal, die weemoedig kijkt alsof hij elke dag nostalgisch terugdenkt aan de tijd van zijn Communie, toen hij zijn eerste lange broek kreeg, die we er nooit van kunnen verdenken om in die prille pubertijd stiekem de reclameblaadjes van de reisagentschappen na te vlooien op foto's van een naakte borst, laat staan dat hij in de slip van een klasgenootje geëxperimenteerd heeft, zelfs in zijn meest ranzige en angstige nachtmerrie kan hij zich een *bare-back party* niet anders voorstellen dan dat Winnetoe op zijn paard door een canyon galoppeert, uit welke hoek van de *dark-room* van de hersenen van deze man ontspruit dan zo'n pervers machiavellistisch, maar o zo ideaal idee?

Rechtbanken laten oordelen over ideeën, je moet er op komen. Sinds de Franse revolutie hebben we niet meer zo'n filosofische stap vooruit voor de mensheid gekend. Meteen kunnen al die homohatende imams uit Eindhoven en omstreken naar Timboektoe afgevoerd. En moslimpartijen dienen te tonen dat ze de Nederlandse waarden niet in gevaar brengen. Eerwaarde Heer Balkenende vindt voorwaar persoonlijk de scheiding van Kerk en Staat opnieuw uit. Geef hem maar eens ongelijk. Alleen jammer dat hij de guillotine niet herinvoert, dan viel er nog wat te lachen, zo na de zondagsmis.

Natuurlijk moet onze westerse samenleving beschermd worden tegen het gedachtegoed van diegenen die hun Schrift heiliger vinden dan onze democratische wetten. Natuurlijk moeten die imams eruit geflikkerd worden. Natuurlijk kunnen wij het recht op spreken niet verlenen aan

folkloristisch geklede baardapen die de gelijkheid van man en vrouw betwisten en die homo's, euthanasie, abortus en al die andere Verlichte verworvenheden op de helling zetten. Laat ons Balkenende maar Eurocommissaris voor Justitie maken. Dan kan hij meteen de Grieks-Orthodoxe kerk aanpakken. Niet omdat hun bisschoppen massaal van drugsmokkel en diefstal beschuldigd worden, daar volstaan de gewone wetten wel voor, daar hebben we Supercommunicant niet voor nodig. Wel omdat ze meer dan 50 procent van de Griekse Nationale Bank bezitten, dat lijkt me toch al een ferme aanslag op de democratie, de nieuwe Verlichting van het CDA onwaardig. In een zelfde beweging kan hij dan ook die andere anti-democraat uit Europa flikkeren, die notoire homohater, daar in het Vaticaan. Of in zijn Gemelli ziekenhuis. Of misschien al vijf voet onder de grond, tegen dat u dit leest, want niemand kan tegenwoordig voorspellen hoelang dat houten staketsel het nog uithoudt, dat ze bouwden om met enkele staalkabels 's mans rechterhand wuivend op te hijsen en zijn kopje schuin te laten knikken als hij voor het venster wordt gereden. In zijn laatste boekje zwaait Zijne Beverigheid met zijn donderhamer en banbliksem

'Supercommunicant Balkenende
poetst zijn brilglazen en
mompelt: mijn rug op!'

naar alle verworvenheden van de Verlichting en miskent hij de democratische besluitvorming in alle landen die het homohuwelijk, abortus en euthanasie hebben gestemd. Ik zie het voor mij als in een droom: Communicant Balkenende die Johannes Paulus de Tweede voor het Internationaal Strafhof in Den Haag ter verantwoording roept en de Goedheilig Man, ondersteund door twee zwartrokken die – net als Pinochet – gezondheidsproblemen inroept om niet te moeten verschijnen. Balkenende poetst met zijn befje rustig zijn bedompte brilglazen en mompelt laconiek: mijn rug op. Het is een natte droom.

ALICE BROEKSMA

Herinneringen aan Max Velthuijs

Een mens heeft

met fantasie veel vrijheid'

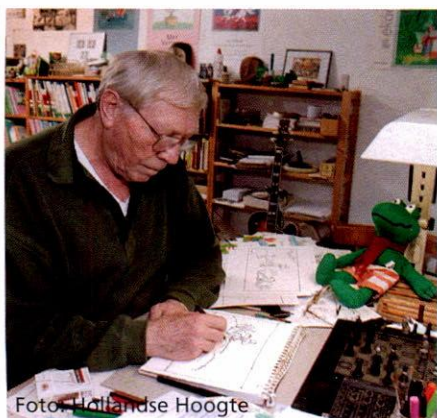

Foto: Hollandse Hoogte

Deze winter overleed Max Velthuis, de tekenaar/schrijver die beroemd is geworden door zijn 'Kikker'. Kort voor zijn dood kreeg hij nog de Hans Christiaan Andersen-prijs, de internationaal hoogste onderscheiding voor auteurs van kinderboeken. Een kunstenaar op grote hoogten, die zijn 'plaatjes' lardeerde met wijze levenslessen. Velthuis bleef ondanks zijn wereldfaam een aardig en sober mens.

Over Max Velthuis is veel geschreven, ook bij zijn dood, en toch wil ik daar nog wat aan toevoegen. Omdat mij kikkjes vergund zijn geweest in zijn bestaan, die zijn wondermooie werk mede verklaren. Lang voordat Max Velthuis beroemd was.

Ik was nog geen vier en het was begin jaren zestig. Mijn ouders pakten hun knalgele Lelijke Eend propvol kampeerspullen om een reis van dagen te aanvaarden, eerst over de kasseien van België en daarna Frankrijk in. In die dagen waren er nog geen gestroomlijnde snelwegen. Ik kan nog voelen hoe ik zat te smoren onder een plaid achterin. Hoe dicht we de zon naderden, hoe meer Hollandse lagen er gelukkig werden afgepeld. Het dak van de 2CV kon open. De bestemming was de Provence. Tot op vandaag kan ik tot in detail voor de geest halen hoe het daar was. Het zijn mijn eerste levensherinneringen. Iedereen zou zo zijn leven moeten kunnen beginnen. Het was een paradijs. De kleuren waren er fel, de lucht verbluffend blauw, de zon knallend geel en de rivier Durance kolkend over afgesleten

keien in alle tinten grijs. De keien die niet nat waren, brandden je voeten. Onder de stenen zaten grote spinnen, die schuilden tegen de zon. Ze schoten weg als je de keien optilde. Mijn broer en ik hadden visnetten om guppies te vangen, maar de mazen waren te groot. Dus vingen we niets, maar visten toch eindeloos. We probeerden grote vlinanders te vangen, maar die waren altijd te snel. We kregen tomaten van de Franse familie, op wiens land we mochten kamperen. Enorme dieprode tomaten die smaakten naar de zon. Ik kan me herinneren hoe ik als kind later in Nederland telkens weer teleurgesteld was in de wtertomen daar. Hard en totaal zonder smaak; die in de Provence waren een explosie aan kleur en smaak. Je mocht ze uit je hand eten als een appel.

Hutje in het paradijs

De familie Colombet had volwassen kinderen van wie ik me Mireille herinner en haar broer Maurice. Mijn vader was verliefd op Mireille en mijn moeder op Maurice, die ze een filmheld noemde. Hun grootvader, of was het

grootmoeder, nam ons mee de groentetuin in, waarin ook een peer in een fles groeide. In de schaduw van struikgewas stond een hutje, een schuilplaats voor de vrienden die hier wel langs kwamen. Er was een plek voor een vuurtje. Het paradijs werd duidelijk vaker bewoond. Ook door Max Velthuis, die de familie Colombet via andere Haagse kunstenaars had ontdekt en er geregeld kwam. Hij ging er heen zodra er even geld was. In zijn boeken komen prenten voor die regelrecht aan die rand van de Durance hun oorsprong vonden.

Max was een goede vriend en collega van mijn vader, en van hem hadden wij het adres in de Provence gekregen. Max kwam vaak bij ons thuis in Kijkduin, om te kletsen en te schaken, aan de rand van de Haagse duinen waar hij zelf voor de oorlog was opgegroeid. In die jaren noemde je vrienden van je ouders 'oom', en ik heb Max nooit anders gekend dan Oom Max. Mijn vader nam me geregeld mee naar het atelier van Oom Max aan de Haagse Veenkade. Nog een beeld dat voor altijd op mijn netvlies staat. Er was een poort met een hek en daar achter

Alices dochter Isla tussen de zonnebloemen in de Provence

een binnenplaats. Een oase midden in de stad en ik ging graag mee. Er lagen grote keien. Max zei: 'Til eens op' en was dan verrukt over je kinderverbazing dat dat kón, want de keien waren hol. Ze waren gemaakt door zijn vriend en buurman, keramist Dick Loef.

Atelier met kalm licht

Die binnenplaats binnengaan was een traktatie. Er waren luie poezen, die door Max werden gezoend. Zijn atelier lag boven aan een trap met een luik. Ik herinner me het kalme licht. En vooral ook zijn werktafel met penselen. Net zoals thuis, mijn vader had ook zo'n tafel, maar het atelier van Max stond op de een of andere manier nog rechtstreeks in verbinding met vrijheid. Zelfs als kind voelde je dat. Het was er rommeliger en makkelijker. Max werkte voor zichzelf, mijn vader als grafisch ontwerper voor een reclamebureau. Nooit heb ik geweten dat mijn vader Max Velthuijs ooit voor dat bureau als free lance ontwerper had aangenomen. Ook niet, hoe ontzettend lang ze er hebben samengewerkt: twintig jaar. Pas op zijn zestigste brak Velthuijs door met puur eigen verhalen, toen de reclame-

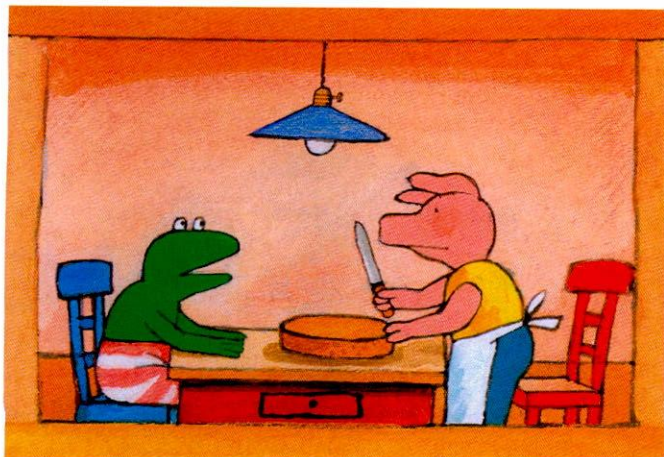
wereld was veranderd en ontwerpers veel minder autonomie hadden gekregen. Ik lees over hun kennismaking in de biografie, die door Joke Linders is geschreven in 2003, het jaar dat Max Velthuijs tachtig werd. Max had gehoord dat het bureau, waar mijn vader chef studio was, werk gunde aan kunstenaars. Na hun gesprek stak mijn vader, schrijft Linders, zijn hoofd boven uit het raam van de studio en riep: "Meneer Velthuijs, we hebben iets voor u. Een geweldig detail, want het schetst precies hoe de sfeer toen was. Mijn vader heeft later over die tijd gezegd dat hij een 'ongelooflijk fijn leven had gehad'. Hij noemde zichzelf een 'artiestje, dat van alles iets kon'. Ik vond dat hij zich onderschatte. Met Max Velthuijs boekte hij triomfen, zeker in de tijd dat ze commercials begonnen te maken voor de ontluikende televisie. Ze werkten aan van alles samen en wonnen prijzen.

Lelijke kristallen kubus

Laat Max in de biografie van Joke Linders nou precies hetzelfde zeggen. Dat hij "voor alles een beetje talent had. Typisch een Tweeling, iemand die moeilijk kan kiezen". Ook dat sterrenbeeld en de

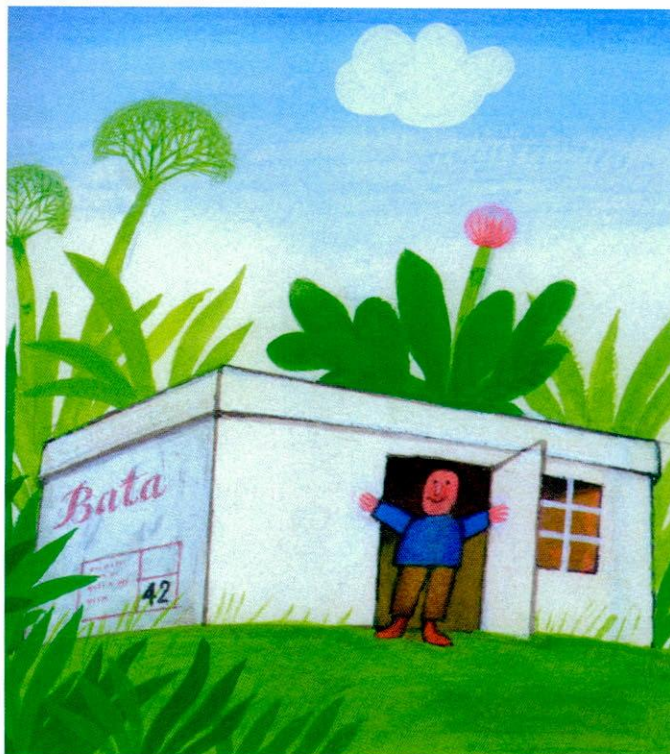
speelsheid had hij met mijn vader gemeen. En het verlangen naar een betere wereld, door de Tweede Wereldoorlog. Ze waren precies even oud. Allemaal nooit geweten. Wel dat ze samen op volleybal zaten en dat Max daar zijn pols had gebroken, midden in de afwerking van een reclamecampagne. Joke Linders schrijft dat mijn vader Max wekenlang thuis had opgehaald zodat Max, die zo'n beetje links- en rechtshandig was, bij hem in zijn studio verder kon werken. Op de studio hielp iedereen hem met het openen van tubes.

Bij ons thuis slingerden altijd boekjes van Max. Uit de vroegste tijd 'A is een Aapje' en 'Versjes die Wij Nooit Vergeten', later 'Klein Mannetje' en 'Kikker'. Door hem gesigineerd met 'Oom Max'. Er hing ook een grote zwart-witte prent met hijskranen aan de muur, van Max die in zijn jongere jaren verschillende stijlen uitprobeerde. In ons huis stond ook ergens een glazen kubus, een prijs voor het een of ander. Dankzij de biografie van Linders weet ik nu, dat dat in 1969 in Cannes de internationale prijs was voor de aardgasfilmpjes die ze samen hadden gemaakt, ingezongen door Rita Reijs. De kubus heb ik na mijn

'Groen is het gras
En blauw de hemel
Dat het altijd zomer was
Met appels in de boom,
Dat is mijn liefste droom'

Uit het dagboek van Max Velthuijs

vaders dood bij het ontruimen van het ouderlijk huis uit mijn handen laten vallen. Het ding viel op een van de hoeken, die afbrak. Ik kon mezelf wel schoppen. Gelukkig maakte Max het postuum weer goed. Hij noemt de trofee in de biografie 'een nogal lelijke kristallen kubus'.

Helblauwe trui

Max kwam vaker te hulp. We hadden elkaar in de loop van de jaren nog geregeld gezien en gesproken, op zijn atelier en bij mijn vader thuis. Altijd had hij wel iets bijzonders te zeggen, waar je wat aan had. Toen mijn vader ernstig ziek was, kwam hij ook weer langs. Hij was de eerste die ik meteen belde toen mijn vader was overleden. Het was automatisch. Niet een van onze eigen 'echte' familieleden. Nee. Oom Max. Die voelde als heel dichterbij. Hij verscheen op de crematie, in een helblauwe trui. Waarmee hij me eindeloos opvrolijkte. We grijnsden naar elkaar. Een passender tenue had Max niet kunnen dragen. Hij noemde zich er ook 'de afgezant' van mijn vader.

En zo is het gebeven. Ik woon al jaren in het buitenland in oogverblindende landschappen, in rommelige huizen aan

baaien en in velden. Ik durf te beweren dat die drang mede bepaald is door de vroege invloed van een mens als Max. Door de kleuren van de Provence, zoals Max die ook gebruikte in zijn prenten. Max zelf vertelde aan Joke Linders dat 'zijn manier van leven en kijken was beïnvloed' door meneer Jansen, een werkeloze meubelmaker die door vader en zoon Velthuijs in de gezinsauto soms naar het stempelbureau werd gereden en hen dan op zijn beurt meenam naar Roelofarendsveen om te vissen in een roeibootje. Stilte. Horizon. In de plaatjes van Max zit vaak iemand aan het water onder een weidse lucht.

Leven voor de plaatjes

Max Velthuijs drukte me later herhaaldelijk op het hart vooral de stap te nemen tot het free lance-bestaan. Omdat het zo fijn is geen baas boven je te hebben. Joke Linders benadrukt hoe belangrijk vrijheid voor hem was. Hij schilderde eens een vliegende vis, waarover hij zei: "Ik wilde laten zien dat een mens met fantasie veel vrijheid heeft." Niet lang geleden kwam ik weer eens bij hem thuis in Den Haag. Ik had foto's bij me, van de streek waar ik nu woon.

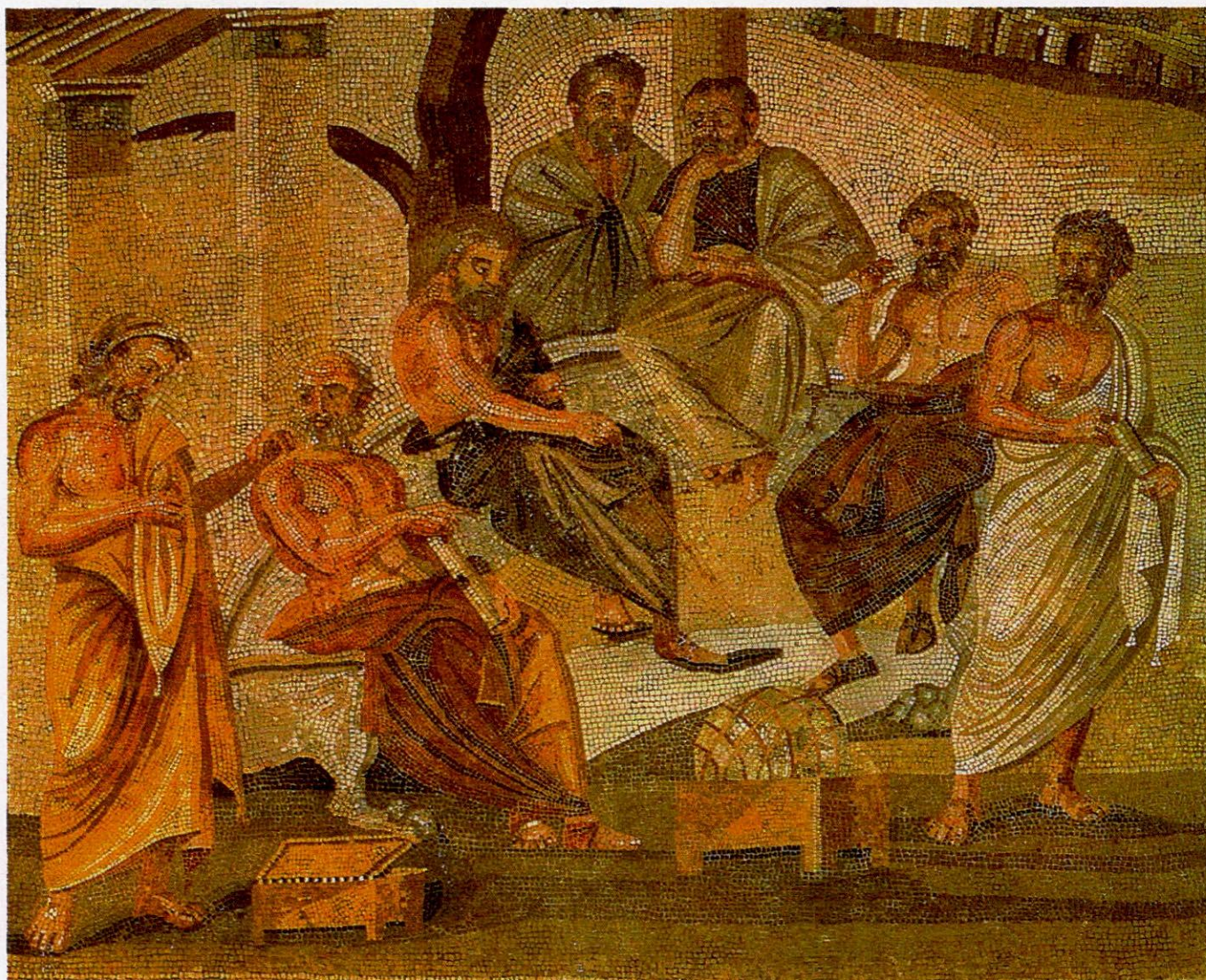
Max ging er zo uitgebreid voor zitten en keek er zo lang en aandachtig naar, dat ik me een beetje gegeneerd begon te voelen. Mijn dochtertje tussen de zonnebloemen. Strohoedje op met een zonnebloem. Velden en luchten, Frans blauw, de eeuwoude kersenboom. Ik zei: "Joh Max, zo is het wel genoeg, je hoeft dat hele boek niet door te ploegen." Waarop hij werkelijk verbaasd opkeek en zei: "Maar ik lééf voor de plaatjes." Bij het afscheid in zijn straat keek hij me ineens heel anders aan. Hij was al tachtig, maar niemand gaf hem dat. Ik weet nog dat ik op dat moment dacht: 'Dat een vent van tachtig nog zó naar een vrouw kan kijken'. We grijnsden. In de straat zwaaide hij ons lang na. Mijn dochtertje van zes had een stapel Kikkerboeken onder de arm die hij haar had meegegeven. Gesigneerd met 'Oom Max'.

Joke Linders, Ik bof dat ik een kikker ben. Leven en werk van Max Velthuijs. Uitgeverij Leopold, Amsterdam.

Illustraties ontleend aan Max Velthuijs, 'Klein Mannetje' en 'Kikker'- uitgeverij Leopold, Amsterdam!

Humanisme

Van oudsher heeft *Bildung* te maken met 'hoge literatuur', met de kunsten en de klassieke werken die onze culturele geschiedenis heeft voortgebracht. Volgens de Duitse filosoof Peter Sloterdijk heeft het humanistische Bildungsmodel afgedaan. De mens of het kind vormen is volgens hem een vorm van 'temmen', sturen, aanpassen en inpassen en derhalve niet meer van deze tijd. Dat wil niet zeggen dat humanisten opvoeding uit hun takenpakket hebben geschrapt. Integendeel, het Humanistisch Verbond heeft dit jaar 'opvoeden' gekozen als campagnethema.

en opvoeding

“Wij humanisten hebben allemaal een pedagogisch trekje... Mijne heren, het historisch verband tussen humanisme en pedagogiek is een bewijs voor de psychologische relatie daar tussen. Men mag de humanist het ambt der opvoeding niet ontnemen - men kan het hem niet ontnemen, want alleen bij hem berust de overlevering van de menselijke waardigheid en schoonheid. Ooit heeft hij de priester afgelost, die in duistere en misantropische tijden zijn kans schoon heeft gezien om het leiding geven aan de jeugd aan zich te trekken.” (...) Nog in de lift ging hij op deze manier verder en hij hield pas zijn mond, toen de neven op de tweede verdieping uitstapten. Hij ging zelf verder tot de derde, waar hij, zoals Joachim vertelde, een kamertje aan de achterkant bewoonde. ‘Hij heeft zeker geen geld?’ vroeg Hans Castorp, die met Joachim meeliiep. (...) ‘Nee,’ zei Joachim, ‘dat zal wel niet.’”

In de schitterende Bildungsroman ‘De Toverberg’ voert Thomas Mann de jongeling Hans Castorp op. Hans Castorp reist af naar de bergen van Davos om in het sanatorium aldaar zijn neef Joachim Ziemssen op te zoeken. Joachim leidt aan een ernstige longziekte. Hans heeft net zijn opleiding tot scheepsbouwingenieur afgerond en voordat hij zich in het volwassen werkzame leven stort, bezoekt hij zijn neef voor een korte vakantie van drie weken. Drie weken spannen zich in de bijna duizend pagina’s tellende roman uit tot zeven jaar. Castorp laat zich er verdacht gemakkelijk toe overhalen in het sanatorium te blijven en wordt van bezoeker geleidelijk aan

De school van Plato. In de Griekse oudheid stond zelf nadenken, discussiëren, redeneren, kritiseren voor het eerst centraal in opvoeding en onderwijs. (Mozaïek te Pompeï.)

patiënt. De zeven jaar op de Toverberg vormen het kader van de vorming - de Bildung - van de jongeman Hans Castorp. Een niet echt geslaagde Bildung welteverstaan. Castorp wordt direct na zijn aankomst gewaarschuwd door de Italiaanse humanist Settembrini. Settembrini ontpopt zich in de roman als leermeester van Hans Castorp. De humanistische pedagoog wil voorkomen dat Hans - door Settembrini een ‘zorgenkind des levens’ genoemd - zich al te gemakkelijk laat verleiden tot niets doen, of beter gezegd, tot vrijblijvend nadenken over de ‘grote vragen van het leven’. Maar het mag niet baten. Castorp luistert vriendelijk naar de adviezen van de humanist, maar laat zich niet belemen. In de ijle lucht van de bergen houdt hij zich bezig met verheven geestelijke vragen en gaat op zoek naar zichzelf. Daarbij verliest hij de politieke, reële wereld ‘beneden’ uit het oog. Hij is twijfelachtig, besluiteloos en dromerig, kan kiezen, noch oordelen en vindt zijn teruggetrokken bestaan als patiënt wel prima. Deze lamlendigheid stuit Settembrini direct al tegen de borst. “ ‘Ik

menkt zich steeds minder in politieke ontwikkelingen. Totdat hij zich noodgedwongen weer in de realiteit moet storten en onder de wapenen wordt geroepen.

De klassieke humanist als pedagoog. “‘Wilt u mij...,’ en mijnheer Settembrini boog zich met een glimlach op zijn stoel voorover, met zijn aaneengevlijde handen tussen zijn knieën en met zijn hoofd een klein eindje schuin naar voren - ‘wilt u mij ook in de toekomst,’ zei hij, en zijn stem klonk enigszins bewogen, ‘toestaan, u bij uw pogingen en experimenten terzijde te staan en een corrigerende invloed op u aan te wenden, wanneer het gevaar van verderfelijke fixaties dreigt?’”

Settembrini is de humanist die redelijkheid nastreeft, de leerzame dialoog aangaat en aangesloten is bij de ‘Bond der Organisatie van de Vooruitgang’, met als doel het geluk der mensheid te bevorderen en het menselijk lijden volledig uit te roeien. Hij is bij uitstek de man van het boek, van de klassieke literatuur en daarin aanwezige levenslessen. Hij is daarbij sterk politiek

‘Het gaat niet meer om een kritiekloos navolgen van een ideaal of een verworven identiteit’

weet het niet, mijnheer Settembrini. (...) En verder heb ik mijn oordeel ook niet zo gauw klaar.’ (...). ‘Dat is kortzichtig!’ antwoordde de Italiaan. ‘U moet oordelen!’”

De humanist als pedagoog

In ‘De Toverberg’ wil Settembrini Castorp de beginselen van het redelijke humanisme bijbrengen maar Castorp laat zich even gewillig meesleuren door andere leermeesters die hij ontmoet. Hij vervreemdt steeds meer van het gewone leven - net als alle andere patiënten - , begint asociale trekken te vertonen en

geëngageerd, raakt verzeilt in heftige disputen (onder meer met de gemeenschapsdenker Naphta) en wijst Castorp er meerdere malen op de kranten bij te houden, wat deze uiteraard niet doet. Van oudsher heeft Bildung te maken met ‘hoge literatuur’, met de kunsten en de klassieke werken die onze culturele geschiedenis heeft voortgebracht. Volgens Peter Sloterdijk - een belangrijke hedendaagse Duitse filosoof - heeft het humanistische Bildungsmodel afgedaan. Dat wil zeggen, de vorming tot rationeel en volledig mens via brieven, gesprekken en boeken, een model dat

Socrates en zijn jonge leerlingen. Onbekende Britse schilder, eind 19e eeuw.

we herkennen in Settembrini. Sloterdijk stelt zich in zijn bekende (en beruchte) 'Regels voor het mensenpark' de vraag naar de status van het humanistische

vorming van de mondige mens. Let wel, deze Verlichting werd - bijvoorbeeld bij Kant - vooral gezien als een ontwikkeling waar filosofen en andere wijze

'Uitgangspunt is nu de ontwikkeling die een individu doormaakt'

beschavingsideaal. Het gaat hem zowel over de morele status - is humanistische vorming niet een verkapt streven naar macht? - als de realiteitszin: is het vormingsideaal nog levensvatbaar?

'Zelf denken'

Het Humanistisch Verbond heeft dit jaar 'opvoeden' gekozen als campagne-thema. Het humanisme gaat uit van de zich ontplooiende mens, het legt daarmee vertrouwen in de menselijke ontwikkeling. Zo staat de Verlichting in het teken van vooruitgang, een vooruitgang die onder meer tot stand komt via de

mannen (want het gaat hierbij altijd over mannen) als voorbeeld dienden. Zo zou het wijsgerige gesprek tussen filosofen in de publieke ruimte als ideaal voorbeeld dienen voor de rest van de burgers. 'Zelf denken' wordt voorgedaan en voorgedaan door culturele en intellectuele elites.

Het idee van Bildung is nog altijd relevant. Ten eerste omdat de ontwikkeling tot autonome mens wordt geconceptualiseerd vanuit 'vorming'. Autonomie komt niet zomaar tot stand, het vraagt om culturele, politieke en existentiële ontwikkeling. Ten tweede omdat in de

Bildungstraditie, in de ontwikkeling van jongeren ook expliciet een politiek en humanitair streven wordt meegenomen. Bildung verwijst in het modern humanisme naar de ontwikkeling tot autonome mens, waarbij autonomie op twee manieren moet worden begrepen. Het meest bekende ideaal dat onverminderd belangrijk blijft, is autonomie als individuele vrijheid en kritisch vermogen. Het humanisme gaat uit van de ontwikkeling van de mens tot vrije en autonome individu en onderscheidt zich nadrukkelijk van een opvoeding en vorming die deze vrijheid in het belang van een hogere autoriteit wil inperken, welke autoriteit dan ook. Bij Bildung gaat het dan ook niet om het leren van een nuttig beroep, de professionele vorming. Ook wordt niet gedoeld op het invoegen van de jongere in de samenleving, (maatschappelijke) integratie of het aanleren van de - momenteel populaire - vastgelegde Nederlandse culturele identiteit. Bildung richt zich op het individu en diens ontplooiing en ontwikkeling.

De mens vormt zichzelf

Maar autonomie kan niet alléén begrepen worden langs de lijn van vrijheid. Hiermee wordt tekort gedaan aan het feit dat de mens een symbolisch wezen is, dit wil zeggen, leeft in een cultuur en zichzelf en de wereld leert begrijpen vanuit deze cultuur. De mens is niet 'vrij' bij geboorte maar het resultaat van een voortdurend krachtenspel waarin hij zowel gevormd wordt, als zichzelf vormt. Het idee van pure vrijheid veronachtzaamt niet alleen deze culturele gebondenheid, het negeert ook het belang van voorbeelden. Interessant aan het woord 'Bildung' is de verwijzing naar het 'Bild', het beeld en het voorbeeld waaruit lering wordt getrokken.

In onze tijd gaat het niet om een onomwonden en kritiekloos navolgen van een al bestaand 'hoger ideaal', de hoge cultuur, of van een vastgelegde culturele identiteit, een monocultuur. Voorbeelden dienen als oriëntatie maar moeten nog altijd door de persoon zelf worden geïnterpreteerd en minstens even

existentiële vorming, ook altijd een politiek en humanitair streven een belangrijke rol gespeeld. In de ontwikkeling van een kind wordt bijzondere waarde gehecht aan betrokkenheid bij anderen en de mensheid in zijn geheel (inmiddels uiteraard niet meer via het idee van een 'Bond der Organisatie van de

antwoordelijkheid voor de samenleving zijn dus intrinsiek verbonden met het individuele goede leven als idealen van een goede ontwikkeling. Het 'goede leven' kan alleen geleefd worden door de 'goede (wereld)burger'.

Het idee van Bildung is hiermee nog altijd relevant. Het verwijst naar autonomie als combinatie van individuele vrijheid en culturele en existentiële vorming via voorbeelden. Vervolgens behelst Bildung niet alleen persoonlijke ontwikkeling maar gaat het gepaard met een expliciet politiek streven. Settembrini (Mann) en Sloterdijk wezen er al op: politiek engagement vanuit een kritisch-autonome houding is een impliciet ideaal van Bildung.

'In de ontwikkeling van een kind is de humanistische kernwaarde betrokkenheid bij anderen en de mensheid als geheel'

belangrijk, worden toegepast in een praktische situatie. Het uitgangspunt van Bildung is de ontwikkeling die een individu doormaakt door zich - via een veelheid van voorbeelden - te oriënteren op de praktijk van alledag. In de traditie van het humanisme heeft naast individuele vrijheid en cultureel-

Vooruitgang' à la Settembrini of Kants filosofische elites). Het gaat hier om kwaliteiten als sociale verbondenheid, inlevingsvermogen en politiek interesse en behelst de voortdurende inzet om een kwalitatief leven voor allen mogelijk te maken. Sociale bewogenheid, de inzet voor sociale rechtvaardigheid en de ver-

Voor de HV-campagne 'Waar bemoei je je mee? Over humanisme en opvoeden' staan onder andere de volgende activiteiten op de agenda: Op 11 mei wordt de dr. J.P. Van Praag-prijs uitgereikt, waarbij een winnaar is gezocht die een eigen visie heeft op opvoeden, passend bij het gedachtegoed van Jaap van Praag en passend bij de visie van het Humanistisch Verbond. Ook zal het thema aan de orde komen op Wereld-humanismedag die Alliantiebreed op 18 juni zal worden gevierd. Daarnaast zijn er diverse activiteiten in het land, waaronder thema-avonden op scholen onder de titel 'AUB' georganiseerd samen met het Humanistisch Vormings Onderwijs, voorleesmiddagen en cursussen 'Waarde(n)vol communiceren'. Kijk voor een overzicht en meer informatie op www.waarbemoeijemee.nl of bel 020-5219090.

Detail uit De Heilige Familie van Rembrandt van Rijn (1645)

Nepal zonder

Sinds 'Lost Horizon' (1934), waarin het mythische land Shangri La werd beschreven, hebben velen gemeend dat het echt bestaat en dat het Nepal is, het enige hindoe koninkrijk ter wereld. Nog altijd zoeken overjarige of nieuwerwetse hippies hun heil in deze Kuifje-staat. Maar de werkelijkheid van vandaag is er laag bij de grond. Sinds de huidige koning na een moordpartij in het paleis in 2001 de troon besteeg ontpopt hij zich als een brute potentaat, wars van inspraak en medezeggenschap. Het traditionele dualisme lapt hij aan zijn laars, de regering is onverhoeds ontbonden.

"Hier stond ik in 2003, naast Koning Gyanendra en zijn gemalin, helemaal alleen met ons drieën," zegt eerwaarde Vimalananda (77), hoofdmonnik van Lumbini, wijzend naar de geboortesteen van Boeddha. Bij de heropening van het gebouw boven de gedenksteen werd hem steun toegezegd. "Maar de regering doet niets voor het boeddhisme en Lumbini is ingesloten door hindoes en moslims. Ik ben de laatste overgeblevene en ik wil naar Sri Lanka, waar ze het geloof nog serieus nemen." In Nepal koesteren velen de wens om het land te ontvluchten, zelfs vanaf heilige grond. En op hun beurt zoeken Tibetanen en Bhutanezen er hun heil, om aan onderdrukking in eigen land te ontkomen.

Nepal doorgronden is een levenstaak. Maak een afspraak en ervaar *nepali time*: niemand komt opdagen of je ontmoet iemand anders op een andere locatie. En om buurman India op afstand te houden is een tijdzone ingesteld: een kwartier verschil. Naast overweldigend natuurschoon en culturele rijkdom biedt het koninkrijk vele sociale tekortkomingen. Er is geen vrede, geen geld, geen sociale gelijkheid, geen werkende rechtsstaat en geen uitzicht op verbetering. Slechts 7 procent van de actieve bevolking werkt in industrie en diensten; de rest beoefent 'creatieve' beroepen in de steden of zelfvoorzieningslandbouw. De helft van 27 miljoen Nepalezen leeft onder de armoedegrens; 30 procent van de kinderen gaat niet naar school; 60 procent van de vrouwen is analfabeet en een

'De helft van 27 miljoen Nepalezen leeft onder de armoedegrens'

derde van de huishoudens beschikt niet over schoon drinkwater. Zelfs het enorme potentieel aan waterenergie is onderontwikkeld (slechts 0,2 procent) en Nepal is afhankelijk van haar burens, de reuzen India en China.

Ooit was Nepal een democratie

In 1951 maakte de toenmalige Nepalese koning een eind aan een eeuwenoud regeringssysteem van erfelijke premiers.

een land samenleving

Hervormingen in 1990 brachten een meerpartijendemocratie en een constitutionele monarchie zoals in Nederland. Maar de samenleving wordt zozeer door corruptie ondermijnd, dat het in 1991 leidde tot een volksoptocht. Corrupte mensen werden slingers met schoenen omgehangen (de ultieme vernedering) en velen werden doodgeslagen. De *United Maoist-Leninists* (UML) verlieten de regering en mobiliseerden in 1996 een rebellenleger tegen de monarchie (de 'waanzin van de feodale kliek') en vóór een republiek naar het model van de Grote Roerganger. Officieel weet China van niets. Sindsdien zijn er 12.000 doden gevallen – vooral onder de plattelandsbevolking, die zij willen 'redden'. Sommige aanslagen gebeuren met snelkookpannen vol dynamiet en spijkers. Wie er in de winkel naar vraagt, is verdacht.

Dansende duivel

"Politieke macht groeit uit de loop van een geweer" zegt de bloedrode website van de Nepalese maoïsten. Pasang, een voormalig onderhandelaar tussen de regering en de revolutionairen: "De rebellen hadden aanvankelijk veel steun, omdat iedereen weet dat politici en regeringsfunctionarissen corrupt en ineffectief zijn. Maar ze verloren alles door hun onbeschrijflijke mensenrechtenschendingen. Zij zijn een duivel, die danst voor de ogen van onschuldige mensen. Ze terroriseren, maar veroveren niet." Vaak roepen zij stakingen (*bandhs*) uit om zich te doen gelden. Mevrouw Parveen, schoolhoofd van *Baby Angel English School*: "Tijdens de laatste *bandh* vroegen wij de leerlingen zonder uniform naar school te komen. Twee dagen later kwamen maoïsten. Zij eisten geld en dreigden de kinderen kwaad te doen." De rebellenleiders zelf leven in Noord-India en hun eigen kinderen studeren in Europa en Amerika. In Katmandoe weeshuizen wonen kinderen, die gedwongen waren de marteldood van hun eigen ouders gade te slaan.

Flexibiliteit van het zwaard

Ondernemers dragen een maandelijks dwangsom af ter voorkoming van represailles. Amnesty International wees de Nepalese regering op de slechte mensenrechtensituatie en de noodzaak van interventie. Maar de regering, toen die nog aan

de macht was, hield vol, dat zij de situatie meester was, terwijl gewone burgers zich in een houdgreep bevinden door gebrek aan mondigheid en ervaring met democratie. Kofi Annan bood meermaals VN-bemiddeling aan en de maoïsten stellen zich 'flexibel' op. "Maar," zegt Pasang, "hun flexibiliteit is die van het zwaard, niet van kauwgum." Voorbeeld hiervan is het gedwongen aftreden van Keshav Sthapit, burgemeester van Katmandoe. Hij weigerde, maar toen zijn collega in Pokhara (Nepal's tweede stad) werd gedood, gaf hij gevolg aan het 'verzoek'. Zijn plannen om kansarmen te helpen met het *Urban Community Support Fund* (2004) en corruptie te bestrijden komen nu tot niets. Hij weet wel waar al het 'verdwenen' geld aan opgaat: "Tweede huizen en driedelige kostuums."

Wie houdt zich eigenlijk bezig met de verbetering van het lot van de Nepalezen? "Het ontbreekt de regering aan enige visie," zegt Bhandari, hoofd van de universiteitsbibliotheek. "Er is maar één constante in onze leiders: eerst denken ze aan zichzelf, dan aan hun partij en nooit aan de mensen die ze zouden moeten dienen." Traditioneel hopen vele Nepalezen op ingrijpen van de koning. Maar sinds het koningsdrama in

'Gewone burgers bevinden zich in een houdgreep door gebrek aan mondigheid'

2001, waarbij de kroonprins negen familieleden vermoordde, verdenken velen hem van broedermoord. Bovendien heeft hij een meer actieve rol voor ogen, dan de grondwet hem toestaat. In februari riep hij de noodtoestand uit en legde alle communicatie aan banden. Hij stelde een groep vertrouwelingen aan om een eind te maken aan 'het terroriseren van onschuldige mensen, afpersingen, moorden en represailles, verdwijningen, wrede heden tegen leraren en studenten, valse beloften en het vernietigen van ontwikkelingsprojecten, die de bevolking juist zo hard nodig heeft.' De maoïsten verhevigden meteen hun wrede heden en verlengden de stakingen. De kluwen van onmacht en uitzichtloosheid is alleen maar groter geworden.

Geboortebepierking staat al vijftig jaar op de agenda, maar de bevolking verdubbelde tussen 1954 en 1991 ruim. Het aantal mensen boven de 60 jaar is enorm toegenomen en dat leidt onafwendbaar tot een probleem voor het land. Jongeren trekken naar de stad, verzorging voor achterblijvende ouderen ontbreekt; vereenzaming en verwaarlozing zijn in opmars. Twee miljoen ouderen ontvangen een basispensioen van slechts 100 NRs (1,20 euro), niet meer dan drie budgetmaaltijden. Vakbondsman Updhyaya: "In Nepal werkt 90 procent van de mensen in de informele sector. Wij ontwikkelen een plan voor zowel de 10 procent geregistreerde arbeidskrachten als de 90 procent overigen. Het is de eerste stap voor een allesomvattend systeem voor sociale zekerheid, medische zorg en pensioenvoorzieningen."

Kasten en klassen

Het kastensysteem is sinds 1967 ongrondwettelijk, maar regeert alles, leidend tot stelselmatige sociale ongelijkheid. Pooja, de beste leerling van de klas in groep 12, verdwijnt plotseling van school en keert niet meer terug. Ze is uitgehuwelijkt en is nu het manusje van alles van de schoonfamilie. Zelfs onder bedelaars bestaan subkasten en in de politiek keren steeds dezelfde namen (Joshi, Shrestha, Koirala) terug. Niet merite, maar kaste en verwantschap tellen, of anders: geld.

Een verwant institutioneel probleem is de vrouwenhandel. Volgens medewerkster Rhonda van een *non-gouvernemental organization* (ngo) gaat het om bijna 200.000 vrouwen. De lagere kasten zijn zo arm, dat ouders hun schulden aflossen

'Nepal is één kluwen van onmacht en uitzichtloosheid'

door hun dochters te verkopen aan rijke Indiërs of Arabieren. Vaak keren de meisjes na jaren misbruik terug, om ook nog eens het stigma van hun geboortedorp te moeten doorstaan.

Wat de Nepalees op straat verbaast, is het voorpaginanieuws. Op dezelfde dag dat ambtenarenpensioenen verhoogd wor-

2 De communistische partij (United Maoist-Leninists) houdt regelmatig sit-ins. Maar zij hebben geen sympathie voor de terreur van rebellen, die vooral onschuldigen treft.

3 Wegblokkades en controles zijn in Katmandoe momenteel aan de orde van de dag.

den, gaan benzine- en transportkosten en algemene belastingen omhoog. Ook militairen en politieagenten kunnen rekenen op een pensioen op basis van een wettelijk verplichte verzekering na hun 58ste levensjaar. Shankar Sharma, lid van de Nationale Planning Commise: "De pensioenuitgaven van de overheid worden nu al onbetaalbaar geacht". Maar ongeveer negentig procent van de mensen zonder (officiële) baan kunnen niet rekenen op enige vorm van sociale zekerheid. En vrouwen delven het onderspit op alle fronten: als uitgehuwelijkte of misbruikte bruid, als weduwe, als werkpaard, als verhandelde prostituee, als eeuwig afhankelijke van mannen. De patriarchale samenleving verdraagt zich niet met de emancipatiegolf uit het westen.

Geen vooruitgang

Misschien is één van de weinige voordelen van Nepals gebrek aan vooruitgang het feit, dat in afgelegen regio's een unieke en oorspronkelijke cultuur intact blijft. Maar diezelfde regio's ontberen ontwikkeling en een ongekend groot aantal NGO's werkt als vangnet voor de kwetsbare groepen. Eigen bewustwordingscampagnes gaan vaak ten onder aan typische Nepalese nonchalance. Eigenlijk had Nepal het Zwitserland van Azië kunnen zijn. Maar het is nooit een 'samenleving' geweest en is nog steeds een verzameling van kleine culturen, talen en gebruiken, uniek voor iedere vallei. Bewoners uit andere districten, reizend naar Katmandoe, zeggen: 'Ik ga naar Nepal.' De trek naar de stad doet de vroegere sociale structuur van *joint families* (grote gezinnen) uiteenvallen. Van de 1,5 miljoen bewoners van de Katmandoe-vallei staan er slechts 300.000 geregistreerd; de rest is zwerver, vluchteling, prostituee, illegale handelaar of dakloze. Nepal een mythisch land? Welzeker niet.

Anders dan we denken

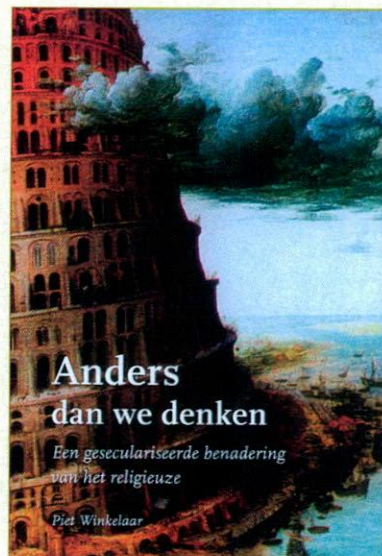
Een geseculariseerde benadering van het religieuze

Piet Winkelaar

Religieuze ervaringen zijn hoogtepunten in je bestaan. Het zijn gelukser-
varingen, ervaringen van optimaal geluk, waarbij je jezelf vergeet en de
tijd lijkt stil te staan. Ze worden vaak ook spirituele of mystieke ervarin-
gen genoemd en worden hier in eerste instantie benaderd vanuit een
seculier perspectief, waar godsdienst en religie geen rol spelen.

Piet Winkelaar laat zien dat er aanwijzingen zijn dat het om een bepaal-
de emotie gaat die aan een dergelijke ervaring ten grondslag ligt en die
transcendente gevoelens teweeg kan brengen. Een religieuze ervaring is
bovenal een ervaring van heelheid, van eenheid en alomvattendheid.

Onze nieuwste catalogus is verschenen. Vraag hem aan via
www.swpbook.com en klik op de button catalogus

ISBN 90 6665 624 7,
256 pagina's,
€ 28,50

Uitgaven van Uitgeverij SWP zijn verkrijgbaar in de boekhandel

Voor meer informatie:

Uitgeverij SWP / Postbus 257 / 1000 AG Amsterdam / T 020 330 72 00 / F 020 330 80 40 / www.swpbook.com

NIEUW - NIEUW - NIEUW - NIEUW - NIEUW - NIEUW - NIEUW - NIEUW - NIEUW - NIEUW - NIEUW - NIEUW - NIEUW - NIEUW - NIEUW

Perspectieven op vriendschap

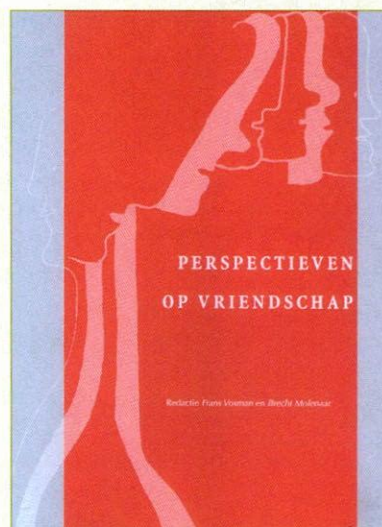
Frans Vosman en Brecht Molenaar (redactie)

Vriendschap is mooi. Iedereen heeft er behoefte aan en hecht er waarde
aan. In ons privé-leven waarderen we vriendschap vanwege de kwaliteit
die zij aan het leven geeft. Maar is zij alleen maar een privé-aangele-
genheid, een voorkeursbetrekking tussen vrienden en vriendinnen?

Vanuit de verschillende levensbeschouwingen en culturen wordt er ver-
schillend gekeken naar vriendschap, al is 'zoiets' als vriendschap wel
vertaalbaar van de ene naar de andere levensbeschouwing.

In deze publicatie hebben diverse auteurs naar de rol en de mogelijke
betekenis van vriendschap gekeken. Ze hebben gemeen dat zij zich niet
tot een romantisch, gevoelvol idee van vriendschap hebben willen
beperken. Vriendschap is meer, véél meer.

Onze nieuwste catalogus is verschenen. Vraag hem aan via
www.swpbook.com en klik op de button catalogus

ISBN 90 6665 659 8,
112 pagina's,
€ 13,90

Uitgaven van Uitgeverij SWP zijn verkrijgbaar in de boekhandel

Voor meer informatie:

Uitgeverij SWP / Postbus 257 / 1000 AG Amsterdam / T 020 330 72 00 / F 020 330 80 40 / www.swpbook.com

WERK IN UITVOERING

PETER VAN DER MARK

Wat doen humanistische organisaties in de praktijk?

In deze rubriek aandacht voor de projecten waarbij zij betrokken zijn. Ontwikkelingsorganisatie Hivos heeft mede mogelijk gemaakt dat Irakezen in Nederland bij de verkiezingen in Irak hun stem konden uitbrengen.

Investeren in de toe

Dagboek Bagdad

Kort na de bevrijding van Irak trok Anneke van Ammelrooy naar Irak om zich bij haar Nederlands-Irakese man te voegen. De toekomst van Irak leek open te liggen. In korte tijd stampste het stel samen met honderden Irakezen een nieuw dagblad uit de grond, *Al-Sabah*, De Morgen, dat spoedig de grootste krant van het land werd. Ze openden ook een centrum voor steun aan nieuwe Iraakse burgerorganisaties, Civil Pillar. Washington beloofde veel: miljardenhulp voor de economische wederopbouw, vrije verkiezingen, veiligheid, vrede. Duizenden Iraki's togen enthousiast aan het werk. Na bijna twee jaar is er van de wederopbouw nog maar weinig terechtgekomen. Anneke van Ammelrooy schreef een boek over deze periode, met de titel 'Alles is er niet – De mythe van de Iraakse wederopbouw'. De opbrengst van het boek komt ten goede aan projecten van Civil Pillar, een partnerorganisatie van Hivos. Meer informatie over werk en belevenissen van Anneke van Ammelrooy in Irak is te vinden op: <http://groetenuitbaghdad.web-log.nl>

Dansende en zingende Irakezen, die luidkeels de hoge opkomst van de verkiezingen in hun vaderland bejubelen. Een ongewoon schouwspel voor het nietsvermoedende winkelende publiek in de Amsterdamse binnenstad. Ze zijn getuige van een feestelijk verkiezingsdebat in de Beurs van Berlage, medegeorganiseerd door Hivos.

Ook elders in Amsterdam zijn op de historische verkiezingsdag op 30 januari medewerkers van de humanistische ontwikkelingsorganisatie actief. Een waarnemingsteam van twintig

personen is aanwezig bij stembureaus in de hoofdstad en in Zwolle en Rotterdam. Hivos is de enige Nederlandse groep die aan de waarneming meedoet, naast een dozijn organisaties van Irakezen in Nederland.

Tamme Hansma, programmamedewerker Zuidoost-Europa en Irak bij Hivos, was betrokken bij zowel het verkiezingsdebat als de waarneming. Het vloeiende direct voort uit de keuze van Hivos een jaar eerder om diverse projecten te ondersteunen rondom de wederopbouw van Irak. "Verschillende verwoestende oorlogen, internationale strafsancities en een dictatoriaal bewind hebben Irak omgetoverd tot een straatarm land. Tegen het hedendaagse decor van wanorde en geweld tracht een grote groep mensen het land weer op te bouwen. Hivos draagt een steentje bij door projecten te ondersteunen, met name gericht op maatschappijopbouw," vertelt Tamme Hansma.

Een rijk land en toch vol armoede

Over het antwoord waarom Hivos actief is in Irak, met zijn enorme olievoorraden in potentie een rijk land, hoeft Hansma niet lang na te denken. "In Irak is werkelijk behoefte aan alles. Er is grote oorlogsschade en bijvoorbeeld de gezondheidszorg is sterk achteruit gegaan. Ook op het gebied van het maatschappelijk middenveld heerst enorme armoede. En dat is precies het gebied waarop Hivos sterk is. Wij bevinden ons in de niche van burgers en organisaties die opkomen voor hun rechten en willen meepraten over de inrichting van hun maatschappij. In Irak hebben zij door de onderdrukking door Saddam Hoessein nooit de kans gehad om te lobbyen of eigen initiatieven te ontplooiën. Hivos tracht ze daarbij op weg te helpen. Zo steunen we bijvoorbeeld een mensenrechtenorganisatie aan de Universiteit van Bagdad."

Illustratie: Democratie door
Ahmed al-Rubaieh

komst van Irak

De onveilige situatie in Irak maakt het voor Hivos niet makkelijk om contacten te leggen met potentiële partnerorganisaties. Een struikelblok, want Hivos werkt altijd met partners in het land zelf. “Wij hebben daarvoor echter een oplossing gevonden door het gemis aan eigen waarneming in vertrouwde intermediaire handen te leggen,” zegt Tamme Hansma. Zo trekt Hivos op met het Interkerkelijke Vredesberaad (IKV), waarmee in Zuidoost-Europa al langer wordt samengewerkt. “De projectmedewerker van het IKV reist regelmatig naar gezamenlijke partnerorganisaties in Irak. Verder hebben we contact met de Nederlandse Anneke van Ammelrooy, verbonden aan het ondersteuningscentrum voor non-gouvernementele organisaties in Bagdad. Zij beoordeelt voor ons projectvoorstellen van verschillende organisaties.”

Aids: massavernietigingswapen

In Irak ondersteunt Hivos onder meer een groep artsen die voorlichting en scholing geeft over aids aan medisch personeel. “Kofi Annan omschrijft aids als een massavernietigingswapen,” aldus Tamme Hansma. “Zet daarnaast dat de Amerikanen tevergeefs naar de massavernietigingswapens van Saddam Hoessein zochten, dan is het een wrange ironie van de geschiedenis dat die ziekte in Irak wél voorkomt.” Hivos richt zich verder op projecten voor vrouwenemancipatie. “Sinds 2004 ondersteunen we ook projecten in Iran, waar bij onze aandacht eveneens uitgaat naar de positie van vrouwen. Het verschil tussen de twee landen is dat Iran volstrekt religieus bestuurd wordt en Irak juist al heel lang seculier is. Maar in Irak beginnen nu steeds meer religieuze krachten hun zeggenschap uit te oefenen. Daarnaast zie je bijna overal na een omwenteling dat de positie van vrouwen onder druk komt te staan, omdat mannen zich niet aan de oude afspraken

wensen te houden. In dat verband is het opmerkelijk dat de voorlopige Irakese kieswet bepaalt dat op de kieslijsten van de politieke partijen minstens één op elke drie kandidaten vrouw moet zijn. Het is te hopen dat dit overeind blijft in het nieuwe parlement. Overigens zou deze clause ook voor Nederland geen slechte zaak zijn.”

Inspanning voor duurzame hulp

In de overgang van dictatuur naar democratie vormden de verkiezingen een belangrijke stap. Hivos steunde in aanloop tot de verkiezingen organisaties om journalisten, burgers en met name ook vrouwen voor te lichten over de verkiezingen. Daarnaast richt Hivos zich in 2005 op de Nederlandse publieke opinie. Samen met Pax Christi en IKV werd het verkiezingsdebat in Amsterdam georganiseerd. Daar stond de toekomst van Irak na de verkiezingen in de schijnwerpers. Met GroenLinks en IKV worden verder publieke debatten georganiseerd over vrijheid en democratie in Iran, Irak en het Midden Oosten in wijder verband.

De komende maanden wil Hivos bekijken in welke vorm de steun aan Irakese organisaties wordt voortgezet. “Dan wordt het ook van belang dat de Nederlandse regering de situatie opnieuw bekijkt. Nu ontvangt Irak geen geld van het Nederlandse ministerie voor Ontwikkelingssamenwerking. Wel was er wat geld voor Nederlandse troepen om infrastructureel opknappwerk te doen. Dat is nuttig, maar geen vorm van duurzame hulp.” Hivos wil daarom met het ministerie voor Ontwikkelingssamenwerking om de tafel om te overleggen over hulp aan Irak.

Meer informatie over het werk van Hivos is te vinden op www.hivos.nl.

Afscheid van Cliteur

Blijkens zijn column in *de Humanist* 1/2005 stopt Cliteur na drie jaargangen met schrijven voor *de Humanist*. Uit eerdere ingezonden brieven kunnen we afleiden, dat daarmee een aantal lezers opgelucht zal ademen. Met name de Fortuynkanten aan Cliteur zaten nogal wat mensen dwars. Mij viel echter vooral de journalistieke kwaliteit van zijn columns in *de Humanist* tegen. Het waren doorgaans gratuite overdenksels, die schijnbaar op een achternamiddag aan het papier werden toevertrouwd, en hooguit incidenteel een originele redenering bevatten, maar meestal (rechtse) prietpraat.

Ook zijn laatste column (zelfs een dubbele) is weinig meer dan gemoedelijk gebabbel om af te dingen op de houtsnijdende aanbeveling van een van zijn critici, Rob van Stek, om moslims tijd te gunnen om hun rol in de samenleving te bepalen en zich democratisch te emanciperen. Wat me in de redenering die Cliteur vervolgens opzet nog het meeste stoort, is dat hij suggereert dat Van Stek hem kritiek op de islam zou

willen onzeggen. Waarop hij demagogisch de vraag stelt of Hirsi Ali soms ook moet ophouden met haar kritiek. Van Stek zegt nergens dat we onze mond moeten houden, of dat Hirsi Ali of Cliteur zich zouden moeten inhouden. Hij vraagt alleen wat meer geduld te oefenen, en - je durft het woord bijna niet meer in de mond te nemen - bij alle kritiek onze *tolerantie* niet zomaar op te geven. Verstandige woorden van een student humanistiek, die echter aan hoogleraar (of, zoals Stan van Houcke zou zeggen:) *poseur* Cliteur niet zijn besteed. Daarom ook wat mij betreft geen spijt over zijn vertrek. Hoewel, misschien had hij nog één column moeten schrijven, waarin hij zou uitleggen wat hij als humanist nou eigenlijk bij de VVD te zoeken heeft. Want hoe humanistisch kan een politieke partij zijn, die principieel tegen sociale gelijkheid is en doorlopend die maatregelen steunt die de rijken rijker maakt en de armen armer?

Fleur Vollebregt, Oegstgeest

Geen kooplui maar ambachtslieden

Nederlanders zijn kampioenen in het onderuit halen van waarden die ze door de eeuwen heen gevormd hebben. Het gevaar dat ze daarmee het kind met het badwater weggooien, nemen ze op de koop toe of ze hebben daar geen flauw benul van. Zo zegt Anton Blok in het interview met Arjan Post (*de Humanist* 1/2005): "Wat wordt er bedoeld met onze traditie van verdraagzaamheid?" Hij haalt een biografie van Breughel uit de kast en citeert: "Intolerance is bad for business." Omwille van de handelsbetrekkingen moesten kooplieden met iedereen kunnen omgaan. "Katholieken uit de Zuidelijke Nederlanden, hugenoten, joden, arbeiders uit Duitsland: iedereen was welkom uit pragmatisch oogpunt." Tolerantie is geen verdienste, het is de pasmunt in een handelsnatie, aldus Blok. Uit de woorden van Blok zou je moeten concluderen dat vroeger alle Nederlanders kooplui waren en dus materieel belang hadden bij een tolerante houding naar vreemdelingen. Maar net zoals nu vormden de kooplui maar een klein deel van de Nederlandse bevolking. Het overgrote deel bestond uit boeren, ambachtslieden, arbeiders en huisvrouwen; mensen die hun tolerante houding dus niet als 'pasmunt voor de handel' gebruikten. Vraag is dan: waar kwam die fameuze verdraagzaamheid van de Nederlanders vandaan? Precies daar vandaan waar Blok het niet over wil hebben. Zo zegt

hij: "De discussie over de multiculturele samenleving zou vooral over Nederland moeten gaan. Niet altijd maar praten over die dijken en waterschappen, maar over de onbedoelde gevolgen van het gelijkheidsstreven, over openheid. En over het democratisch bestel van dominees-met-een-mening."

Dijken en waterschappen

Maar als wij moeten discussiëren over Nederland, dan moeten wij het juist over 'die dijken en waterschappen' hebben. Onze waarden en normen zijn namelijk vooral gevormd in de strijd tegen de natuurlijke elementen en niet in de strijd tegen vijandige vreemdelingen, zoals dat bij andere naties en volken veelal het geval was. En het is juist door deze strijd dat de Nederlanders zo'n verdraagzame houding hebben kunnen ontwikkelen naar alles wat vreemd is en van ver komt. Op basis van deze 'open mind' voor het vreemde hebben de Nederlanders ook de eerste democratische natie in de geschiedenis kunnen uitroepen: de Republiek van de Verenigde Zeven Provinciën van 1579. Deze democratische natie was niet gebaseerd op 'dominees-met-een-mening' (hoewel de reformatorische strijd tegen het centrale gezag van Rome zich het eerst in de Lage Landen ontwikkelde; zie Jonathan I. Israel: *De Republiek*), maar op de strijd tegen het water die onder andere tot de democratische instel-

ling van de waterschappen en heemraden leidde.

Van antropologen die culturele verschillen belangrijk vinden voor hun onderzoek, en vanuit hun discipline dan ook het liefst een cultuurrelativistisch standpunt innemen, is het te begrijpen dat ze geen oog hebben voor de intrinsiek morele waarde van tolerantie. Zij hechten meer waarde aan de 'erkenning van een eigen kwetsbaar territorium dat direct te maken heeft met menselijke waardigheid.' Dit kwetsbare territorium moet ommuurd worden met een identiteit die op eer en geweld gebaseerd is en waarbij de ander per definitie de vijand is die te vuur en te zwaard bestreden moet worden. Wat Blok ons voorhoudt is dat we de kwetsbaarheid van onze 'open mind' en tolerante houding in quarantaine moeten plaatsen en net zoals de vreemdeling meer waarde moeten gaan hechten aan het 'eigen kwetsbare territorium' van de identiteit. Wat dat tot gevolg heeft is duidelijk: een intensivering van het wij- en het zijgevoel die tot een culturele stellingenoorlog moet leiden. Het is te hopen dat wij niet terugvallen in een dergelijke identiteitsvorming maar, om Bloks eigen devies te citeren, 'vertrouwd raken met het vreemde en tegelijk van het vertrouwde te vervreemden.' Dat devies is alleen met de 'open mind' van de verdraagzaamheid te verwerkelijken.

Alfons Tel, Haarlem

Carrie

Dozen en gleuven

“Nee,” zegt mijn neef, “dat vind ik niet eerlijk.”

We zitten met een groepje familieleden te bespreken hoe we het probleem met de Marokkaanse jongens moeten oplossen.

De diepzinnige opmerkingen vliegen heen en weer over de feestelijk gedekte tafel. Die nu vol met bierflesjes en wijnglazen staat. Hoe later op de avond, hoe groter en dieper onze wijsheid wordt.

- Het ligt aan de moeders. Die moeten ophouden hun zoon-
tjes van baby af aan te behandelen als prinsjes...
- Het ligt aan de vaders. Die zouden hun zonen wat strenger
aan moeten pakken...
- Het komt door school. Als ze daar eerder en beter met taal-
lessen zouden beginnen...

Wij zitten serieus te knikken. Wij zijn even stil om de ernst van de situatie goed tot ons door te laten dringen. En dan komt mijn neef dus met zijn opmerking: “Ik vind het niet eerlijk!”

Wij kijken verbaasd op. Want onze neef roept niet zo gauw wat. Hij is 22 jaar. Hij woont sinds een jaar of drie middenin een oude wijk van Rotterdam. Dezelfde wijk als die van ons. Samen met zijn vriendinnetje. En nu is hij verontwaardigd. “Welk probleem van de Marokkaanse jongens bedoelen jullie eigenlijk? Je hebt het over je eigen burens. Wanneer heeft een van jullie daar nou persoonlijk last van gehad?”

Wij kijken elkaar aan. Tja, ik ben natuurlijk wel eens lastig gevallen door een groepje jongens. In een hoekje geduwd en betast. Maar dat is wel meer dan tien jaar geleden.

En mijn zus is laatst uitgescholden voor duivelsaanbidder maar dat was ook omdat ze in wilde paniek GVD over straat had gegild toen haar dochtertje de straat op rende. En een vriend van ons is laatst stevig met sneeuwballen bekogeld. Maar was dat door Marokkanen? Nee, de afkomst van de

sneeuwballen-gooiers was nogal gemengd. Van pikzwart tot spierwit. En dat was een kwajongensstreek.

“Dan praat je toch alleen de pers na,” zegt mijn neef. “Maar ze zijn wel vrouwonvriendelijk,” probeert nog iemand aan tafel. Maar het gesprek gaat een andere kant op. Ik sta op om een rondje in te schenken. En dat laatste woord blijft in mijn kop doorspelen. Vrouwonvriendelijk...tja, dat zie je inderdaad toenemen de laatste tijd. Zo zaten er twee dj’s te praten op de radio. Over een actrice die genomineerd was voor een ‘anti-Oscar’. Die krijg je voor een hele slechte acteerprestatie. “Acteerprestatie? Het is een vrouw. Dan kijk je toch alleen naar haar tieten?” Daar was geen woord Marokkaans bij. En dan tv-man Jensen die vrouwen in zijn programma vrouwen uitmaakt voor dozen en gleuven. Ha, ha, ha en wat lachen we dan hard met z’n allen. Dan is er toch ook niemand die zegt dat dat met zijn achterlijke cultuur te maken heeft?

‘Dan kijk je toch alleen naar haar tieten?’

Of de nieuwste uitdrukking in de kroeg. Als je vriendin iets doet wat jou als man niet bevalt, ‘dan laat je toch gewoon de Turk in je bovenkomen’. Roepen we dan ook dat zijn vader en moeder hem anders hadden moeten opvoeden?

Nee, we praten elkaar liever na. We meten met meerdere maten. En we geven liever een andere bevolkingsgroep de schuld. Dat is inderdaad op zijn zachtst gezegd ‘niet eerlijk’. En wat stom van mij dat ik me daar klakkeloos in laat meeslepen! Domme doos dat ik er ben.

Het gaat niet zo heel goed met de wereld. En vrouwonvriendelijkheid is daar een duidelijk signaal van. Maar soms kan je – zoals Lubbers kan beamen – dan beter je hand in eigen boezem steken dan gelijk in die van iemand anders.

'De dood van een patiënt' voor mij het werk die

In deze serie vertellen mensen over hun omgang met dieren. Dit is het laatste artikel in de reeks, waarin Margot Kampert vertelt over haar werk als dierenarts.

'Mijn werk lijkt op puzzelen. Als een eigenaar binnenkomt met een dier dat iets mankeert, probeer ik alle puzzelstukjes te verzamelen. Ik luister, stel vragen, ik onderzoek het dier, kijk naar de leeftijd, de conditie. Als ik alles kan overzien, weet ik ook wat ik het best kan doen. Neem bijvoorbeeld een aangereiden jonge kat met drie gebroken poten. Dat is goed te herstellen, en zelfs als de kat een beetje mank blijft heeft hij nog een prima leven. In dit geval is de beste optie duidelijk. Opereren. Op zo'n moment geeft dit werk me veel voldoening. Maar stel dat het een oudere kat is met drie gebroken poten en een shock. Omdat een shock de bloedsomloop verandert kun je niet meteen opereren, maar tegelijk moeten die poten zo snel mogelijk gezet worden. Deze puzzel is veel ingewikkelder. Een ouder dier herstelt minder goed, de shock kan complicaties geven, de operatie is duur. En als het dier dit overleeft, zal het dan nog een goed leven hebben? Dat kan ik niet zeker weten. Ik vertel al die overwegingen aan de baas. Die heeft het laatste woord tenzij hij het te moeilijk vindt om zelf te beslissen. Dan doe ik het voor hem. Ik wil niet dat hij blijft twijfelen of hij wel het beste heeft gedaan.

Voor mijzelf is het moeilijk, frustrerend zelfs, wanneer ik de puzzel niet compleet krijg. Ik ben al eenentwintig jaar dierenarts, en daardoor heb ik zo veel dieren zien sterven dat ik ze me lang niet allemaal kan herinneren. Maar de gevallen die me wél zijn bijgebleven, hebben hier vaak mee te maken. Zo was er een keer een hond met een tumor in zijn buik. Die moest er echt uit. Bij de operatie heb ik een stuk van zijn darmen weg gehaald en de rest weer aan elkaar gezet. Na een paar weken ging hij dood. Is het gaan lekken, zat er een nieuwe tumor? Had ik meer weg moeten halen, met het risico dat hij de operatie niet zou overleven? Ik blijf dan twijfelen.

Ik herinner me ook een jonge hond die ineens epileptische aanvallen kreeg. Ze waren niet te verklaren en niet te stoppen. De hond is gestorven. Op zo'n moment is het niet eenvoudig om de dood te accepteren.

Zelfs een arts weet dus niet altijd alles. Bij een terminale patiënt kan ik vaak wel inschatten of hij nog vier uur heeft, vier dagen of vier weken. Ik kan de pijn onderdrukken. Maar hoe het dier zich voelt? Een stervend dier maakt, net als mensen, endorfine aan. Die stof brengt je in een soort roes, dus misschien voelt hij zich zelfs prettig. Dan zou het mooi zijn als hij thuis dood mag gaan. Als ik dat vermoed, vraag ik de eigenaar of hij hem thuis wil verzorgen tot het eind. Sommigen kunnen dat niet aan, die kunnen zelf niet meer eten en slapen. Voor hen is het wachten moeilijker dan omgaan met verlies. De baas mag zelf beslissen, nadat ik alles heb verteld wat ik weet. Gelukkig kan ik heel direct zijn. Ik hoef het dier niet in de ogen te kijken en zeggen: "Ik pak je vier weken af als je nu inslaapt." Want ik praat tegen de cliënt; de mens. Maar ik praat over de patiënt; het dier.

Het is steeds weer een afweging. Wat is het beste voor het dier, wat is het beste voor de baas? Soms is het belang van de eigenaar anders dan dat van het dier. Dan kies ik voor de laatste, dan ben ik

'Wat is het beste voor het dier, wat is het beste voor de baas?'

maakt baarder'

dus 'de baas'. Die patiënten kan ik me ook goed herinneren. Ik had hier een kat met blaasontsteking. Dat is goed te behandelen, maar de eigenaar wilde het niet. Die kat heeft daarna nog een lang, gezond en gelukkig leven gehad bij mij thuis! Soms zegt een eigenaar al heel snel: 'laat maar inslapen'. En dan kijkt zo'n dier je aan, en je ziet gewoon: die wil naar huis. Ik weet niet altijd wat er bij de baas achter zit. Bij één gezin was dat wel duidelijk. Zij hadden een jachthond die veel beweging nodig had, en dat konden ze hem niet meer voldoende geven. Tijdens een consult vroegen ze of ik de hond in zou laten slapen als ze geen goede baas zouden vinden. Dat heb ik geweigerd. Bovendien was het daar te vroeg voor; ze hadden nog niet eens gezocht! Na een paar maanden vonden ze een nieuwe eigenaar waar ze alle vertrouwen in hadden. Stel je voor dat we dat dier dood hadden gemaakt, voor niets!

Tegelijk kan het ook mooi en goed zijn als een dier sterft. Ik kan bij een oud en ziek dier veel doen om zijn leven prettig te houden, maar er komt toch een moment waarop ik hem niet meer tegen kan houden. De puzzel is voor mij compleet, dus gaat al mijn aandacht naar de eigenaar. Ik denk dan wel eens: "Arm dier, nou heb je het al slecht en dan moet je ook nog op die koude tafel". Maar op dat moment is de baas even

Foto: Johan Holleman

'Het kan ook mooi en goed zijn als een dier sterft'

belangrijker. De één neemt meteen de beslissing, de ander is er nog niet aan toe. Die vraagt dan: "Kunnen we niet nog een dag wachten?". En soms weet ik gewoon dat het dier nog zal sterven voordat hij weer thuis is. Moet je hem dat gesjouw nog aandoen? Als ik dat uitleg, voelt het ook voor de eigenaar beter om het dier de dood te gunnen.

Natuurlijk heeft hij dan verdriet. En ik? Voor mij is de dood van een dier natuurlijk ook niet 'fijn'. Toch is het iets dat mijn werk me nog dierbaarder maakt, omdat de rauwe emotie alle gekunsteld gedrag bij de eigenaar verdringt. Op zo'n moment is er echt contact. Als het voor de baas heel moeilijk is, grijpt het mij zelf ook meer aan. Ik heb zelf bijvoorbeeld niet zo veel met parkieten, maar wanneer een oude mevrouw hier komt met haar doodzieke parkietje, dan vind ik het hartverscheurend als het

beestje in moet slapen. Of als een hond van zes maanden onder een auto loopt. Dat is heel anders dan wanneer een dier langzaam achteruit gaat en de eigenaar is er op voorbereid.

Ik herken die gevoelens, want ik heb het zelf meegemaakt. Eén van mijn dieren is overleden, een aantal is van ouderdom gestorven. Ik heb een hond gehad met botkanker. Na vier weken hielpen de pijnstillers ineens niet meer. Ik wist dat het voor hem nog een paar hele rotte dagen konden worden en op dat moment was ik er uit. Ik heb hem zelf in laten slapen. Daarna ging ik gewoon verder met mijn werk. Je scheidt hoofd- en bijzaken. Op dat moment is er geen ruimte voor het grote verdriet. Dat komt er toch wel een keer uit, maar niet op de praktijk. Daar gaat het om andere mensen. Het is uiteindelijk mijn werk."

Max Pam

En garde!

Vlak bij mij in de buurt staat een winkelpand, waaraan ik dikwijls voorbij ben gereden. Wat ze er verkochten, kon ik niet zien en ik had evenmin behoefte om polshoogte te nemen. Als je niets bijzonders opvalt, blijft er ook niets bijzonders in je bewustzijn hangen. Vermoedelijk zou ik altijd aan dat winkelpand voorbij zijn gereden als ik niet onlangs een blik had geslagen in *Sprout*, een 'nieuw blad voor een nieuwe generatie ondernemers'. Ik lees zo'n blad graag, omdat ik nu eenmaal voeling wil houden met de tijdgeest.

En wat leerde het zakenblad mij over de tijdgeest?

Aan de ene kant heb je the international businessworld van de multinationals. Dat is een wereld waarin miljarden omgaan. Het is een wereld van houden wat je hebt en uitbreiden als je kunt. Er moet altijd groei zijn, maar de risico's mogen nooit zo groot worden dat het voortbestaan van het bedrijf op het spel komt te staan. Het tegendeel komt wel eens voor, maar doorgaans zijn multinationals stabiel en gaan zij zelden ten onder. Philips, Coca-cola en Pfizer zijn relatief oude bedrijven. Generaties managers hebben hier de scepter gezwaaid en werknemers halen er vaak hun pensioen.

Daarnaast is er de wereld van de kleine ondernemer. Ongetwijfeld droomt de kleine ondernemer ervan ooit groot te worden, maar dat geluk is slechts enkelen gegeven. In tijden van recessie gaan heel wat kleine ondernemers failliet. Niet goed nagedacht, te weinig kennis van de markt, te weinig rugdekking om risico's te nemen, dat zijn meestal de oorzaken van de ondergang.

In het winkelpand bij mij in de buurt zit echter een jong bedrijf dat het wel degelijk lijkt te redden. Het gaat zelfs

heel goed met *EnGarde*, want zo heet het bedrijf. EnGarde boomt en de twee jonge eigenaren Iwan Luiten (29) en Edgar Stek (25) bomen mee. Voordat zij met *EnGarde* zijn begonnen, hebben zij eerst een nauwkeurige analyse gemaakt van de markt. *Sprout* omschrijft het zo: 'Daarom brainstormen de jonge entrepreneurs met een stel vrienden in een chalet in de Alpen over wat het ideale product zou zijn om te verkopen via internet'. Zij brainstormden en brainstormden, bekeken vraag en aanbod, verkenden de markt. En welk product kwam eruit? Kogelvrije vesten.

Het was een schot in de roos, mag je wel zeggen. Tot voor kort bestelden weinig mensen een kogelvrij vest via het internet, maar daar kwam via Luiten en Stek verandering in. DSM leverde het nauwelijks doordringbare Dyneema-vezel. Samen met een helm en beenbeschermers kon er ook nog een com-

'Eetcafé de Likkepot in Rosmalen heeft kogelvrije vesten aangeschaft'

plete uitrusting worden aangeboden. Een gelukje bij een ongelukje was dat een van de grootste concurrenten, *Second Chance*, bijna failliet ging toen een agent met een *Second Chance* -vest toch werd doodgeschoten. Niks tweede kans met zo'n tweedehands vest!

Denk niet dat ik laatdunkend doe over het succes van *EnGarde*. Diep in mijn hart heb ik bewondering voor slimme jongens die veel geld verdienen. Had ik op mijn 25e maar zoiets bedacht, dan had ik nu niet hoeven sappelen met een journalisteninkomen. Wat is er trouwens mis met kogelvrije

SPREKEND SPREKEND SPREKEND lezers aan het woord

Marleen van Bijnen heeft haar eigen bureau, waar ze mensen coacht met allerhande levens- en bestaansvragen. Ze is druk op bestuurlijk niveau en daarnaast als vrijwilliger bij de Nederlandse Vereniging voor Vrijwillige Euthanasie. Ook is ze actief op het gebied van ouderenbeleid in de gemeente Valkenswaard. Daar maakt ze zich sterk voor het onderdeel geestelijk welzijn.

Geen dag zonder

Laatst las ik op een bord langs de weg. 'Gezonde mensen hebben duizend wensen, zieke mensen hebben er maar één.' Dat kwam *binnen* bij me en maakt me heel bescheiden.

Heimelijk genoeg

De natuur. Ik hou van wroeten en spitten in de aarde als ik in mijn tuin aan het werk ben. Maar ik vind het ook heerlijk om naar een zonsondergang te kijken of te gaan fietsen, zeilen of wandelen.

Bang voor

Ik ben bang voor de manier waarop de multiculturele samenleving zich op dit moment in Nederland aan het ontwikkelen is. Het verdwijnen van de tolerantie ten opzichte van elkaar maar in het bijzonder ten opzichte van allochtonen vind ik schokkend. Ik ben verbijsterd bij het aanhoren van denigrerende en discriminerende uitlatingen die zonder enige schroom of schaamte worden uitgesproken.

Over de rol van de media ben ik sceptisch. De media zouden moeten informeren in plaats van polariseren. Ze zouden de zaken niet uit hun verband moeten trekken maar meer aandacht moeten geven aan de nuances en achtergronden. Nu wordt er alleen maar achter elkaar aan gehold om een primeur te kunnen presenteren en zo de aandacht van het publiek naar zich toe te trekken.

Respect voor anderen, voor andere culturen lijken te zijn verdwenen in Nederland, en dat terwijl de welvaart en overdaad je aan alle kanten tegemoet komt. Ik voel me daar heel machteloos onder.

Humanisme

Humanisme is voor mij een inspiratiebron van waaruit ik mijn weggetje zoek door het leven. Het is de inspiratie tot bewustwording, nieuwsgierigheid en meningsvorming. Humanisme fungeert voor mij als basis en ankerpunt van waaruit ik werk en leef en hoe ik daar in de dagelijkse praktijk gestalte aan geef.

Yanaika Zomer

vesten? Niets. Het is een product dat levens redt. Als Theo van Gogh een kogelvrij vest had gedragen, dan leefde hij misschien nog. Trouwens: volgens de website van *EnGarde* (www.engardekogelvrijekleding.nl) is het ANP (Algemeen Nederlands Persbureau) een van de belangrijkste afnemers van het nog jonge bedrijf. Het ANP geeft journalisten, die naar gevaarlijke gebieden gaan, zo'n vest mee. Dat lijkt mij heel verstandig van het ANP en lucratief voor *EnGarde*. Koop Nederlandse waar dan helpen wij elkaar.

De beveiligingsmarkt zal de komende jaren sterk groeien, zo vertelt de tijdgeest ons. Op alle terreinen van onze samenleving nemen de bedreigingen toe en daarmee ook de markt van producten die deze bedreigingen het hoofd te bieden. Behalve aan het ANP levert *EnGarde* vooral aan bedrijven met het woord 'security' in hun naam. Maar *EnGarde* doet ook zaken met ambulancediensten, kennelijk omdat er wel eens op verplegers geschoten wordt.

Op zijn site heeft *EnGarde* trots een lijst van klanten afgedrukt. Zo komen wij te weten dat het eetcafé *De Likkepot* in het centrum van Rosmalen kogelvrije vesten heeft aangeschaft. Je kunt doorklikken naar www.likkepot.nl en daar valt te lezen dat *De Likkepot* een café is 'in bruine stijl'. In de zomer is het heerlijk toeven op het terras. Het is een leuke gelegenheid 'om te borrelen'. Verder is er nog van alles mogelijk: 'van (Brabantse) koffietafel, lunch, uitgebreid diner, catering tot een gezellige feestavond!!!'.

Fijn, ik kan niet anders zeggen. Maar wat moeten ze daar met kogelvrije vesten op een gezellige feestavond? Geen idee, maar misschien heb ik toch minder gevoel voor de tijdgeest dan ik dacht.

- zelf
- denken
- samen
- leven

*Reflecteren legt een belangrijke basis
voor een warm contact tussen ouder en kind*

Ineke de Vries over humanisme en opvoeden

Op verschillende manieren werkt het Humanistisch Verbond aan het thema humanisme en opvoeden. Op grond van de vraag 'Waar bemoei je je mee?' formuleert het Verbond een visie op opvoeden, verschijnen maandelijks advertenties in J/M (een vakblad voor ouders) en zocht de jury voor de Van Praag-prijs 2005 naar een kandidaat die heeft bijgedragen aan visieontwikkeling over eigentijds opvoeden. Daarnaast worden op verschillende scholen bijeenkomsten gehouden over waarden in opvoeding en organiseren afdelingen activiteiten over dit onderwerp. Verbondsdirecteur Ineke de Vries geeft haar visie op de combinatie Humanistisch Verbond en opvoeden.

Waarom is opvoeden een onderwerp voor het Humanistisch Verbond?

'Opvoeders leggen de basis voor de wijze waarop kinderen later in het leven staan. Het Humanistisch Verbond staat voor een levensvisie, waarin waarden als autonomie, zelfbeschikking, betrokkenheid en verantwoordelijkheid een grote rol spelen. Door te reflecteren op deze waarden, bewust na te denken over wat voor jou belangrijk is in het leven en dit vóór te leven geef je iets waardevols mee en rust je je kind toe om zelf een zinvol leven te leiden. Het Verbond wil ouders daarbij graag inspireren.'

Wat is het meest belangrijk in een humanistische opvoeding?

'Dat je als ouder, maar ook als onderwijzer, of andere betrokkene een kind in staat stelt zelf een levensvisie te ontwikkelen. Ik zie waarden daarbij als ankerpunten, een houvast bij het maken van keuzes. Als ouder/opvoeder zou je regelmatig te rade moeten gaan over waar het je wezenlijk om gaat en daarover met je kinderen in gesprek gaan. Als dat lukt, draagt het bij aan verdieping van het contact tussen ouders en kinderen en het gesprek over zingeving wordt mooier en makkelijker. Daarbij hoeft je het natuurlijk niet altijd eens te zijn met elkaars keuzes.'

Kun je zeggen dat het Verbond een standpunt inneemt als het om opvoeden gaat?

'Nee, een standpunt is iets afgeronds, terwijl het bij opvoeden gaat om iets dynamisch. Het Humanistisch Verbond wil eerder een podium bieden voor verschillende visies. Natuurlijk bestaan binnen het Verbond opvattingen, beoordelingen en waarderdingen, maar het middel van de dialoog is volgens mij essentiëler dan een standpunt.'

In hoeverre kijkt een humanistische opvoeding af van een andere levensbeschouwelijke, of religieuze opvoeding?

'Humanistisch opvoeden begint met het eigen vermogen te reflecteren op wat je zelf belangrijk vindt, waar je dan vervolgens naar handelt, waardevol handelt, om van daaruit het contact met kinderen aan te gaan. Ik vind het essentieel dat kinderen zich leren uit te spreken over hun handelen, over wat ze al dan niet belangrijk vinden. Dat ze het vanzelfsprekend vinden dat ze bevraagd worden over wat ze beweegt en waarom. Je leert daarmee kinderen te reflecteren, zonder dat ze iets opgelegd wordt. Dat is een belangrijke basis voor een warm en gevoelvol contact, tussen mensen, ouders en kinderen, in vriendschappen.'

Professor dr. mr. Kees Schuyt (de Van Praag-prijs winnaar 2005) zegt dat in de opvoeding niet zozeer de grote waarden moeten worden ontwikkeld, maar dat je bij kleine deugden als eerlijkheid, zorgvuldig formuleren, creativiteit en humor kunt beginnen, dat de 'grote waarden' dan vanzelf komen.

'Dat is me uit het hart gegrepen. Je gaat met je kind niet het gesprek aan over autonomie, medeverantwoordelijkheid of zelfbeschikking. In het dagelijkse contact gaat het om warme belangstelling, tijd en aandacht.'

Saskia Dassel

Voor meer informatie over *Waar bemoei je je mee?*
Over humanisme en opvoeden kunt u de website
www.waarbemoeiijemee.nl bezoeken of bellen naar
020 5219090.

**er is meer
tussen religie en niks**

word lid: www.humanistischverbond.nl of 020 521 90 00

STAN VAN HOUCKE

‘In Syrië zijn denkbeelden nog gevaarlijk. Maar niet lang meer!’

Sinds de moord op de Libanese oud-premier Rafik Hariri is Syrië, dat verdacht wordt van deze aanslag, in het brandpunt van de wereldbelangstelling komen te staan. Met name de VS schilderen Syrië af als de kwade genius in het Midden-Oosten. De ontwikkelingen in het Syrië sinds het aantreden Bashir Assad weerspreken die hypothese.

Een van de manieren waarop de Syrische bevolking vertrouwd werd gemaakt met Assad jr. Foto: Reuters/WFA.

Tijdens mijn rondreis door Syrië ontmoette ik op straat Murhaf Baghdadi, student archeologie in Aleppo, de millennia oude handelsstad in Noord Syrië. Op een dag nodigde hij me uit zijn ouderlijk huis te bezoeken. Na door zijn moeder en broers hartelijk te zijn ontvangen met thee en mierzoet gebak spraken we over een computercursus die de staatstelevisie op dat moment uitzond. Al kijkende zag ik boven de televisie een foto hangen van zijn overleden vader, een jonge, modieuze westers geklede man met een Elvis Presley kuif. Naast zijn portret hing een foto van nog een andere jonge man. Ik vroeg Murhaf wie deze figuur was. 'Mijn broer,' antwoordde hij 'die vecht op dit moment in Irak als mujaheddin tegen de Amerikaanse bezetting.' Twee generaties, twee uitersten. Wat is er in die tussentijd gebeurd? Later, toen we in alle rust ten noorden van Aleppo tussen ruïnes uit de oudheid stonden, stelde ik Murhaf die vraag. Over de Westerse kleding van zijn vader zei hij het volgende:

"Dat was de mode. Je zou kunnen zeggen dat we toen vrijer waren dan nu. Mijn vader had modieuze broeken aan en hij had een vetkuif en mijn moeder droeg een minirok. Dat was de westerse invloed op de jeugd van toen. De mensen stonden destijds open voor een volstrekt andere manier van leven. Wij Syriërs staan altijd klaar om te imiteren. Eerst doen we na. En als hetgeen we nabootsen ons in het hart raakt en spoort met onze aard, nemen we het over en brengen er veranderingen op aan en creëren zo een eigen werkelijkheid. Indertijd was mijn vader dol op westerse iconen. Tegenwoordig beseffen we dat de mensen toen blind waren. Ze zagen alleen maar de buitenkant van het westerse bestaan. Nu hebben we een andere waarheid ontdekt; vroeg of laat kom je altijd achter de waarheid. Als iemand nu probeert te doen of hij een Amerikaan is, slaat hij een modderfiguur, juist vanwege dat slaafse navolgen. Er lopen jongens rond met lang haar en oorbellen. Dat past niet in onze traditie, in onze cultuur, onze religie." Wij vinden dat dit soort mensen van binnen leeg is. Het verschil tussen mijn vader en mijn broer is dat de Amerikaanse levensstijl destijds een verpletterende indruk op de Syriërs maakte. Maar een kleine generatie later beseffen we geleidelijk aan wat voor ons de essentie van het leven is. Onze overtuiging en onze meningen zijn veranderd. De Amerikanen achten zich superieur en bezorgden ons een inferioriteitsgevoel. Dat behoort nu tot het verleden. We proberen vandaag de dag de rollen om te draaien. We proberen te bewerkstelligen dat zij ons als superieur zien.

Macht gebaseerd op menselijkheid

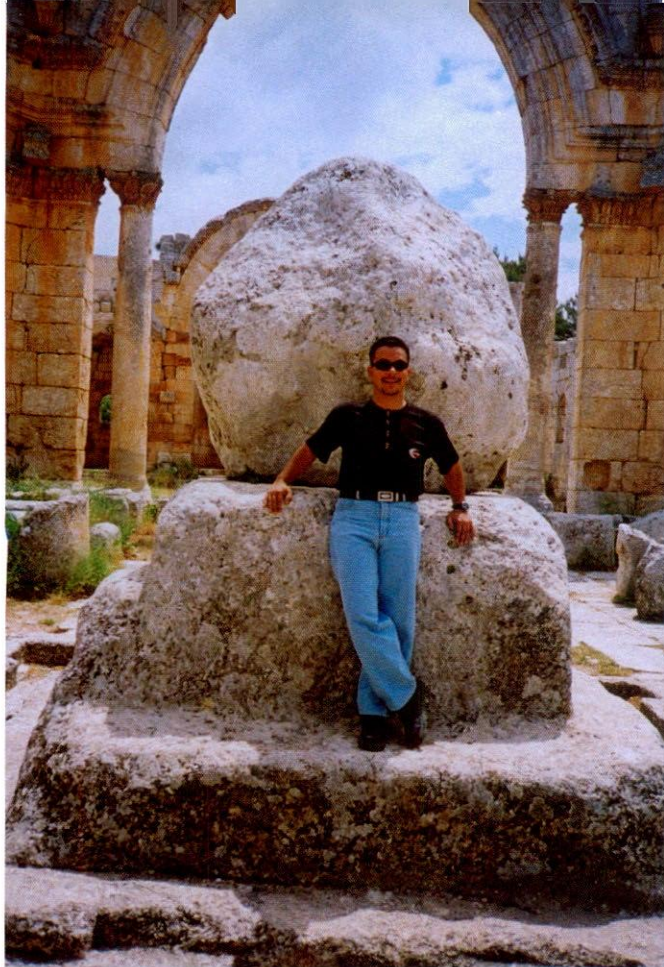
Niet met geweld, maar door ons handelen, via onze cultuur, onze beschaving. Ikzelf deel het standpunt van mijn broer. Hij is een hoog opgeleide man. Mijn vader kon lezen noch schrijven, die deed alleen maar iets na wat hij mooi vond. Vroeger waren de mensen blind. Nu doen we langzaam onze ogen open. Nog steeds denken veel Amerikanen dat we een soort beesten zijn. Kijk maar naar hun politiek ten opzichte

van de Arabische wereld. Vraag het maar aan ze. Ik heb met Amerikanen gesproken, tijdens mijn studie en op straat. Dan vroeg ik: 'Waar komt u vandaan?' En dan zeggen ze op zo'n arrogante toon: de 'United States' en kijken naar je alsof je een insect bent en zij God. Ik hoor meteen wat voor vlees ik in de kuip heb. Veel Amerikanen denken zo, louter en alleen omdat ze zoveel macht hebben. Die macht stoelt op militair geweld. Op een dag is dat afgelopen. Echte macht is gebaseerd op iemands menselijkheid. Dat hebben we hier. En niet alleen hier, natuurlijk. Op veel andere plaatsen ook. Daarom zijn we niet bang voor de Amerikanen of voor wie dan ook. Juist vanwege onze ligging hebben anderen ons altijd aangevallen. Oorlog en bezetting zijn voor ons heel normaal. Dat doet ons niets. Per slot van rekening: waar is het Britse imperium gebleven? Waar zijn de Fransen? Waar is de Sovjetunie? Waar is het Ottomaanse rijk? Waar zijn de Romeinen, de Grieken, de Hittieten? Ze zijn hier allemaal geweest en hebben hier een tijd geheerst. En nu zijn ze verdwenen en wij zijn er nog; alleen hun vingerafdruk is nog te zien. En die gebruiken we om ons leven beter te maken. De goede dingen nemen we van ze over, de slechte dingen laten we aan hen. De legers van talloze grote culturen zijn hier naar binnen gedrongen, ten koste van vele doden. Altijd waren we bezet. In sommige gevallen

'We weten dat het ook met de sterkste natie op een dag afgelopen zal zijn'

hebben ze ons geholpen, daarna zijn ze weer vertrokken en wie wonen hier nog steeds? De Syriërs, de Palestijnen, de Libanezen. Het deert ons niet echt. We weten dat het ook met de sterkste natie op aarde, Amerika, op een dag afgelopen zal zijn. Zo leert ons de geschiedenis."

Als het tv-nieuws bericht dat drie Palestijnen zijn omgekomen en twee Israëli's in het ziekenhuis liggen doet ons dat niets meer. Het is routine geworden. Al sinds 1948. Het is oorlog hier. Net als altijd. En zolang we dat beseffen, zijn we voor niemand bang. We weten namelijk dat indringers ooit zullen verdwijnen. Natuurlijk huilt mijn moeder nu mijn broer in Irak zit, omdat ze moeder is en hij haar zoon. Maar in wezen is haar zoon natuurlijk niet belangrijker dan al die zonen die de afgelopen honderd of tweehonderd of duizend jaar zijn omgekomen. Mijn broer is niet belangrijker dan een Palestijnse jongen. Niet belangrijker dan de mensen die elke dag omkomen in Irak. Ik doel niet alleen op moslims. Ik heb het over alle slachtoffers in de hele wereld. Ik heb het over mensen, ongeacht hun godsdienst of taal. Nogmaals: natuurlijk huilt mijn moeder en is ze bedroefd. En als haar zoon terugkomt, organiseert ze een groot feest. Als het nieuws slecht is en hij dood blijkt te zijn, zal mijn moeder tot aan haar dood verdriet hebben. Maar zo is het leven.

Murhaf Baghdadi voor de resten van de zuil van Simeon de Pilaarheilige, deze staat ongeveer 35 kilometer ten noordwesten van Aleppo, Syrië.

Arabische stagnatie

“Het ware probleem is dat de Arabische wereld al eeuwenlang geen eigen ontwikkeling doormaakt, dat het honderden jaren lang cultureel en technologisch gestagneerd is. Daar zijn twee hoofdredenen voor. In de veertiende eeuw, ten tijde van de Mongoolse invallen toen Timoer Lenk hier dood en verderf zaaiden, deporteerde hij de beste vakmensen op elk gebied, alle wetenschappers, alle handwerkslieden, kunstenaars en geleerden naar zijn eigen hoofdstad Samarkand en naar Buchara. Dus ineens had deze hele regio geen intellectuele en kunstzinnige voormannen meer, het Arabische rijk was als het ware in één klap intellectueel onthoofd. Het ging daarbij niet om gewone mensen zoals ik, maar om de top, om de allerbegaafdsten, talentvolle individuen die vorm gaven aan de ontwikkeling van de cultuur. En alleen de ondergeschikten bleven achter, het tweede garnituur. De besten werden naar Samarkand en Buchara in het huidige Oezbekistan afgevoerd. Die klap kwam dubbelhard aan omdat een eeuw eerder al Djenghis Kahn alles, maar dan ook alles had vernietigd, van bibliotheken tot irrigatiekanalen, met als hoogtepunt de verwoesting van Bagdad, de hoofdstad van het bloeiende Arabische rijk. 34 dagen lang werd er vermoord, verkracht, verminkt. Alle eeuwenoude manuscripten, alle kunstschaten werden verwoest. Volgens historische bronnen kwamen daarbij 1,8 miljoen burgers om het leven. Tenslotte was de stad in brand gestoken en verdwenen de Mongolen. Welnu, nadat alles weer net met pijn en moeite was opgebouwd, werd het opnieuw kapot gemaakt door de horden van Timoer Lenk. Dat wat betreft de eerste reden. De tweede reden van de

stagnatie was het Ottomaanse Rijk. Zoals gezegd: nadat alle vakmensen, alle experts naar Buchara en Samarkand waren gedeporteerd, kwam de kennis hier tot stilstand. Tot die tijd wilden mensen graag studeren om zichzelf te ontwikkelen, want er waren enorm veel vakmensen nodig. Maar door de gigantische verwoesting en het gebrek aan mensen die de cultuur weer konden opbouwen, stortte het openbare leven in en konden de kunsten en wetenschappen niet langer meer gestimuleerd worden. Dus bleef het opleidingsniveau laag. En omdat de totale infrastructuur kapot was en er geen sterke leiding meer bestond, kon de Arabische wereld zich ook niet verzetten tegen de daarop volgende invallen van de Ottomaanse Turken, die ons vanaf 1516 tot 1918 hebben bezet: meer dan vier eeuwen lang.”

Hoe het volk dom werd gehouden

“Tijdens het Ottomaanse Rijk werd iedereen geestelijk in slaap gehouden. In de tijd dat wij in slaap vielen, werd Europa wakker, klaar wakker. Terwijl men daar uit de slaap van de Middeleeuwen ontwaakte en de Renaissance werd geboren, stierf onze bloeitijd en begonnen onze Middeleeuwen. De regio hier was over haar hoogtepunt heen. Alles kwam tot stilstand, zelfs de tijd vertraagde zich. Een illustrerend voorbeeld van die bewust gecreëerde stagnatie is het feit dat de eerste Turkse drukpers in het Ottomaanse rijk pas in 1729 werd toegelaten, om overigens dertien jaar later weer te worden verboden en uiteindelijk in 1784 weer te worden geaccepteerd, drie eeuwen na de uitvinding van de drukpers in Europa! Het volk hoefde namelijk niets te weten van nieuwe ideeën en gedachten, dat hoefde alleen maar te gehoorzamen. En ook na de introductie van de drukpers was er de censuur tot in de twintigste eeuw. Die censuur bestaat nog steeds, onze eigen machthebbers hebben die praktijk klakkeloos overgenomen. Een ander onthullend voorbeeld is dat er pas in het midden van de negentiende eeuw uurwerken op publieke torens verschenen. Het volk hoefde de tijd niet te weten. De muezziins bepaalden met hun oproep tot gebed de tijdsindeling. De tijd was er om in groepsverband te bidden, niet om zelfstandig te

‘Dan kijken ze naar je alsof je een insect bent en zij God’

handelen. Zo groeide de geest van serviliteit en niet die van eigen initiatief. En toen in 1918 het Ottomaanse Rijk ineenstortte, kwamen de Fransen hier. Op hun beurt beperkten die zo nodig met geweld de vrijheid van denken voor nog eens een periode van 26 jaar. Ze deelden de hele regio op: Libanon en Syrië voor Frankrijk; Jordanië, Palestina, Irak voor Groot-Brittannië. Kortom, we hebben vijfhonderd jaar lang geslapen.”

We hebben een paar decennia nodig

“En nu zijn we wakker geworden. Maar er zit dus wel een

verschil van vijfhonderd jaar tussen de Europeanen en ons. We moeten 26 uur per dag werken om die achterstand in te halen. We zouden graag net zo snel of zelfs sneller willen zijn dan zij, maar goed, dat vergt een fundamentele mentaliteitsverandering. Intussen wachten we in feite nog steeds. We wachten tot er iets nieuws wordt uitgevonden en dan kopen we het. Vergeet niet, vijf eeuwen slapen is een hele tijd. Ik denk niet dat we vijfhonderd jaar nodig zullen hebben om op gelijk niveau te komen, maar wel een aantal decennia. We hebben de energie, nu moeten we nog gestimuleerd worden. Ik zal je een voorbeeld geven: stel dat je inventief bent en je probeert iets te ontwerpen in de garage achter je huis. Al snel zal dan de politie verschijnen om je op te pakken. Want onze eigen overheid legt ons beperkingen op. Dus kunnen we geen eigen initiatieven ontplooiën. Maar vele eeuwen geleden, vóór de komst van de Ottomanen, waren de mensen vrij. Ze konden alles doen wat ze wilden en de kalief en de gouverneur steunden hen financieel en intellectueel. Ze stimuleerden de bevolking en waren trots als er iets nieuws werd uitgevonden. Als je hier nu iets nieuws ontwikkelt, zit je al gauw in de problemen. Iemand met eigen denkbeelden is namelijk gevaarlijk voor de autoriteiten. Je zult gedwongen worden om bijvoorbeeld voor hen te spioneren. Zo kan de overheid een greep krijgen op dissidenten. Ze grijpen de mensen hier meteen bij hun nekvel. Onze grenzen worden van bovenaf bepaald. We hopen dat creativiteit de ruimte krijgt, maar zo is de situatie momenteel nu eenmaal. Desalniettemin gaan we beginnen, we zijn wakker geworden. Daar ben ik zeker van. Zodra de oudere generatie verdwijnt, treedt een volstrekt andere generatie naar voren. Het wordt dan 180 graden anders. En dan staan wij misschien in het midden van de cirkel."

Alles is beter geworden

"Ik wil niet zeggen dat de Syriërs bijzonder zijn, maar ze willen zich wel graag ontwikkelen. De laatste jaren zijn hier heel veel dingen veranderd. We hebben een nieuwe president van 39 jaar, jong dus en ruimdenkend. Bashir Assad is arts, heeft in Londen gewoond. Zijn vader, Hafez, was welwillend, maar

'Vergeet niet, vijf eeuwen slapen is een hele tijd'

wel zeventig en hij wou persé volgens oude Franse richtlijnen uit de koloniale tijd werken, richtlijnen die zelfs in Frankrijk niet meer bestonden. De gewone mensen hier zeiden: 'De wereld verandert. We leven in een nieuw millennium en ondertussen wil de president nog voorschriften uit 1935 hanteren.' Omdat hij oud was, was hij nogal bekrompen in zijn opvattingen. Na zijn dood ging het bewind over op zijn zoon en ging het roer om. In nog geen twee jaar is er veel moderne technologie gekomen: internet, mobiele telefonie, fax... Vier,

President Bashar Al Assad van Syrië met enkele van zijn generaals. Foto: Reuters/WFA.

vijf jaar geleden was internet hier nog verboden. Nu zijn er alleen al in Aleppo 900 openbare internetaansluitingen. Mobile telefoons kostten vroeger 2000 dollar en nu 50. We kunnen momenteel van alles krijgen. In twee jaar tijd heeft Bashir Assad meer dan tweehonderd voorschriften veranderd. Alles is een stuk beter. We leven nog steeds niet in 2005, maar wel in 2003. Dat is toch veel beter dan te leven in 1935 of daaromtrent. We zien uit naar het komende jaren. Want Syriërs zijn ruimdenkend, het land is altijd een kruispunt van handelswegen geweest, een kosmopolitisch centrum. We hebben altijd graag talen geleerd. Iemand vertelde me eens dat hij in Japan computers had gezien en bestudeerd had, nog voordat hier computers hun intrede hadden gedaan. Na slechts twee maanden kon hij er al een namaken. We stonden dus klaar om allerlei dingen te gaan doen, alleen mocht dat vroeger niet. Maar nu zie je dat Syrië geleidelijk aan een steeds belangrijker rol in de wereld speelt. In de komende jaren zal ons land een eigen plek verwerven. Dat hoop ik echt. We zijn er klaar voor, we kunnen meer dan anderen van ons verwachten. Wacht maar af... Wij zijn historisch altijd al in staat geweest ons aan te passen, om verschillende stijlen in ons op te nemen en er iets nieuws en eigens van te maken. Als we maar de kans krijgen."

<http://home.planet.nl/~houck006/>

DE BEZIELING

'In contact met de ander krijg je als mens betekenis' is het levensmotto van **Annemarie Geelhoed** (50). Ze werkt nu zes jaar als onderwijskundig medewerker bij het HVO, centrum voor onderwijs en opvoeding in humanistisch perspectief. In haar trainingen en cursussen probeert Geelhoed mensen zelf te laten denken.

Foto: José Krijnen (U-see)

'Ik ben altijd op zoek naar de eigenheid van mensen'

"Ik geloof niet in autoritaire opvoeding. De roep om gezag, orde en regels is een direct gevolg van angst. Angst om de controle te verliezen. Als er iets mis gaat binnen een gezin, binnen een buurt, binnen een samenleving wordt er gereageerd vanuit schrik. De oplossingen die daar uit voortkomen zijn vaak onzinnig. Je kunt wel zeggen: 'zit en hou je mond dicht' tegen een lastige puber. Dan leert die misschien gehoorzamen. Maar voed je daarmee mensen op tot kritische, zelfdenkende burgers in een democratische samenleving? Ik denk het niet. Ik ben een fan van pedagoog Mischa de Winter. Hij zegt dat mensen moeten leren zich persoonlijk verantwoordelijk te voelen voor zichzelf en de omgeving. Mensen moeten zelf leren denken.

Ik ben altijd op zoek naar de eigenheid van mensen. Hoe ben ik mezelf met anderen? Wat is in mijn leven het meest optimale? Dit thema is voor mij al jaren een leidraad. Ook bij mijn werk bij het HVO.

Het maakt mij niet uit of ik met een leerkracht werk of een gedetineerde moeder. Bij iedere ontmoeting kan een vonk zijn. Ik wil luisteren. Ik ga niet zeggen wat goed is voor die ander. Ik denk dat als iemand zich kwetsbaar durft op te stellen en zijn eigen tekort ervaart, vanzelf de oplossing vindt. Dat is in mijn ogen ontwikkeling. Iemand moet zelf weer over zijn leven kunnen beschikken. Neem de omgang met ADHD-kinderen. De ouder wordt geleerd om met het mankement

om te gaan. Er wordt gekeken naar het kind dat niet heel is. Ik ga uit van heelheid. Je kunt wel zeggen 'jouw gedrag mag niet'. Maar het levert meer op als je er als ouder bij stilstaat of het gedrag misschien een uiting van iets is. Wat mist zo'n kleuter? Is het de behoefte aan beweging? Hoe los je dat op? Opvoeding gaat om kansen zien en kwaliteiten benutten.

Tuurlijk, 'shit happens'. Soms zijn mensen al stuk gegaan en is het moeilijk ze te benaderen. Ze zijn somber, bang. Ze hebben misschien nooit geleerd open te staan voor hun eigen gevoelens, kennen misschien hun eigen grenzen niet. Dan kun je als pedagoog alleen nog water uit het scheepje hozen. Opvoeden hoort daarom in een vroegtijdig stadium plaats te vinden. Overal. Thuis, op school, op consultatiebureaus. Er moet niet pas actie plaatsvinden als iets misgaat. Zo werk je alleen vanuit problematiek. Ik werk liever vanuit levensvragen. In die dertig jaar dat ik met mensen en ontwikkeling bezig ben, heb ik altijd naar plekken gezocht waar ik erkenning vond. Het klinkt heel theateraal. Maar voor mij was werken bij het HVO thuiskomen. Het is een grotere plek dan ik in mijn eentje. Als je benamingen voorbij laat komen als christen, hindoe, boeddhist dan voel ik me wel humanist. Ik vind menszijn een enorm boeiende uitdaging. Je geeft zelf betekenis aan dat wat je doet."

Katja Kreukels

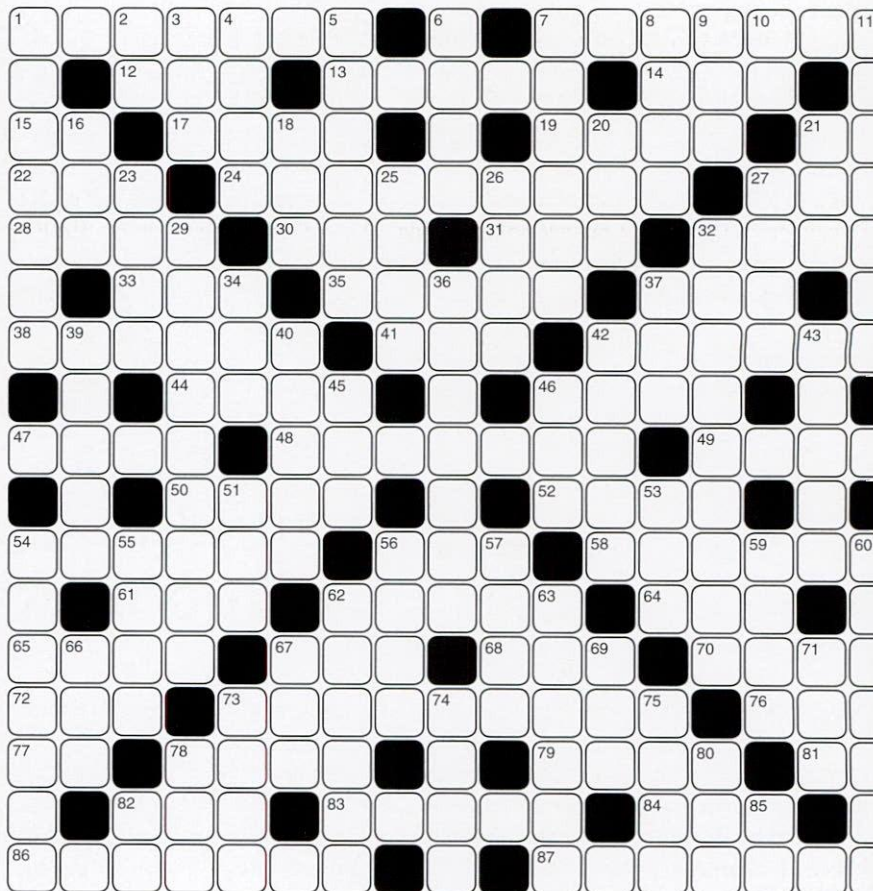
DE DOORDENKER

Horizontaal

1. trui met een rolkraag; 7. bos dat door de natuur is ontstaan; 12. Indische praatvogel; 13. voornaam van winnaar Erasmusprijs 2004; 14. lokspijs; 15. internationaal autokenteken IJsland; 17. deel van schip; 19. in enkele gevallen; 21. soort onderwijs (afk.); 22. Twentsche Electriche Tramweg-maatschappij (afk.); 24. zuinige verlichting; 27. Japanse munt; 28. geluidsweerkaatsing (weerklink); 30. rivier in Utrecht; 31. in antwoord op (afk.); 32. antropoloog die tolerantie schijnheilig vindt; 33. bouwland; 35. deel van bestek; 37. rivier in Engeland; 38. Russische munteenheid; 41. soort (weldra); 42. burger van de stad Rome; 44. lusthof; 46. polikliniek (afk.); 47. plaats in Rusland; 48. container voor het inzamelen van glas; 49. Europeaan; 50. verdriet; 52. jongensnaam; 54. wereldtaal; 56. slot (afloop); 58. deel van breuk; 61. grote bijl; 62. stekelige plant; 64. Electric Light Orchestra (afk.); 65. veelkleurig; 67. spinnewebweefsel; 68. kerkdienst; 70. benaming alevitische voorman; 72. vrij (ongebonden); 73. geestelijke stroming; 76. rekenopgave; 77. kippenproduct; 78. gast (eter); 79. deel van voet; 81. mobiele eenheid (afk.); 82. familielid; 83. voornaam van bekende Canadese anders-globaliste; 84. nieuw (in samenstelling); 86. zeeman van de laagste rang; 87. gezond van lijf en leden (degelijk).

Verticaal

1. columnist die niet meer in de Humanist schrijft; 2. loco-burgemeester (afk.); 3. voorzetsel; 4. bekende bloemsoort; 5. Brits historicus die een standaardwerk over de Nederlandse geschiedenis schreef; 6. bloedvat; 7. hoge versierde scheidingswand tussen koor en schip van een kerk; 8. groot ongeluk; 9. bijenproduct; 10. last- en trekdiër; 11. bezopen (lazerus); 16. niet-zoet (van wijnen); 18. plaats in Gelderland; 20. Ons Middelbaar Onderwijs (afk.); 21. pausennaam; 23. aftreksel (van gedroogde bladeren); 25. rivier in Nederland; 26. plooi die de grens vormt tussen onderlijf en bovenbeen; 27. wintervoertuig; 29.ontvangen (zonder erfzonde geboren); 32. welgesteld (vermogend); 34. klein soort paard; 36. voorbijganger; 37. roeipen; 39. het helderste sterrenbeeld; 40. gemeentelijke of provinciale belasting; 42. een sigaret opsteken; 43. voornaam van voorzitter Humanitas; 45. Nederland (afk.); 46. pagina (afk.); 51. boomsoort; 53. garde; 54. onderscheidingsteken; 55. zwemvogel; 56. echtgenoot; 57. overjas van dunne stof; 59. gekookte vruchtenbrij; 60. Europeaan; 62. uit naam van; 63. fijn vernuft gebruikend; 66. vrouwtjesschaap; 67. deel van lichaam; 69. internationaal autokenteken Suriname; 71. niet erg slim; 73. homoseksueel (afk.); 74. Europeaan; 75. zwemvogel; 78. vod; 80. ontkenning; 82. deel van bijbel (afk.); 85. onroerend goed (afk.).

Ad van Dur

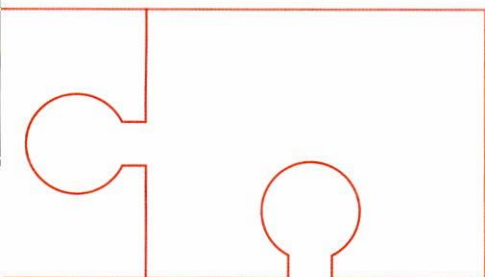
Als u mee wilt dingen naar de boekenbon van € 20,- die onder de goede inzenders wordt verloot, ontvangen wij graag uiterlijk 10 mei uw oplossingen. Alléén wie BEIDE oplossingen instuurt (dus het sleutelwoord van de kruiswoordpuzzel hierboven én de naam van de persoon die Hilde van Vlaanderen hiernaast beschrijft) kan in aanmerking komen voor de prijs. Stuur uw oplossingen OP EEN ANSICHTKAART OF BRIEFKAART naar De Doordenker, Postbus 257, 1000 AG Amsterdam.

Oplossingen De Doordenker in de Humanist 1/2005:

Puzzel 1: Levensbeschouwing

Puzzel 2: Isaiah Berlin

Winnaar: Stephanie Eggers, 's-Heerenberg.

ONDERTUSSEN OP HET INTERNET

Karrenvrachten kunstvoorwerpen

Een nationale cultuur kijkt terug op het eigen verleden in de vorm van overgeleverde teksten en afbeeldingen. Dat gebeurt met behulp van boeken en schilderijen, voorwerpen van toegepaste kunst en sinds kort ook met nieuwe media. De bergplaatsen voor voorwerpen uit ons verleden noemen we musea. Musea vormen de stoffelijke neerslag van wat een natie – of de culturele elite van een natie – ervaart als het ultieme erfgoed, dat waard is om bewaard te worden. Centraal staat vaak het nationale schilderijmuseum.

Het schoolvoorbeeld van een nationaal museum is het Louvre in Parijs (www.louvre.fr). Er was al een respectabele collectie in de 18de eeuw, maar de echte stortvloed van schilderijen kwam vooral los vanaf 1789, in de wilde jaren van de Franse Revolutie. Uit alle delen van Frankrijk werden kunstvoorwerpen naar Parijs gestuurd uit opgeheven kloosters en kerken. Toen de idealen van Liberté, Egalité, Fraternité daarna met militaire middelen werden geëxporteerd naar alle windstreken, gingen karrenvrachten (als vergoeding voor de zo broederlijke Franse inzet) met de meest fantastische kunstvoorwerpen richting Parijs.

Toen de Napoleontische oorlogen voorbij waren, was de verzameling kunstvoorwerpen in het Louvre gigantisch. Met de kracht van bajonetten en geweren werden in 1815 kleine deelcollecties teruggevorderd door omliggende landen. De kar waarin 'de Stier' van Paulus Potter werd teruggehaald, moest door een compagnie soldaten uit onze Lage Landen worden beschermd tegen boze inwoners van Parijs.

De Gemäldegalerie in Berlijn is anders ontstaan. De collectie dateert goeddeels uit de 19de eeuw. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden de schilderijen voor de veiligheid weggehaald van het Museum-eiland, en elders ver buiten de stad veilig opgeborgen. Na het uitbreken van de Koude Oorlog is het museum heropend in de buitenwijk Dahlem en onlangs in een nieuwe betonnen kunsttempel op het Kulturforum, 'in the middle of nowhere'. Het gebouw waarin de collectie zich bevindt werd gepland vlak voor de val van de Berlijnse muur, toen de oude locatie op het Museum-eiland zich voor eeuwig in het territorium leek te bevinden van de arbeiders-heilsstaat DDR. Na de val van de muur in 1989 zou er alle reden zijn geweest een pas op de plaats te maken en de collectie weer terug te brengen naar het hart van de stad, op het Museum-eiland. Maar de gebouwen op het Kulturforum waren al ontworpen, het geld was al gevoteerd en de supertanker was aldus in beweging gezet - en zo werd het hele project tegen beter weten in gerealiseerd. Het mega-gebouw op het Kulturforum heeft de betonnen charme van Hoog Catharijne, Utrecht en de zalen met schilderijen ademen de aseptisch-hygiënische sfeer van een jaren '50-ziekenhuis.

Het baliepersoneel van het Berlijnse hotel waar ik onlangs verbleef kende überhaupt geen Gemäldegalerie in Berlijn, en het toeristische boekje over Berlijn op de balie kon honderden toeristische trekpleisters aanbevelen, behalve het nationale museum van schilderijen. Ook op het Internet is de Gemaeldegalerie pas te vinden na heel goed zoeken (www.google.nl, type in: Gemaeldegalerie Berlin). Er lijkt duidelijk iets mis te zijn rond het schilderijmuseum. Gemäldegalerie, bitte?

Kees Kaldenbach

2 Het gaat om de liefde

Iedere morgen tussen 10 en 11 uur deed hij adem-, bewegings- en concentratieoefeningen. Hij was een man, voor wie concentratie, geduld en toewijding belangrijke kernbegrippen waren.

Ter gelegenheid van zijn 75e verjaardag werd in Zwitserland, waar hij de laatste zes jaar van zijn leven woonde, een symposium georganiseerd. Daar hield hij zelf ook een rede van ruim twee uur, bevlogen en inspirerend. Toen hem gevraagd werd, hoe hij daartoe in staat was, gehinderd door een gebroken schouderblad en opstandige galstenen, antwoordde hij, dat hij 's morgens uitgebreid en rustig zijn oefeningen had gedaan.

Een tijdgenoot omschreef hem zo: "ik waardeer hem vooral als een sinds vele jaren succesvolle bruggenbouwer tussen de psychoanalyse en de sociologie en als humanist". Begin jaren '50 pleitte onze hoofdpersoon voor een gezonde samenleving, waarin het gezonde verstand en constructief, productief denken een rol zou spelen. Een decennium later pleitte hij voor wereldwijde ontwapening, in 1962 was hij deelnemer aan een vredescongres in Moskou als vertegenwoordiger van de Amerikaanse vredesbeweging. Aanvankelijk trachtte hij via partijpolitiek het denken over humanistisch socialisme te stimuleren, maar de structuur van een politieke partij bleek een belemmering.

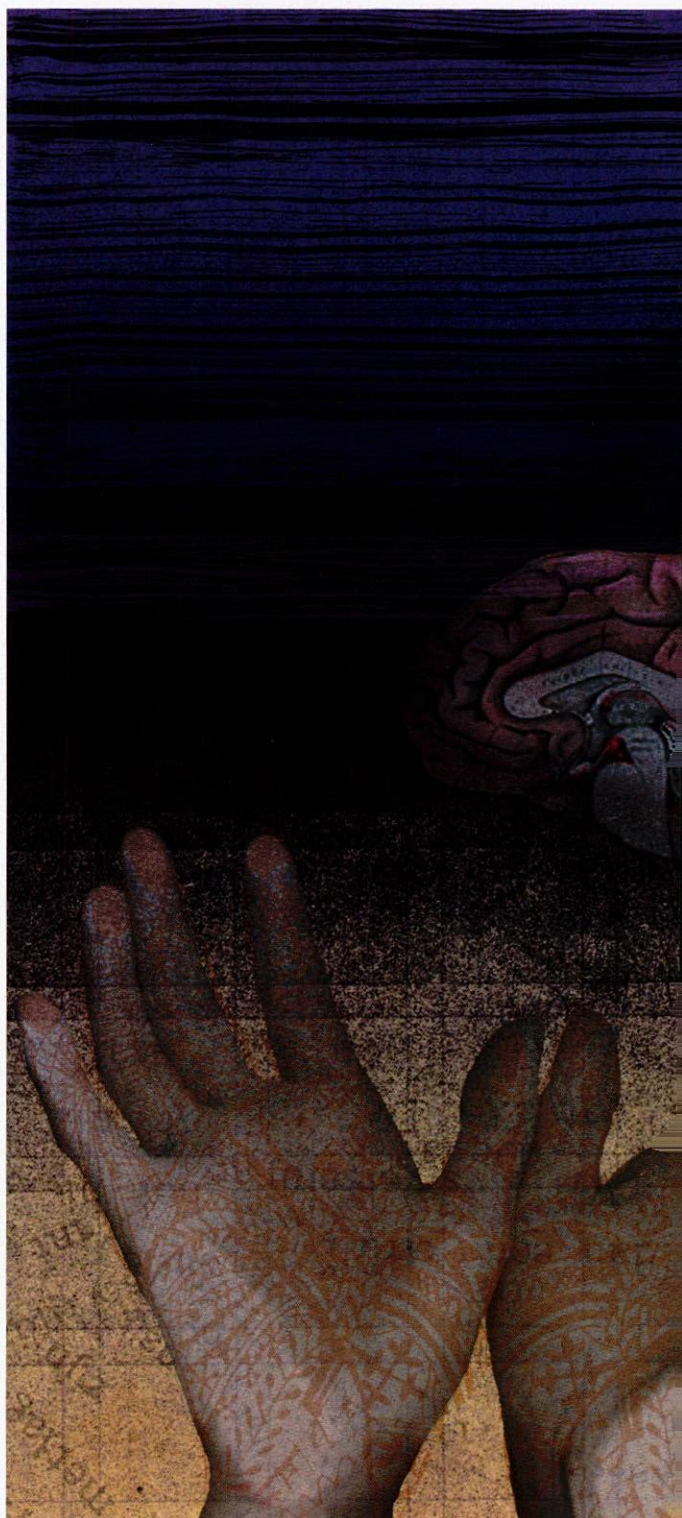
Hij correspondeerde en discussieerde met Paolo Freire en Ivan Illich, hij onderhield contacten met psycho-analytici uit zowel de Verenigde Staten, als Oost- en West-Europa. In West-Europa is hij vooral bekend geworden door zijn opvattingen en uitspraken over begrippen als vrijheid, verantwoordelijkheid en zelfverwerkelijking: 'De spontane mens verenigt zich met de wereld, met de mensheid, met de natuur, met zichzelf. Van een dergelijke spontaniteit vormt de liefde – de oorspronkelijke erkenning en aanvaarding van de medemens – de belangrijkste component.'

Wie was deze cultuurfilosoof en psychoanalyticus, die zich inzette voor een humanistische ethiek?

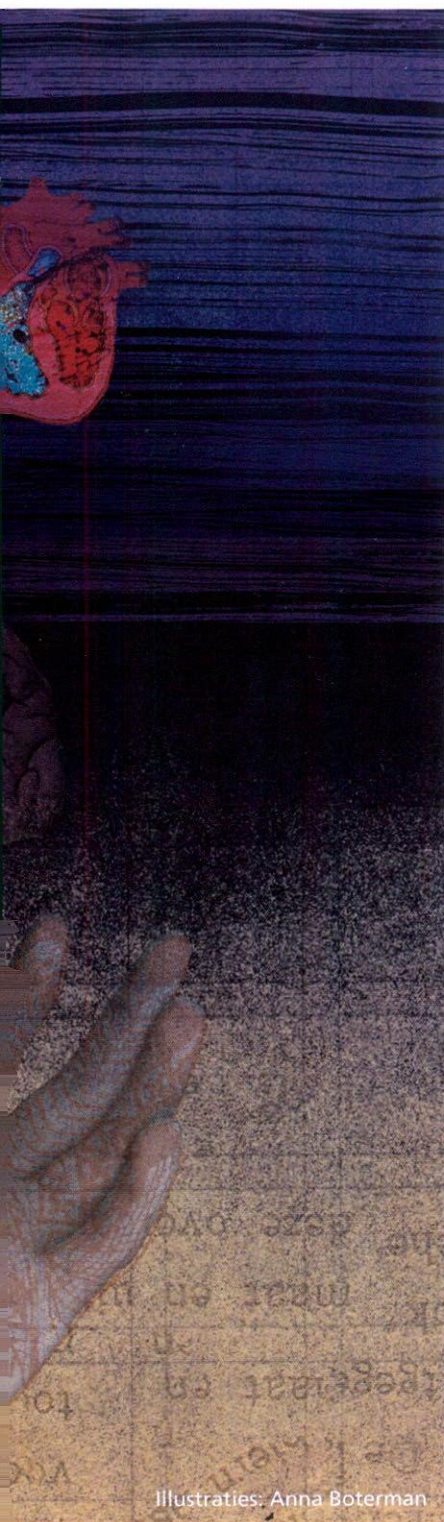
Hilde van Vlaanderen

Godsdiensten of kerken kunnen en mogen ervaringen van heelheid of heiligheid niet monopoliseren. Ze zijn immers een algemeen menselijk verschijnsel en bieden niet alleen gelovigen geluk en een vitaliserende werking. Een pleidooi voor secularisatie in de tweede macht, die van religie en religieuze zelf.

Ervaringen van heelheid
of heiligheid

Secularisatie in de tweede macht

Illustraties: Anna Boterman

leveren van grote prestaties op het gebied van kunst, sport of wetenschap of in gewone stille ogenblikken wanneer alles is wat het moet zijn. Dergelijke ervaringen zijn uniek maar tegelijk ook algemeen menselijk. Omwille van een aansluiting bij het verleden en om te laten zien hoeveel overeenkomsten er zijn met de vele bijzondere en mystieke ervaringen die niet alleen in de christelijke cultuur, maar ook in andere godsdienstige culturen plaatsvonden, noem ik die ervaringen religieus. Dit religieuze verwijst dus niet alleen naar religie, maar betreft ook datgene waar religies van afhankelijk zijn, omdat religieuze ervaringen ouder lijken te zijn dan godsdienst en kerk en ook daarbuiten plaatsvinden.

Universele mystiek

Er zijn velerlei soort religieuze ervaringen, verschillend ook in intensiteit. Abraham Maslow sprak over piekervaringen en Pierre Ferruci en Ken Wilber over transpersoonlijke ervaringen, die zij allen als religieus betitelen. De meest intensieve van die ervaringen worden in de christelijke cultuur met mystiek aangeduid. Ook in andere culturen en andere religies wordt er gerept over deze zeer intensieve ervaringen van veelal excentrieke personen, door ons mystici genoemd, die vaak grote gevolgen hebben. Zo'n vijftig jaar geleden schreef Aldous Huxley al over een universele mystiek, *a perennial philosophy*, die overal voorkomt, in het oosten en in het westen, in het verleden en in het heden. Deze exceptionele ervaringen vertonen een bepaalde congruentie met de minder heftige en door mij als verza-

melwoord aangeduide religieuze ervaringen. Zoals men in de psychiatrie extreme vormen van menszijn bestudeert en in kaart brengt, die als door een vergrootglas bepaalde kenmerken en eigenschappen van het menszijn blootleggen, welke vervolgens door de psychologie als menselijke karakteristieken worden erkend, zo kan men door het bestuderen van mystiek meer inzicht krijgen in de meer alledaagse vormen daarvan die we als religieuze ervaringen benoemen. Vanuit een dergelijke benadering kom ik tot een aantal karakteristieken die al deze ervaringen kenmerken, zoals een gevoel van eenheid en verbondenheid waarbij het ikbesef naar de achtergrond verdwijnt of geheel afwezig is en een gevoel van optimaal en onuitsprekelijk geluk waar de tijd als het ware stilstaat. Het betreft heel makende ervaringen. In vroeger tijden sprak men over heilig makend. (Heilig betekent heel.) Heiligen waren mensen uit één stuk die de dingen in één groot verband konden zien.

Kerk, godsdienst en religie

Volgens gangbare opvattingen en in de ogen van hedendaagse theologen van verschillende huize liggen mystieke ervaringen ten grondslag aan verschillende godsdiensten en religies. Men verwijst dan naar de bijzondere ervaringen van Mohammed, van Paulus en Jezus of van Boeddha, van Mozes en Abraham. Er is in dit kader van religie een onderscheid te maken tussen religie, godsdienst en kerk, zoals dat ook het geval tussen theïsme, atheïsme en antitheïsme, waarbij atheïsme meer een benadering is zonder God, zoals bij be-

Soms beleven mensen een gevoel van eenheid en heelheid, weten ze zich verbonden met anderen waarbij de grenzen en vanzelfsprekendheden van het eigen bestaan worden overschreden. Je kunt spreken over ervaringen van optimaal geluk die verdriet en pijn niet uitsluiten maar overstijgen. Ze vinden plaats bij hoogte en dieptepunten in het bestaan, bij verliefdheid of de geboorte van een kind, bij ingrijpende gebeurtenissen, tijdens belangrijke ceremonies, bij het

paalde vormen van boeddhisme, terwijl bij antitheïsme de ontkenning centraal staat. Ik zou mezelf een atheïst willen noemen, maar geen anti-theïst.

Kerk is te omschrijven als een geïnstitutionaliseerde godsdienst en *godsdienst* als een religie waar één of meer goden centraal staan. *Religie* beschouw ik als een oervorm van cultuur, waarbij volgens verschuillende antropologen drie dimensies zijn te onderscheiden, namelijk die van mythen, riten en magie. Wij spraken vroeger over hoofd, hart en handen. Tegenwoordig spreekt men over de talige en cognitieve dimensie, de rituele of gedragsmatige dimensie en de ervaringsdimensie. In de loop der tijden zijn er in religies en godsdiensten, en ook in culturen, verschillende accenten gelegd. Zo staat binnen het traditionele jodendom de rituele dimensie centraal en bij de christelijke godsdienst met name die van het protestantisme de talige en cognitieve dimensie, welke overigens in heel de christelijke en islamitische cultuur dankzij de oude Grieken een dominante factor vormde. Het cognitieve woord is het belangrijkste, het hoogste, is God geworden. De ervaringsdimensie lijkt daaraan ondergeschikt.

Emotie gaat aan cognitie en gedrag vooraf

Iedere persoonlijke ervaring lijkt me een geïnterpreteerde ervaring en staat in nauw verband met de geschiedenis van de persoon en zijn of haar eerdere gedragingen en ervaringen. Toch is religieuze ervaring meer dan alleen de resultante van cognitie en gedrag. Er is iets in een dergelijke ervaring dat cognitie en gedrag te bovengaat dan wel eraan voorafgaat. Daar zijn verschillende argumenten voor aan te dragen.

Zo blijken de karakteristieken van de genoemde ervaringen van dien aard dat ze geheel verschillen van ons talige en rationele instrumentarium. Het mystieke en religieuze is in eerste instantie niet onder woorden te brengen en staat op gespannen voet met ons gewone ontwikkelde gedrag. Het brengt mensen in de war.

Ook is er de wijd verspreide constatering dat - zoals gezegd - dergelijke erva-

ringen vooraf zijn gegaan aan godsdiensten met hun leerstellingen en rituelen en er niet van afhankelijk zijn, dus niet door deze godsdiensten en kerken kunnen worden gemonopoliseerd.

Een ander argument is te vinden bij de moderne emotietheorieën zoals die door neurologie en psychologie naar voren worden gebracht en waar gesteld wordt dat gevoel en verstand ten onrechte als tegenstellingen worden gezien, aangezien ons cognitief bewustzijn, bestaande uit vooral onze rationaliteit en taligheid, veeleer ligt ingebed in een bepaalde emotionaliteit. Dit versterkt de hypothese dat het mystieke en religieuze eerder verwijst naar een bepaalde alles doordringende emotionaliteit die pas in tweede instantie wordt geïnterpreteerd en verklaard.

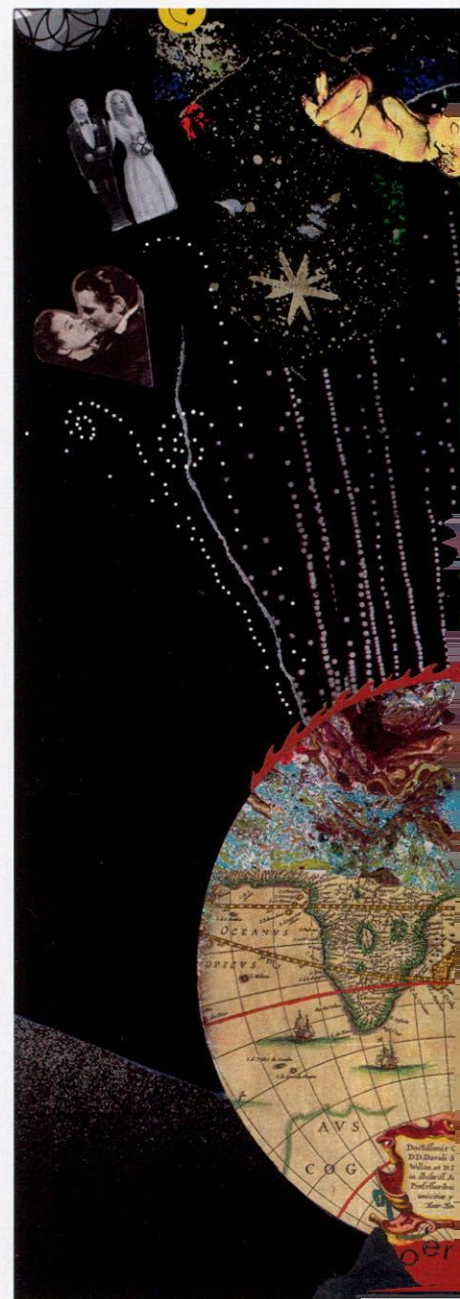
Geen monopolie

Dit betekent een relativering van iedere inkadering van dit religieuze. Het betekent ook dat geen enkele godsdienst of kerk een monopolie heeft op dergelijke belevingen die als algemene menselijke verschijnselen zijn te beschouwen. Ik denk zelfs dat ze in onze maatschappij meer buiten dan binnen godsdiensten en kerken plaatsvinden.

De Vlaming Erik van Ruysbeek benoemt zijn bijzondere ervaringen, die hij indringend beschrijft, als atheïstische mystiek en de Brusselse filosoof Leo Apostel verzamelde eigentijdse religieuze ervaringen onder de titel van atheïstische spiritualiteit. Christenen en vooral katholieke theologen spreken over godsontmoetingen en traditionele joden over het staan voor de hemelse troon. Daarmee worden al die ervaringen verschillend ervaren en verklaard. Omdat de verschijnselen daarentegen grote overeenkomsten vertonen kunnen ze - ondanks de verschillen in beleving - in zekere zin een brug slaan tussen gelovigen en ongelovigen, tussen theïsten en atheïsten. En tussen het heden en het verleden.

Vraagtekens bij een al te simpel mensbeeld

In het kader van verklaringen, van de vraag waar dit bijzondere en religieuze vandaan komt, kan men te rade gaan bij

filosofen als Merleau-Ponty, Whitehead en Rorty die graven naar de wortels van de ervaring en daarbij komen tot een soort voorfase waar gewaarworden en waarnemen nog niet van elkaar zijn te onderscheiden en waar noch sprake is van subject en object noch van tijd. Het is niet uitgesloten dat het religieuze van de ervaring daarmee verband houdt en dat op de een of andere manier deze oerervaring versterkt te voorschijn komt. Ook aan de hand van ontwikkelingen in de taal filosofie en andere vakgebieden als de neurologie en de moderne biologie en natuurkunde liggen er mogelijkheden die de religieuze ervaring kunnen verklaren als voortkomend uit het menselijk organisme. In ieder geval zetten ze vraagtekens achter de traditio-

nele en godsdienstige verklaringen die uitgaan van een al te simpel mensbeeld. Ik bepleit dan ook méér en interdisciplinair onderzoek, niet alleen om de deze steeds sterker wordende hypothese te toetsen, maar ook om de achtergronden en implicaties van de menselijke ervaring nader te expliciteren.

Vitaliserende transcendentie

Naast een verkenning van verklaringsmogelijkheden lijkt het me vooral van belang te zien wat religieuze ervaringen tweeebrengen en wat het belang ervan is voor mens en maatschappij. Dergelijke ervaringen van eenheid en verbondenheid wijzen op het overschrijden, het transcenderen van grenzen, hetgeen ingrijpende gevolgen kan heb-

ben. Transcendentie beschouw ik als een menselijke transcendentie die het gewone bewustzijn overschrijdt en ons onverwachts iets nieuws in de schoot kan werpen. Er blijkt een inspirerende en innovatieve kracht van deze transcendentie uit te gaan. Ik spreek dan ook over een vitaliserende transcendentie, waarmee ik tevens inzichtelijk probeer te maken waarom velen van onze voorouders geen andere verklaring van dit religieuze konden vinden dan te verwijzen naar een boven of buitenmenselijke wereld. Daarin vonden ze mogelijkheden voor een verklaring en daarmee brachten ze onder woorden wat hen te boven ging.

'Mensen hebben verhalen nodig om het onbegrijpelijke te vatten, om hun noodlot een plaats te geven', schrijft Geert Mak. Dat biedt houvast. Mensen klampen zich in de regel vast aan woorden en uitspraken, terwijl ze in feite polstokhoogspringers zijn die het woord of de waarheid zouden moeten gebruiken als een stok om een bepaalde hoogte te bereiken. Om nog hoger te kunnen reiken zouden ze die moeten loslaten en wegwerpen. Dat lijkt mogelijk in de religieuze ervaring waar weinig plaats is voor woorden en waarheden en waar alles anders is dan we denken.

Secularisatie in de tweede macht

Sinds Descartes en Kant heeft het differentiërende mes van de rationaliteit de sacrale wereld steeds meer gesecculariseerd en zijn kerk en godsdienst naar de marge van de samenleving gedrongen. Maar niet alleen de samenleving, ook het religieuze van kerk en godsdienst kan worden gesecculariseerd. Ik noem dat secularisatie in de tweede macht. Daarbij kan ook al het ware en absolute worden teruggebracht tot het *panta rei* van Heraclitos, waar niets is wat het is. Secularisatie in de tweede macht zet ons met beide benen in het dierenrijk, maar kan ons ook de ogen openen voor het complexe wezen dat we zijn. Mede daardoor kunnen we ontdekken dat we niet samenvallen met onze talige ratio en dat er meer lagen van bewustzijn kunnen worden ervaren; dat we toegang kunnen krijgen tot een diepere laag in

ons organisme die we misschien gemeen hebben met vele andere wezens. Hedendaags neurologisch en biologisch onderzoek wijst in die richting. De consequenties van een dergelijke secularisatie zijn niet gering. Ze betekenen voor kerken en godsdiensten een ander perspectief waarbij God, hemel en hel in dit bestaan liggen ingebed. Voor humanisten, agnosten en ongelovigen betekent deze secularisatie een zekere relativisering van de rationele en cognitieve vermogens, omdat deze niet de machtigste en meest indrukwekkende elementen zijn die de evolutie heeft opgeleverd. Vanuit een verbondenheid met al wat leeft kunnen er waarden en normen worden ontwikkeld voor een ethiek die verschilt van de huidige individualistische en al te menselijke moraal.

Door de woorden en waarheden heen kijken

De pelgrimstocht door het leven bestaat niet alleen uit woorden en gedachten of het verheerlijken van de eigen persoon. Soms kun je door woorden en waarheden heen kijken, jezelf vergeten, opgaan in iets dat groter is dan het cognitieve zelfbeeld aangeeft en toegang krijgen tot een ander soort bewustzijn, dat verschilt van het dominante imperialistische en individualistische denkraam.

Veel geloof verwijst voornamelijk naar geloofsartikelen, naar letters en teksten, oude boeken die centraal staan bij joden, christenen en moslims en vaak ook bij humanisten. Wanneer echter door de woorden kan worden heengekeken, wanneer we die kunnen beschouwen als tekenen van een veranderend en contingent bestaan, dan zijn het de vlaggen van de schepen, die mensen door de golven van de tijd hebben gevoerd, herinneringen, spiegels van herkenning en een relativisering van onze eigen wapperende vlag.

Piet Winkelaar promoveerde eind 2004 op het proefschrift 'Anders dan wij denken, een gesecculariseerde benadering van bepaalde ervaringen die soms religieus, spiritueel of mystiek worden genoemd'. Een handelseditie hiervan is verschenen bij Uitgeverij SWP, Amsterdam (ISBN 90 6665 6247).

Tien jaar Hivos Cultuur Fonds

De Nederlandse locatietheatergroep 'The Lunatics' gaat een artistieke samenwerking aan met de Indonesische theatergroep Teater Payung Hitam. Resultaat van deze samenwerking is de productie 'Black Moon' die op 9 april zijn wereldpremière beleefte in Bandung, Indonesië en op 2 juni zijn Europese première in Amsterdam. De samenwerking is een initiatief van ontwikkelingssamenwerkingsorganisatie Hivos in het kader van het tienjarig bestaan van het Hivos Cultuur Fonds.

Inspiratie voor de voorstelling is geput uit een legende uit West-Java, waarin de maan op een nacht zwart wordt omdat hij de ellende op aarde niet meer kan aanzien. 'Black Moon' wordt een fysieke, muzikale, internationale voorstelling waarbij beelden, geluiden, spektakel en humor de ingrediënten vormen voor een verhaal over vallen en opstaan, de macht van de natuur, de kracht van de mens en de zoektocht naar het waarom van het leven zelf.

'Black Moon' is ook te zien in Nederland, te beginnen in de Van Gendthallen (oude Storkfabriek) in Amsterdam van 2 tot en met 4 juni. Tickets voor deze voorstellingen zijn vanaf eind april verkrijgbaar via het Amsterdams Uitburo en landelijk via de VVV-kantoren. Aansluitend vindt er een korte tournee door Nederland plaats waarbij voorstellingen op het Oerol Festival op Terschelling gepland staan.

Het Huis van Erasmus

Het Rotterdams Centrum voor Humanisme, Veiligheid en Geweldloosheid is een organisatie die zich inzet voor geweldloos burgerschap. In navolging van Erasmus streeft zij naar een samenleving waarin geweldloos en kosmopolitisch denkende burgers hun handelen baseren op humanistische waarden als de vrije dialoog, gelijkwaardigheid, respect en (mede)verantwoordelijkheid. De voorbereidingen voor een Huis van Erasmus, een recent initiatief dat zich in ruime zin zal gaan richten op vredeseducatie, zijn inmiddels in een vergevorderd stadium. In samenwerking met de Humanistische Alliantie, het Platform Vredescultuur, het Nederlands Expertisecentrum Alternatieven voor Geweld en enkele culturele organisaties zal het een hedendaagse humanisme invulling geven aan het gedachtegoed van Erasmus. Door middel van trainingen, lezingen, exposities en allerlei andere activiteiten zal gepoogd worden een vredescultuur en geweldloze conflicthantering te bevorderen. Ook zullen nieuwe initiatieven op het terrein van levensbeschouwing en integratie vanuit het huis gecoördineerd kunnen worden. Ter gelegenheid van Wereldhumanismedag vindt zaterdag 18 juni in de aula van het Erasmiaans Gymnasium, Rotterdam, de publieke presentatie plaats. Voor nadere informatie zal de website www.huisvanerasmus.nl binnenkort werkzaam zijn.

Yanaika Zomer

Indonesia Corruption Watch en de tsunami-hulpgelden

Om te waarborgen dat de schenkingen die beschikbaar zijn gesteld voor de hulpverlening in Indonesië volledig ten goede komen aan de slachtoffers van de tsunami heeft Indonesia Corruption Watch (ICW) een tweejarig programma opgezet waarmee zij de noodhulp en de hulp voor de wederopbouw in Aceh en Noord-Sumatra in het oog houdt. De monitoring geschiedt vanuit het hoofdkantoor in Jakarta en vijf lokale kantoren in de betreffende regio. De humanistische ontwikkelingsorganisatie Hivos heeft de uitvoering van dit programma mogelijk gemaakt door een financiering van € 100.000 beschikbaar te stellen.

Indonesië staat te boek als een van de meest corrupte landen ter wereld. Uit de afgelopen jaren zijn meerdere gevallen

bekend waarbij gelden voor hulpverlening op Sumatra niet zijn besteed aan datgene waarvoor zij bedoeld waren. Het gaat hierbij om zaken als bevoordeling bij de hulp van familie en gunstelingen van hoogwaardigheidsbekleders, ruil van hulpgoederen tegen goederen van een lagere kwaliteit, het achterhouden van hulpgoederen, het vragen van buitensporige prijzen voor diensten en goederen, het slechts gedeeltelijk uitvoeren van opdrachten enzovoort. De relatie tussen ICW en Hivos gaat terug tot 1999. Binnen het beleid van Hivos neemt het tegengaan van corruptie een belangrijke plaats in. ICW lobbyt voor juridische maatregelen om corruptie aan de kaak te stellen en geeft publieke bekendheid aan corruptiezaken. Daarnaast werkt de organisatie aan

de bevordering van ethisch handelen in ambtelijke en zakelijke milieus, terwijl het met publieksvoorlichting corruptie aan de kaak stelt als onbehoorlijke praktijk. Naast ICW steunt Hivos voor bijna 600.000 euro het rampenhulpprogramma in Indonesië. In heel Zuidoost-Azië heeft Hivos 2,8 miljoen euro ter beschikking gesteld aan hulpprogramma's, waarvan 1,75 miljoen afkomstig is van Samenwerkende Hulporganisaties voor noodhulp. Ten behoeve van de zogenaamde 'rehabilitatieprogramma's' van haar partnerorganisaties heeft Hivos een ondersteuningsaanvraag ingediend bij SHO ter waarde van 3 miljoen euro. Meer informatie over Indonesia Corruption Watch op www.antikorupsi.org/eng

Bezuiniging dreigt voor Hivos en Human

Ontwikkelingsorganisatie Hivos zal, als de plannen van minister voor Ontwikkelingssamenwerking Agnes van Ardenne doorgaan, over vier jaar een kwart van haar middelen uit additionele fondsen moeten genereren. Volgens de minister is het draagvlak van Hivos in de samenleving onvoldoende zichtbaar. Hivos reageert daarop door te wijzen op het verschil tussen kwaliteit en kwantiteit. Nog geen vier jaar geleden werd Hivos door de onafhankelijke commissie Box beoordeeld als beste organisatie vanwege haar innovatieve beleidsterreinen cultuur en ICT.

Een andere humanistische organisatie die een onduidelijke achterban wordt aangewreven is de Humanistische Omroep. Per 1 september 2005 wil het Commissariaat voor de Media de omroep fors korten op zendtijd. Als argument daarvoor noemt het Commissariaat dat zij niet overtuigd is van de omvang van de humanistische achterban. Onderzoek door het Verwey-Jonker Instituut wees onlangs uit dat zo'n vijf miljoen Nederlanders het humanistische gedachtegoed delen. Hiertoe behoren ook velen

die een andere godsdienstige of levensbeschouwelijke stroming aanhangen. Aannemelijk is dat humanisme voor ongeveer 750.000 mensen de primaire levensbeschouwing is. Ook uit drie andere uitvoerige onderzoeken, uitgevoerd door gerenommeerde instituten, bleek een grote achterban. Anonieme (!) godsdienstsociologen, geraadpleegd door het Commissariaat voor de Media, vonden die cijfers echter niet overtuigend en ook uit een ander onderzoek zou een lagere aanhang naar voren zijn gekomen. Het Commissariaat gaat nu uit van een achterban van minder dan 500.000.

In de praktijk zou dit betekenen dat de zendtijd van 160 uur radio en 40 uur TV, zal worden teruggebracht tot 130 uur radio en 32 uur TV. Ook de protestantse zender IKON en de hindoeïstische omroep zullen zendtijd moeten inleveren. De joodse, islamitische, katholieke en boeddhistische omroeporganisaties krijgen meer zendtijd. Alle gedupeerden hebben bezwaar aangetekend.

Yanaika Zomer

SEB

De verpleeghuiszorg is van niemand

Het politieke debat over de verpleeghuizen draait in feite over de vraag hoe wij als samenleving willen omgaan met zorgbehoevende ouderen. De schrale kwaliteit van de ouderenzorg is geen natuurverschijnsel. Het is het directe gevolg van politieke keuzes, maar die verantwoordelijkheid lijkt niemand te willen nemen.

De problemen in de verpleeghuizen houden ons een spiegel voor. En het beeld dat we zien brengt ons zo in verlegenheid dat we verschrikt wegstijgen en het liefst willen verdergaan alsof er niets gebeurd is. Zo doen we dat immers al jaren, want de penibele situatie in de ouderenzorg is niet van vandaag of gisteren. Al in de jaren tachtig doken de eerste verontrustende verhalen op over ouderen die nauwelijks nog uit bed kwamen, onnodig incontinentiemateriaal droegen enzovoort.

Het was de tijd waarin de kabinetten-Lubbers flink bezuinigden op de zorg. Er was geen alternatief, heette het. Het was noodzakelijk om flink te snijden in de collectieve sector en ook de zorg ont kwam daar niet aan. In diezelfde periode werd ook de Oort-operatie doorgevoerd, een belastinghervorming die de beter verdienenden in Nederland netto zo'n drie miljard gulden per jaar opleverde. De boodschap was duidelijk: het is heel jammer dat oma tot half twaalf in haar eigen ontlasting ligt, maar we kunnen van de hardwerkende burgers in de kracht van hun leven niet vragen dat ze daarvoor hun tweede huis, derde auto of vierde vakantie opgeven.

De verontwaardiging van een aantal kamerfracties over de nu gerezen problemen komt onheus over. Zij hebben een boterberg op het hoofd. Jarenlang hebben deze partijen willens en wetens de ouderenzorg op een krap budget gehouden. Nu de sector door het ijs zakt, zijn ze verbaasd en roepen om maatregelen. Waarop de staatssecretaris al even symbolisch een paar haastige noodverbandjes toezegt.

Maar niet alleen de politiek ontloopt haar verantwoordelijkheid, dat doen wij stemmende burgers ook. Als Maurice de Hond ons vraagt of wij vinden dat de oudere

generatie recht heeft op goede zorg, antwoorden we braaf van ja en zeggen we ook nog toe dat we daar best wat geld voor over hebben. Maar in de beslotenheid van het stembokje maken we toch een andere afweging en kiezen in meerderheid voor partijen die bezuinigen op de zorg.

Vanzelfsprekend zijn we er niet trots op dat de ouderenzorg in een puissant rijk land als Nederland er zo belabberd aan toe is, en daarom zwijgen we er het liefst over. Politici, burgers en verpleeghuisdirecties zijn elkaars trouwe bondgenoten in deze *conspiracy of silence*. Wee de gene die de onheilige alliantie doorbreekt, zoals een aantal verpleeghuisartsen heeft mogen ervaren. Dan treedt een bekend mechanisme in werking. De rijen sluiten zich en uiteindelijk heeft de klokkenluider het gedaan, die heeft de sector in diskrediet gebracht!

Er is nog iets wat de ouderenzorg ernstig parten speelt. Wij gezonde burgers willen ons liever niet identificeren met de mensen die in een verpleeghuis wonen. Aan de Hartstichting bijvoorbeeld willen we best iets geven, want als wij het zelf aan ons hart mochten krijgen, willen we met de modernste technieken geholpen worden, zodat we weer lekker door kunnen leven. Dat we zelf ooit afhankelijk kunnen worden van verpleeghuiszorg, daar willen we liever niet over nadenken. Zeker niet als je al die ellendeverhalen hoort, en zo is de cirkel rond. Tel daar het wegtrekken van het beter gekwalificeerde personeel bij op en de verpleeghuiszorg dreigt een in alle opzichten verweesde sector te worden.

Laten we nog eens goed in de spiegel kijken en proberen om niet meteen weg te kijken van dat akelige beeld. Misschien dat we dan op kunnen brengen waar dit kabinet zo de mond vol van heeft: onze verantwoordelijkheid nemen.

Rob van Stek

Student humanistiek

Oud-eindredacteur vaktijdschrift Zorg + Welzijn

Agata en de storm

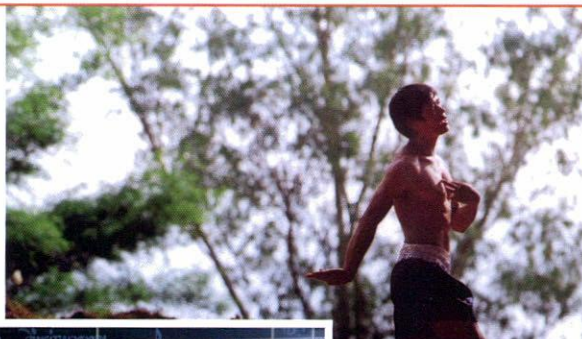
Agata e la tempesta is een luchtige film over zware zaken. Dood, familie, afkomst, levensvervulling, schuld, maar vooral de liefde zijn de belangrijkste thema's. Agata (Licia Maglietta) is de zelfstandige, gepassioneerde eigenaresse van een boekwinkel. Als ze verliefd wordt op een veel jongere man veroorzaakt dat zoveel emotionele spanning dat ze overal in haar omgeving kortsluiting veroorzaakt. Op een dag ziet Agata haar grote liefde met een andere vrouw de straat oversteken. De daarop verspringende verkeerslichten veroorzaken een ernstig ongeluk. Agata moet verder met een gebroken hart en een diep schuldgevoel.

Agata's broer Gustavo (Emilio Solfrizzi) komt erachter dat hij geadopteerd is en een halfbroer heeft. Romeo blijkt op geen enkele manier op hem te lijken en Gustavo begint dan ook te beseffen hoe hij gevormd is door zijn opvoeding. Vanaf dat moment gaat hij op zoek naar wie hij echt is en ontdekt hij kanten van zichzelf die hij nooit voor mogelijk had gehouden.

Ondertussen volgen we de steeds gekker wordende televisiepsychologe en vrouw van Gustavo, de slungelige vriendin en werkneemster van Agata en de gehandicapte, altijd opgewekte vrouw van Romeo. Stuk voor stuk vormen deze bijrollen een aangename aanvulling op dit toch al kleurrijke verhaal.

Yanaika Zomer

'*Agata e la tempesta*' is sinds medio maart te zien in diverse filmtheaters.

Beautiful Boxer

Nong Toom weet het al van kleins af aan: Hij is eigenlijk een meisje. Zijn wens om er ook zo uit te zien, brengt hem ertoe een onvoorstelbare loopbaan te kiezen. *Beautiful Boxer* vertelt het waargebeurde verhaal van een transsekuele jongen die één van de beste Thai Boxers van het land wordt.

Bij toeval eigenlijk, rolt hij in de wereld van het Thai boksen, dat in Thailand gezien wordt als de meest manlijke sport. Nong Toom, een prachtige rol van kickbokskampioen Asanee Suwan, blijkt enorm getalenteerd te zijn. Hij wint tientallen toernooien en verdient daarmee genoeg geld om zijn ouders te onderhouden en te sparen voor een sekseveranderingsoperatie.

Hoe hoger Nang Toom stijgt in de ranglijsten van de Thai-bokscompetitie, hoe dichter hij bij zijn ideale lichaam komt. Er ontstaat daardoor echter ook een diepe kloof tussen die twee werelden. Nang Toom krijgt het steeds moeilijker met de publieke belangstelling voor zijn persoon. Hij beseft dat hij een soort circusact is geworden, maar weet dat hij niet anders kan.

Als hij op een dag genoeg geld heeft gespaard, krijgt hij op ontroerende wijze toestemming van zijn ouders om zich te opereren. Tegenwoordig is Nang Toom succesvol als model en actrice.

Beautiful Boxer is een film die heel overtuigend een onvoorstelbaar verhaal vertelt. Asanee Suwan, die een Supanahongsa award won voor deze rol, vervalt niet in maniertjes, maar is precies vrouwelijk genoeg. Dat getuigt van acteertalent. Het Thaise landschap en de mooi gefilmde vechtschènes doen de rest.

Yanaika Zomer

Beautiful Boxer is vanaf 7 april te zien in de filmhuizen.

VERS VAN DE PERS

De bevestigingsleer van Anna Terruwe

In dit lijvige boekwerk wordt de erfenis van de zenuwarts dr. Anna Terruwe gepresenteerd, uitgedragen en ook van kritische kanttekeningen voorzien. De meeste auteurs van deze bundel beschouwen haar benadering als een van de belangrijkste visies op het gebied van 'persoonlijke menswording' die in de tweede helft van de twintigste eeuw in Nederland naar voren zijn gebracht. De bevestigingsleer van Anna Terruwe is op velerlei terreinen toe te passen toe te passen. Vandaar dat er bijdragen in dit boek staan op het gebied van politiek en economie, maar ook op dat van opvoeding en onderwijs. Ook staan er twee bijdragen in van de hoofdpersoon zelf, waarin kort de belangrijkste elementen van haar benaderingswijze uiteen worden gezet.

Terruwe beschouwt het van eminent belang dat mensen, vooral jonge mensen gewaardeerd en bevestigd worden in wie ze ten diepste zijn. Ieder mens kan zich slechts ontwikkelen in belangeloze ontmoeting met een medemens die hem of haar herkent en erkent. Dat is volgens Terruwe fundamenteel. Je veilig en gewaardeerd voelen, weten dat een ander

je nodig heeft, is helaas in veel gevallen niet aan de orde. Dit vormt dan ook een belangrijke oorzaak van allerlei psychische ziekten en frustratieneurosen. Er zijn dan namelijk gaten geschoten in het hart van degene die weinig bevestigende liefde heeft ontvangen. Het is dan van belang dat zo'n iemand alsnog bevestiging krijgt en aanneemt (aanvoelt, gelooft, weet) dat hij of zij werkelijk waarde heeft in zichzelf en waardevol is voor de ander. Met de woorden van Anna Terruwe:

'In de bevestiging mag de ander geheel zijn zoals hij is, om te kunnen worden wie hij is, maar nog niet kan zijn; en hij mag zich zelf worden op zijn wijze en in zijn uur.'

In de ogen van deze oud Nijmeegse psychiater dienen mensen elkaar veel meer tegemoet te komen in wederzijds respect en waardering, want wanneer ze elkaar als mens ontkennen, verwijderen ze zich van elkaar, verliezen ze de anderen en uiteindelijk ook zichzelf.

Zo'n twintig auteurs, waaronder Gardiniers-Berendsen, Goudzwaard, Hirsch Ballin en Marlet, geven toelichting en

commentaar op deze visie van bevestiging die volgens redacteur Vekeman geldt 'als een onmisbare kritische kracht voor het evalueren van onze interpersoonlijke relaties en onze manieren van samenleven'. Hoewel de visie van Anna Terruwe doortrokken is van het katholieke denken, biedt ze het humanisme verschillende aanknopingspunten voor een menswaardige benadering ten aanzien van tal van facetten in de maatschappij. Jammer is dat dit in dit boek te weinig gebeurt. Er komen geen atheïsten en vrijdenkers aan het woord die de humanistische waarde van de bevestigingsleer onder de loep nemen. Dat is een gemiste kans. De bevestigingsleer van Terruwe, ontwikkeld in het verzuilde Nederland van de jaren vijftig, verdient het volgens mij om in een meer open denkkader aan de orde te worden gesteld. (Piet Winkelaar)

Bevestiging, erfdeel en opdracht. Anna Terruwe – bevinding en perspectief. Onder redactie van Prof. dr. Herman Vekeman. Damon, Budel, 448 blz. € 19,90.

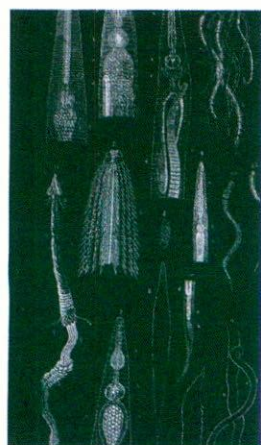
De vaderlandse geschiedenis in verhalen

De actuele belangstelling voor (vaderlandse) geschiedenis en met name de politieke exploitatie ervan heeft een hoog hypocriet gehalte. Het vak geschiedenis is de afgelopen jaren immers zonder veel weerwoord verregaand uitgekleed. In het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs stelt het vak weinig meer voor. In het middelbaar beroeps onderwijs is geschiedenis bijna overal afgeschaft. Op havo, atheneum en gymnasium is het vak verworden tot een tamelijk willekeurige bestudering van onderwerpen ('de industriële opkomst in de Angelsaksische landen'), al naar gelang de eindexamencommissies hebben bedacht. En dat terwijl historische kennis en besef essentieel zijn in de vorming van ontwikkelde en maatschappelijk betrokken burgers. Wie zich bijvoorbeeld realiseert dat Amsterdam in de Gouden Eeuw bevolkt werd door vreemdelingen uit allerlei landen en dat onder hen enkele van de grootste vertegenwoordigers waren van wat sommigen graag 'de leidende cultuur' of typisch Hollandse deugden noemen, ziet de multiculturele realiteit van nu allicht in een zinniger perspectief dan de xenofobe krachten in vooral VVD, LPF en de groep Wilders. Onze rechtsstaat en de hoge humane en sociale waarden, die volgens dezelfde paniekzaaiers thans zo ernstig bedreigd zou worden, zijn ook ooit met bloed, zweet en tranen

bevochten op de arrogantie en domheid.

Daarom is het goed dat er een hausse aan geschiedenisboeken verschijnt en zelfs het thema van de boekenweek aan geschiedenis is gewijd. 'Oog in oog met het verleden' is een van de in dat kader verschenen boeken. Het bevat een reeks verhalen over de hoogte- en dieptepunten uit onze vaderlandse geschiedenis, indringende beschrijvingen over de lotgevallen van de natie. In veel opzichten verrassende, meeslepende verhalen, met dikwijls frappante details. Een kleine greep uit de lijst van verhalen, geschreven door een team van historici: Tiel door de noormannen geplunderd, Floris V vermoord, Beeldenstorm in Utrecht, het beleg van Haarlem, de moord op Willem van Oranje, de overwintering op Nova Zembla, Piet Heyn veroverde de zilverbloot, stichting van de Kaapkolonie, moord op de gebroeders de Witt, de Afscheiding, het Palingoproer, Troelstra's revolutieopgong, de Februaristaking, acties van Westerling, de Lockheedaffectie, tot en met de moord op Pim Fortuyn en Theo van Gogh.

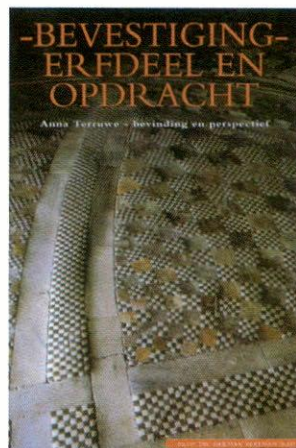
Willem Velema (red.), Oog in oog met het verleden. De vaderlandse geschiedenis in 91 verhalen. Spectrum, Utrecht. 392 blz. € 14,95.

EVOLUTIE THEORIE

EEN HOORCOLLEGE OVER
DE MECHANISMEN VAN DE
EVOLUTIE

Door Bas Haring

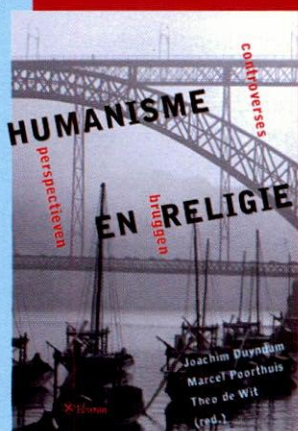

Hoorcolleges op cd

Voorgelezen boeken op geluidsdragers bestaan al lang, en zijn een uitkomst voor wie het lezen moeilijk valt of wie werkzaamheden wil combineren met het 'lezen' van een boek. Ook lange trein-, auto- of vlieguren lenen zich goed voor gesproken boeken. Een nieuwe variant op dit verschijsel heeft zich aangediend in de vorm van hoorcolleges op cd. Daarbij gaat het om lezingen over uiteenlopende onderwerpen, al of niet in een reeks die meerdere cd's kan beslaan. Het zijn opnames van werkelijk gehouden lezingen of colleges, en ze zijn van uitstekende kwaliteit. Uitgeverij Home Academy brengt in hoog tempo titels uit. Zo is er een reeks colleges door prof. dr. H. W. von der Dunk (Utrecht) over Cultuurgeschiedenis van Europa in de twintigste eeuw. Er is een serie over Evolutietheorie door dr. Bas Haring (Leiden). Over de vaderlandse geschiedenis is een reeks colleges door drs. Herman Beliën (Amsterdam). Van Beliën is ook een lezing uitgebracht over de rol

van religie in de vaderlandse geschiedenis. Andere onderwerpen waarover cd's zijn verschenen: Grote denkers van Plato tot Wittgenstein, door Herman Philipse; Evoluerend heelal, over de levensloop van de kosmos, door Govert Schilling; Moderne geschiedenis van de VS door Maarten van Rossem; de Europese Unie door Nico Wegter; Reis door de wiskunde, door Frits Beukers. Bij de cd's zitten informatieve booklets met beschrijvingen van de stof en bijvoorbeeld een jaartallenoverzicht.

Prof. dr. H.W. von der Dunk, Cultuurgeschiedenis van Europa in de twintigste eeuw. Twaalf hoorcolleges op vier cd's. € 34,95. Dr. B. Haring, Evolutietheorie. Zes hoorcolleges op twee cd's. € 19,95. Drs. H. Beliën, Over het ontstaan van Nederland. Twaalf hoorcolleges op vier cd's. € 34,95. Diverse andere titels. Home Academy Publishers, Den Haag. www.home-academy.nl

HUMANISME EN RELIGIE

CONTROVERSES, BRUGGEN, PERSPECTIEVEN

Onder redactie van Joachim Duyndam, Marcel Poorthuis en Theo de Wit

24 filosofen en theologen behandelen de historische en actuele controverses tussen religie en humanisme. Een bundel vol thema's en vragen die de kern raken van ons moderne bestaan en dwingen tot een kritisch zelfonderzoek.

PRIJS: € 29,50

432 pagina's (ISBN 90-5972-046-6)

Bestelbaar via de boekhandel of direct bij Uitgeverij Eburon

WWW.EBURON.NL

Eburon

Emoties in de polder

6 april Enschede

Holland lijkt haar nuchterheid te verliezen. Collectieve rouw, stille tochten, emotie-tv; Is er sprake van een cultuuromslag of leven we al in een emotiecultuur? René Boomkens, hoogleraar sociale en cultuurfilosofie in Groningen buigt zich met hulp van presentator Andries Knevel over deze kwestie. Het publiek kan aan het debat deel nemen. Locatie: Universiteit Twente, Vrijhof/Amphitheater. Aanvang: 19.30 uur. Aanmelden is niet nodig.

Crime passionel of crime culturel?

6 april Amsterdam

De politiek, de wetenschap en justitie proberen al jaren lang tot een standpunt te komen als het gaat om eerwraak en recht. Moeten bijvoorbeeld culturele motieven als verzachtende omstandigheden worden meegevoerd in de rechtspraak? Of is eerwraak iets waartegen hard moet worden opgetreden? Onder leiding van Harmke Pijpers zullen onder meer Amani M. Awwad (hoogleraar sociologie en onderzoeker eerwraak), Gerard Spong (advocaat) en Willem Timmer (landelijk coördinator eerwraak/politie Haaglanden) over dit onderwerp in gesprek gaan. Entertainer Jörgen Raymann leest een column voor van Mehmet Ulger over de verschillende definities van eerwraak. Locatie: KIT Tropentheater, Kleine zaal, Linnaeusstraat 2. Aanvang: 20.30 uur. Entree: € 7,00. Voertaal: Engels.

Nacht van de Filosofie

Overvloed en Onbehagen

9 april Amsterdam

We zijn, anno 2005, zeer welvarend en toch hebben we voortdurend het idee dat het ons aan van alles ontbreekt. Hoe

kan dat? Wat kunnen we eraan doen? En mogen we wel klagen? In de nacht van de filosofie zullen onder meer Peter Sloterdijk, Wilhelm Schmidt, Arnon Grunberg/Marek van der Jagt en Yvonne Kroonenberg zich hardop over deze vragen buigen. Maar er zijn ook interviews, debatten, lezingen en optredens, lessen in het klagen en standup philosophy. Voor wie geestelijke oefening af wil wisselen met fysieke inspanning is er de mogelijkheid tot dansen op het filosofenbal. Locatie: Felix Merites, Keizersgracht 324. Tijd: 20-3 uur. Kaarten à € 35,00 te bestellen via www.felix.merites.nl

Kwartiermaken

12 en 13 april Utrecht

Kwartiermaken staat voor het plaats maken voor mensen die met uitsluiting kampen, zoals bijvoorbeeld mensen met een psychiatrische achtergrond. De Landelijke Manifestatie Kwartiermaken met Kunst en Debat heeft tot doel om de aandacht te richten op wat het betekent te leven met psychiatrische problemen. Engagement met een gevarieerde en multiculturele samenleving is het uitgangspunt. In zestien ateliers staat expressie, ontmoeting en het 'naar de buitenwereld zichtbaar maken' centraal. In vier minisymposia worden voorbeeldige praktijken en inspirerende theorieën gepresenteerd. De Manifestatie wordt afgesloten met een politiek debat. Locatie: Muziekcentrum Vredenburg. Nadere informatie: www.kwartiermaken.nl

Jonge Humanisten

15 april Utrecht

Een dag voor jonge Humanisten (tot 28 jaar) om elkaar en elkaars organisatie beter te leren kennen. Hoe ziet de toekomst voor het Humanisme eruit? Wat zijn de verwachtingen en de

dromen? Hoe kan het Humanisme voor jongeren weer herkenbaar worden? Wat zijn de tactieken voor meer zichtbaarheid van de Waarden evenals de organisaties? Allemaal vragen die genoeg stof tot discussie geven. Genoeg zorgwekkend toekomstperspectief om actie te ondernemen en meer dan genoeg inspiratie om samenwerkingverbanden aan te gaan. Locatie: Politiek Cultureel Centrum ACU Utrecht. Aanvang: 13 uur. Voor koffie, thee en een heerlijke lunch wordt gezorgd. Aanmelden tevoren is wel zo prettig (vanwege de lunch) en kan bij Joyce Keuker via e-mail maybenotth@hotmail.com.

Slotmanifestatie Maand van de Filosofie

23 en 24 april Leusden

Als besluit van de Maand van de Filosofie verzorgt de Internationale School voor Wijsbegeerte een cursus onder het thema: Overvloed en Onbehagen een gang door de Westerse geschiedenis. Een keur van filosofische deskundigen verleent medewerking om de cursisten inzicht te geven in de relatie tussen economische en filosofische hoogconjunctuur. Locatie: ISVW, Dodeweg 8. Kosten: cursus €130, (Vrienden ISVW: €116,50). Verblijf: volpension € 96,40, zonder logies/ontbijt € 57,50. Nadere informatie en aanmelden: www.isvw.nl

Hoe humaan is Nederland?

7 mei Utrecht

Het Humanistisch Vredesberaad maakt zich zorgen over de verharding van onze maatschappij. Angst voor medelanders en terrorisme maken ons land niet veiliger, maar creëert vijandige burgers. Wie mee wil praten over humanere manieren om Nederland weer het veilige land te laten zijn, waar mensen zich

in vrijheid kunnen ontplooiën, is uitgenodigd hierover van gedachte te wisselen op de HVB-beraadingsdag.

Locatie: Frits Tingenhuys, Van Sijpesteijnkade 35. Tijd: 10.30-16 uur. Nadere informatie: www.humanistischvredesberaad.nl

In dialoog met vrijmetselaars

4 juni Amsterdam

De vrijmetselaars in Amsterdam bestaan 250 jaar. Ter gelegenheid van dit jubileum zal, in samenwerking met het Humanistisch Verbond een symposium worden georganiseerd met als thema: levende rituelen. Het programma heeft dialoog met andere levensovertuigingen en tradities als uitgangspunt. Locatie: De Rode Hoed, Keizersgracht 102. Tijd: de hele zaterdag. Kaarten à € 25,- zijn te bestellen bij A. Blom. Frans van Mierisstraat 128 bv, 1071 SB Amsterdam.

Jubileum Stichting de Einder

18 juni 2005 Ede

De Stichting De Einder voor hulp bij zelfdoding 'viert' haar tienjarig bestaan met een symposium. Thema: Angst en vertrouwen bij regelgevers, vooral als het gaat om hulp bij zelfdoding. Sprekers: Mevrouw Dr. E. Borst-Eilers, voorzitter Gezondheidsraad en oud-minister van Volksgezondheid en Prof. G.A. den Hartogh, hoogleraar ethiek aan de Universiteit van Amsterdam. Voorts de heren Hilarius en Vink van De Einder. Dagvoorzitter: Hans Schraven. Deelnemers aan deze bijeenkomst kunnen zich opgeven door middel van een storting van 5 euro op girorekening 55 96 402, ten name van De Einder Breda, vermeld: Jubileum. Locatie: De Reehorst in Ede (op ongeveer 200 m van NS-station Ede-Wageningen), van 13-17 uur.

THEATER & EXPOSITIES

Brünnhilde 40+

Vanaf 26 maart div. locaties
In 1993 maakten Joan Nederlof, Alix Adams en Marcel Musters de succesvolle voorstelling 'Lost in Hotel Paradise' waarin een 30-jarige de balans van haar leven opmaakte. Nu, ruim 10 jaar later, maakt dit drietal een nieuwe voorstelling. Geïnspireerd door Wagner's personage Brünnhilde, gaat de 43-jarige musicalster Bibi Schuhmacher Diego op zoek naar de gezichten van het Kwaad. Levend in een maatschappij waarin het gevoel van veiligheid niet langer vanzelfsprekend is en een sluipende dreiging van onheil voelbaar, ontstaat de naargeestige vraag in hoeverre het Kwaad deel uitmaakt van haarzelf. Nadere informatie: www.mugmetdegoudentand.nl

Een vriendendienst

Vanaf 2 april div. locaties
Het letterlijk onmogelijke stuk Vriendendienst van Alan Ayckbourn vertelt het verhaal van de prostituee Phoebe die in 2014 in contact komt met de doodzieke Reece. In een hotelsuite brengt hij haar op de hoogte van de moorden die hij door zijn beste vriend Julian heeft laten plegen op zijn echtgenotes. Als Julian vervolgens de hotelkamer binnenkomt vlucht Phoebe door de eerste de beste deur. Aan de andere kant van de deur ligt dezelfde suite, maar dan in 1994. Daar ontmoet ze de nog levende Julia, Reece zijn tweede echtgenote. Phoebe zet alles op alles om de moord alsnog te vrijdelen. Nadere informatie: www.nationaletoneel.nl

Muziek van Okrahiti

3 april Utrecht
Okrahiti is een imaginair eiland, pas ontdekt, en met een imposante muziekcultuur. Geen wereldmuziek, geen nieuwe muziek, geen jazz maar iets daar tussenin. Theo Loevendie worstelde al een tijdje met deze even gewaagde als uitdagende droom, toen hij hem in 2003 verwezenlijkte met de oprichting van ensemble Ziggurat. Daarin worden panfluit, quanun en erhu één met viola da gamba, basblokfluit en saxofoon, contrabas en slagwerk. Locatie: RASA Wereldculturencentrum, Pauwstraat 13A. Aanvang: 15 uur. Kaarten: 12, of voor diverse kortingstarieven. Reserveren: 030-2316040

Rotterdam 19401945

Vanaf 3 april Rotterdam
Met drie tentoonstellingen, ieder met een eigen invalshoek, blikt het Historisch Museum Rotterdam terug op de periode '40/'45. De emoties van Rotterdammers tijdens de tweede wereldoorlog komen met behulp van tekeningen, films, foto's, dagboekfragmenten en originele voorwerpen, opnieuw tot

leven. Expositie 1: Nachtmerrie over Nederland – politieke tekeningen van Jordaan: 3 april tot 4 september. Expositie 2: Zwarte confetti foto's en amateurfilms uit bezet Rotterdam: 3 april tot 28 augustus. Expositie 3: Rotterdam geraakt – emoties van een stad in oorlog: 1 mei tot 20 november. Locatie: Museum het Schielandshuis, Korte Hoogstraat 31. Nadere informatie: www.historisch.museumrotterdam.nl

Ellen Groenendijk:

Olieverf op paneel

3 april 13 mei Utrecht
De affiniteit met het Tibetaanse boeddhisme is voor Ellen Groenendijk de ingang tot het schilderen en mediteren. Stille, ruimte en vibrerende lichtheid vormen de basisingrediënten voor haar inspiratie, terwijl olieverf het medium is. Het kleurgebruik staat onder meer voor dynamiek, kracht en vitaliteit, die zich in weg banen naar de toeschouwer. Locatie: RASA, Wereldculturencentrum, Pauwstraat 13A. Tijd: woensdag t/m vrijdag 15-18 uur en tijdens bezoek aan RASA-activiteiten.

TELEVISIE

Rondom tien

21 april Ned 1 22.00 uur NCRV
Wekelijkse live televisie-uitzending journalistiek discussieprogramma. Geïnteresseerd publiek (Felix Meritis, Amsterdam) kan zich aanmelden via telefoonnummer 020-4020715 of www.rondomtien.nl

De Kroon

30 april Ned. 3 22.35 uur VPRO
Televisiefilm over de hectische gebeurtenissen tijdens de aanloop naar de bruiloft van prins Willem-Alexander en Maxima. In deze gedramatiseerde vertelling is te zien hoe toenmalig minister-president Wim Kok een dreigende crisis probeert af te wenden. Uit vrees voor meer dan rellen en rookbommen wordt Max van der Stoep gestuurd om de overstreden Jorge Zorreguieta ervan te weerhouden naar de bruiloft van zijn dochter te komen.

Ik en mijn ouders,

mijn ouders en ik

11 mei. Ned. 3 21.00 uur VPRO/NPS
In 1975 maakte Gerrit van Elst een film over zijn relatie met zijn ouders waarin de onderlinge affectieve afhankelijkheid centraal stond. Zijn ouders konden uit bezorgdheid zijn keuze voor de Film Academie in de grote stad, Amsterdam, maar moeilijk accepteren. Nu, 29 jaar later, heeft Van Elst een vervolg gemaakt. Zijn hoogbejaarde vader en moeder zijn verhuisd naar een verzorgingstehuis op de Veluwe. Gerrit moet hen nu terzijde staan in praktische zaken en kwesties rond ouderdom, verval en naderende dood. Ouders en kind kunnen moeilijk afscheid van elkaar nemen. Was in de film van 1975 nog duidelijk wie de ouders en wie het kind waren, in deze nieuwe film lijkt deze rolverdeling behoorlijk te kantelen.

RADIO

Het ei van Erasmus

Zaterdags 747 AM 15.50 uur Human
Wekelijks programma over humanisme. In de maand april zal radiomaker Bert Boelaars uitgebreid aandacht besteden aan de vraag: Hoeveel humanisten zijn er nou eigenlijk? De Humanistische Omroep dreigt zendtijd te verliezen vanwege een onduidelijke achterban. Deskundigen, waaronder oudvoorzitter Rob Tielman die de gang van zaken discriminerend vindt, zullen deze maand aan het woord komen.

Desmet Live

Maandags en vrijdags 747 AM 14.00 uur Human e.a. omroepen
Rechtstreeks radioprogramma vanuit Café Desmet in Amsterdam over cultuur, politiek en moraal. Met gasten en live-muziek. Op dinsdag en vrijdag verzorgd door de Humanistische Omroep met presentator Theodor Holman. Publiek is van harte welkom! Actuele informatie: www.desmetlive.nl

Heidegger: Over het humanisme

Vertaling en aantekeningen Chris Bremmers

In deze fameuze tekst stelt Heidegger het humanisme als het globale ethos van de Westerse cultuur en de daarvoor bepalende metafysica onder kritiek. Heidegger geeft in een brief antwoord op een drietal vragen die de Franse filosoof Jean Beaufret in 1946 had gesteld. De tekst wordt gepubliceerd in 1947, het jaar waarin de Verenigde Naties de 'Universele verklaring van de rechten van de mens' uitbrengen.

Het boek bevat

- de oorspronkelijke Duitse tekst en de Nederlandse vertaling
- de brief van Jean Beaufret aan Heidegger
- toelichting en uitleg van begrippen.

isbn 90 5573 505 1, pagina's 168, prijs € 14,90

Mensbeelden en levenskunst

De mens en de kunst het eigen leven vorm te geven

Dick Kleinlugtenbelt

Levenskunst houdt zich bezig met vragen als: hoe kan ik mijn leven leiden? Wat is een verstandige keuze? Hoe geven mensen hun leven gestalte vanuit hun mensbeeld?

In dit boek worden zeven filosofen besproken: Friedrich Nietzsche, Sören Kierkegaard, Martin Heidegger, Emmanuel Levinas, Michel Foucault, Martha Nussbaum en Jean Baudrillard. Steeds komen de volgende onderwerpen aan de orde: de biografie, een oorspronkelijke tekst, het mensbeeld, de levenskunst en een passend gedicht. Elk hoofdstuk wordt afgesloten met enkele vragen.

isbn 90 5573 506 x, pagina's 224, prijs € 16,90

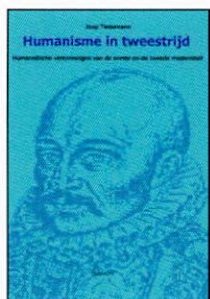
Humanisme in tweestrijd

Humanistische verkenningen van de eerste en de tweede moderniteit

Joop Tiedemann

In dit boek stelt de auteur het door de nieuwe generatie gehanteerde mensbeeld van de tweede moderniteit centraal. Daarin worden strijd en competitie gezien als een wezenlijk onderdeel van het menselijk bestaan en als noodzakelijk voor een voortdurende aanpassing. Maar strijd en competitie zijn slechts dan mogelijk, als ze bij ons als sociale, onderling afhankelijke dieren gecompliceerd worden door het vitale belang van vertrouwen, samenwerking en vriendschap. De instrumentele rede is slechts mogelijk naast de empathische rede, de noodzakelijke nieuwe jas van de rede in de tweede moderniteit.

isbn 90 5573 603 1, pagina's 192, prijs € 16,90

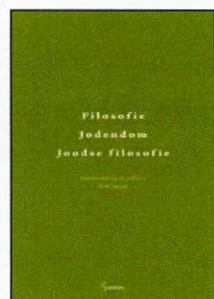
Filosofie, jodendom, joodse filosofie

Samenstelling en redactie: R.W. Munk

Joodse en niet-joodse denkers worden in dit boek met elkaar in debat gebracht. Een belangrijke vraag daarbij luidt: in welke mate heeft het jodendom het denken van deze joodse filosofen bepaald?

Philo van Alexandrië en de Griekse filosofie, door A.P. Bos; Maimonides en Thomas, door R.A. te Velde; Spinoza en Jacobi, door H.A. Krop; Mendelssohn en Kant, door W.R. de Jong; Kant en H.Cohen, door R.W. Munk; Hegel en Rosenzweig, door H.J. Adriaanse; Arendt en Heidegger, door V. Vasterling; Heidegger en Levinas, door R.D.N. van Riessen.

isbn 90 5573 522 1, pagina's 160, prijs € 14,90

Het eeuwige lichaam

Kunstenaren en wetenschappers in de ban van stoffelijke resten

Krien Clevis en Catrien Santing (red.)

Twaalf beeldend kunstenaars en elf auteurs met een geesteswetenschappelijke achtergrond - filosofen, theologen, (kunst-)historici - leveren een bijdrage aan dit project. Paarsgewijs werkten kunstenaars en wetenschappers aan het gezamenlijke thema: het eeuwige leven, in geest en materie. Prachtig vormgegeven: gebonden en in kleurendruk.

isbn 90 5573 583 3, pagina's 256, prijs € 34,90

Mythische figuren van de moderniteit

Jacques De Visscher en Jean-Pierre Wils (red.)

Deze bundel behandelt literaire gestalten die een bijna mythische faam genieten omdat zij iets uitdrukken van wat tijdgenoten als hun identiteit ervaren: Faust, Hamlet, Don Quichotte, Don Juan, Robinson Crusoe, Frankenstein, Anna Karenina en anderen.

isbn 90 5573 551 5, pagina's 220, prijs € 16,90

